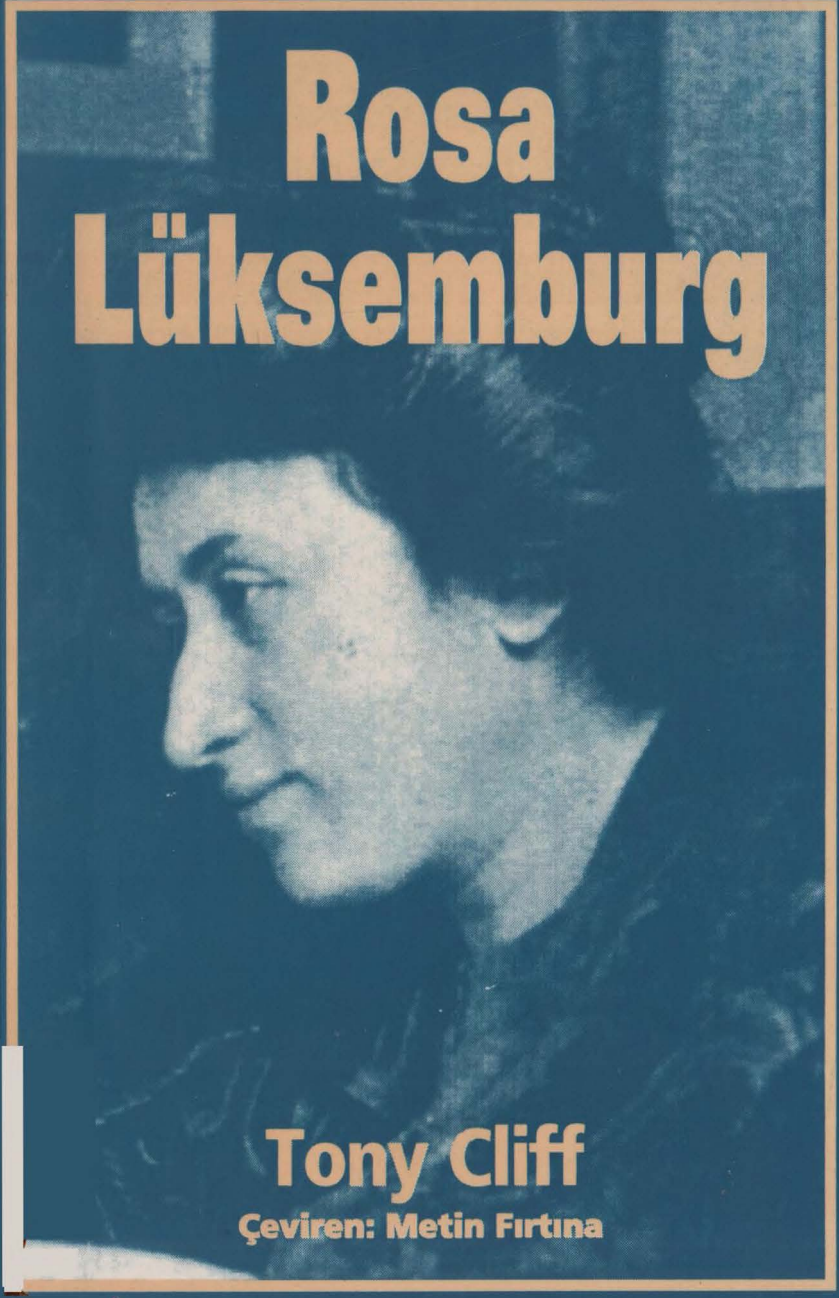
Rosa Lüksemburg

Tony Cliff

Çeviren: Metin Fırtına

Rosa Lüksemburg

Tony Cliff

Çeviren:
Metin Fırtına

Uluslararası Tanıtım ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Z
Yayınları

Sadri Alışık Sok. İdris İş Hanı,
No: 16, Kat: 4, D: 53,
Beyoğlu - İstanbul

Rosa Lüksemburg
Rosa Luxsemburg
İngilizce basımı, Bookmarks

Birinci baskı: Mayıs 1998
ISBN 975 6923 00 8

Çeviren: **Metin Fırtına**
Yayına hazırlayan: **Özden Dönmez**
Kapak: **Z Yayınları**

Dizgi: **Z yayınları**
Baskı: **Yön Matbaacılık**
Kapak Baskı: **Yön Matbaacılık**

İçindekiler

5 Önsöz

7 Bölüm 1: Rosa Lüksemburg'un hayatı

17 Bölüm 2: Marksizmi savunma

17 Sosyal reform mu, sosyal devrim mi?

18 Kapitalizmde çelişmeler

22 Sendikaların rolü

24 Parlamentarizm

24 Karma hükümetler

26 Devrimci şiddet

29 Açlık ve devrim

30 Sosyal reform mu sosyal devrim mi?

33 Bölüm 3 : Siyasal kitle grevleri

33 Kitle grevleri ve devrim

39 Bölüm 4: İşçi hareketi içindeki emperyalizm yanlısı bir hareketin ortaya çıkışı

39 Emperyalizme ve savaşa karşı savaş

40 Rosa Lüksemburg'un kapitalist emperyalizme karşı savaşı

47 Bölüm 5: Tarihi insan yapar

47 Kendiliğinden oluş, bilinç ve örgüt

49 Sınıf ve parti

53 Rosa Lüksemburg'un görüşlerinin tarihi

kökleri
55 Rosa Lüksemburg'un parti-sınıf ilişkilerine dair görüşünün eleştirisi
57 Lenin'in düşüncesi
61 Sekterizme karşı
66 Sonuç

69 Bölüm 6: Marks - Engels ve ulusal sorun
72 Rosa Lüksemburg ve ulusal sorun
76 Rosa Lüksemburg lenin'den ayrı düşünüyor

81 Bölüm 7: Rosa Lüksemburg'un bolşevik iktidarı eleştirisi
81 Ekim Devrimi'ne destek
82 Devrimin tecrit edilmesinin etkisi
83 Bolşevik liderlerin hataları
84 Bolşevik toprak politikası
87 Milliyetler politikası
88 Kurucu meclis
91 İşçileri demokratik haklarının kısıtlanması

95 Bölüm 8: Sermaye birikimi
96 Sorun
97 Marks'ın şemaları
100 Marks'ın şemalarını Rosa Lüksemburg'un eleştirisi
104 Eleştiriye karşı eleştiri
110 Kapitalizmin sınırlı pazarı
111 Emperyalizmin öteki ekonomik etkileri
114 Sonuç

117 Bölüm 9: Rosa Lüksemburg'un tarihteki yeri

"Vardık, varız, var olacağız!"

Rosa Lüksemburg herşeyden önce bir devrimci sosyalisttir. Marksist hareketin Marks'tan sonraki bu en büyük beyni sadece düşüncesi ile değil tüm enerjisini, kalbini ve yaşamını verdiği işçi sınıfı hareketine yaptığı pratik önderlikle de önemli bir yere sahiptir. Sonuç olarak yaşamını işçi sınıfı hareketine devrime vermiştir.

1919'da bir askerin dipçiği Rosa Lüksemburg'un kafasını parçaladığında birbüyük düşünürü, bir büyük eylem insanının yaşamına son vermiş, sadece Alman devrimine değil, uluslararası sosyalist harekete ağır bir darbe vurmuştur. Polonya'da doğan fakat yaşamını Almanya'da geçiren Rosa Lüksemburg Polonya, Alman ve Rus devrimci hareketlerine aynı anda katılmıştır. Polonya partisi SDKLP'nin liderliğinin yanı sıra döneminde dünyanın en büyük ve en köklü partisi olan Alman SPD'nin de liderleri arasındadır. SDKLP aracılığı ile Rus devrimci hareketinede bağlıdır. Rosa Lüksemburg Rus devrimci önderlerinden farklı bir durumla karşı karşıyadır. Rus devrimci önderliği için reformizm kolay bir lokmadır, Almanya'da ise reformizm Rosa Lüksemburg için başlıca mücadele konusu olmuştur. Bu nedenle, o, Rus devrimci önderlerinden çok daha önce reformizme karşı bayrak açmış, Marksizmin Papası, Kautski ile mücadeleye başlamıştır. İşçi bürokrasisinin nasıl bir tehlike olduğunu kavrayan ve bürok-

rasiye karşı işçi insiyatifini öne çıkaran ilk marksist Rosa Lüksemburg'dur.

Rosa Lüksemburg'u marksist hareketin geleneğinin köşe taşlarından birisi yapan en önemli olgu onun dogmatizme karşı aralıksız mücadelesidir. Marksın en iyi öğrencilerinden birisidir ama gereğinde Marks'la tartışmaktan kaçınmaz. Çağdaşları Kautki'ye hayranlıklarını ifade ederken o Kautski ile mücadeleyi seçmiştir. Sermaye Birikimi adlı kitabı Rus devrimi karşısında bir yandan bu muazzam devrimci atılıma, devrimci cesarete hayranlık duymuş, bütün gücüyle Lenin ve Troçki'nin yanında yer almıştır, ama öte yandan Rus devrimi karşısındaki kuşkularını da dile getirmiştir ve bu kuşkularının çoğu tarih içinde doğrulanmıştır.

1920'lerin ortasından itibaren dünya sosyalist hareketine egemen olan stalinizm Rosa Lüksemburg'a daima karşı olmuş, ya önemini küçümseyerek unutturmaya ya da karalamaya çalışmıştır. Açık ki, bütün büyük devrimci önderler gibi Rosa Lüksemburg'da zaman zaman yanlışlar yapmıştır. Stalinizm Rosa Lüksemburg'u hatalarından dolayı değil, Lenin'e karşı fikirler savunmuş olmasından dolayı ve Rosa Lüksemburg'un savunduğu pozisyonları objektif temellerinden koparark eleştirmiştir. Ne var ki gece ne kadar karanlıksa yıldızlar o kadar parlar. Rosa Lüksemburg ise uluslararası işçi sınıfı hareketi için daima en parlak yıldızlardan birisi olagelmiştir.

Mücadele arkadaşı Clara Zetkin ölümünden sonra şunları yazdı: "Kelimelerin anlatmakta cılız kaldığı bir inanç ve kararlılıkla o tüm yaşamını sosyalizme verdi. O, devrimin keskin kılıcı, yaşayan aleviydi."

F. ALOĞLU

1

Rosa Lüksemburg'un hayatı

Rosa Lüksemburg, 5 Mart 1871'de Zamosc adlı küçük bir Polonya kasabasında doğdu. Gençlik yıllarında sosyalist harekete katıldı. Rus Sosyal Demokrat Partisi'nden (bolşevikler ve menşevikler) 21 yıl kadar önce, 1882'de kurulan *Proletarya* adlı ihtilalci partiye girdi. Proletarya Partisi, en başından itibaren, ilkeler ve program bakımından, Rusya'daki devrimci hareketin çok ilerisindeydi. Rusya'daki devrimci hareketin, bir avuç aydının yürüttüğü bireysel terörden öteye gidemediği dönemlerde, *Proletarya* binlerce işçiyi greve götürüyor ve örgütlüyordu. Ne var ki, 1886'da önderlerinden dördünün idamı, 23'ünün uzun süreli hapis cezasına çarptırılması ve 200 kadarının sürgün edilmesi nedeniyle, *Proletarya* Partisi başsız kaldı. Sadece bazı küçük gruplar, yıkıntının altında kalmaktan kurtulabilmişti. Rosa Lüksemburg'un 16 yaşındayken bağlandığı grup da bunlardan biriydi. 1889'da polis, onun da peşine düştü. Rosa Lüksemburg, Polonya'dan ayrılmak zorundaydı. Arkadaşları, Lüksemburg'un yurt dışında, cezaevinde olduğundan daha yararlı işler ba-

şarabileceğini düşünüyorlardı. Rosa Lüksemburg, Rus ve Polonyalı göçmenler için çok önemli bir merkez olan İsviçre'ye, Zürih'e gitti. Orada üniversiteye girdi, doğa bilimleri, matematik ve ekonomi okudu. Yerel işçi hareketine ve devrimci göçmenlerin güçlü entelektüel hayatına aktif bir biçimde katıldı.

Rosa Lüksemburg birkaç yıl sonra, Polonya devrimci sosyalist partisinin, önder kuramcısı olarak kabul edildi. Paris'te yayınlanan parti gazetesi *Sprawa Rabotnicza*'nın başlıca yazarlarından birisi oldu. 1894'te partinin adı *Proletarya*'dan *Polonya Krallığı Sosyal Demokrat Partisi* (SDKPL) olarak değiştirildi; kısa sürede bu isme Litvanya eklendi. Rosa, yaşamının sonuna kadar partinin (SDKPL'nin) önder kuramcısı olarak kaldı.

1893 Ağustosu'nda, Rosa Lüksemburg, partiyi Sosyalist Enternasyonal Kongresi'nde temsil etti. Orada, 22 yaşındaki bu genç kadın, bir başka Polonya partisinin, Polonya Sosyalist Partisi'nin (PPS) tanınmış önder kadroları ile mücadele etmek zorunda kaldı. Polonya Sosyalist Partisi'nin başlıca programı, Polonya'nın bağımsızlığıydı. Polonya'daki ulusal harekete destek olmanın ardında, uzun bir geleneğin ağırlığı vardı; Marks ve Engels dahi, bunu, kendi politikalarının temeli olarak kabul etmişlerdi. Bütün bunlardan yılmayan Rosa Lüksemburg, Polonya Sosyalist Partisi'ne karşıt bir durum aldı; bu partiyi açık bir milliyetçilik eğilimi göstermekle ve işçileri sınıf mücadelesinden saptırmaya yatkınlıkla suçladı; eski ustalara karşıt bir tutum takınarak, Polonya için bağımsızlık sloganına muhalefet etme cesaretini gösterdi. (Rosa Lüksemburg'un ulusal sorun konusundaki tutumu, 6. bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.)

Muhalifleri ona epeyce yüklendiler. Marks ve Engels'in öğrencisi olan Wilhelm Liebknecht gibi bazıları ise, Rosa Lüksemburg'un, Çarın gizli polisinin ajanı olduğunu söyleyecek kadar ileri gittiler. Ne var ki o, görüşlerinden en ufak bir taviz vermedi.

Rosa Lüksemburg'un entellektüel gelişmesi hep sıçrayışlar şeklinde olmuştur. 1898'de dayanılmaz bir çekimle Almanya'daki uluslararası işçi hareketi merkezine girmiş ve orada ilerlemiştir.

Rosa Lüksemburg büyük bir gayretle yazmaya başlamış ve bir süre sonra, zamanın en önemli marksist teorik gazetesi olan *Die Neue Zeit* gazetesinin başlıca yazarlarından biri olmuştur. Rosa Lüksemburg, düşüncelerinde ve eleştirilerinde değişmez biçimde bağımsızdı. *Die Neue Zeit*'ın yazı işleri müdürü olan ve 'Marksizmin Papası' diye nitelenen Karl Kautski'nin o müthiş itibarı dahi, Rosa Lüksemburg'u, doğru bildiği ve inandığı fikirlerden saptırmaya yetmiyordu.

Rosa Lüksemburg, Almanya'daki işçi hareketine bütün gücüyle katıldı. Birçok sosyalist gazetenin kadrosunda sürekli yazar olarak çalışıyordu, mitinglerde konuşuyor, işçi hareketinin ona yüklediği görevleri bütün gücüyle yerine getiriyordu. Konuşmaları ve yazıları baştan sona orjinaldi; yazılarında ve konuşmalarında heyecandan çok mantığa yer veriyordu ve okurlarına, daha önce bildiklerinden daha büyük, daha geniş ufuklar açıyordu.

O sıralarda Almanya'daki işçi hareketi, biri devrimci, öteki reformcu, iki ayrı eğilim göstermekteydi. Almanya 1873 durgunluğundan itibaren sürekli bir refah artışı içindeydi. İşçilerin yaşam düzeyi kesintisiz olarak gelişiyordu, sendikalar ve kooperatifler yavaş da olsa güçleniyorlardı. İşçi hareketinin bürokra-

sisi, Sosyal Demokrat Parti'nin parlamentoda gittikçe daha fazla temsil edilir hale gelmesi sonucu, devrim fikrinden uzaklaştı ve tedrici gelişmeciliği savunmaya başladı ve reformizmi öteden beri savunanlara doğru yöneldi. Bu eğilimin başlıca sözcüsü, Engels'in öğrencilerinden Eduard Bernstein'dı. 1896-1898 yılları arasında Bernstein, *Die Neue Zeit* gazetesinde, 'Sosyalizmin Sorunları' hakkında marksizmin ilkelerine gittikçe daha açıktan saldıran bir dizi yazı yayınlandı. Bu yazılar nedeniyle uzun süren, tatsız bir tartışma çıktı. Alman işçi hareketine henüz katılmış olan Rosa Lüksemburg derhal marksizmi savunmaya koyuldu. *Sosyal Reform mu? Sosyal Devrim mi?* adlı kitapçığıyla, parlak ve heyecanlı bir biçimde reformizme saldırdı. (Rosa Lüksemburg'un reformizmi eleştirisi konusunda daha ayrıntılı bilgi 2. bölümde verilmiştir).

Kısa bir süre sonra, 1899'da Fransız 'sosyalisti' Millerand, bir kapitalist partiyle koalisyon hükümeti kurdu. Rosa Lüksemburg bu deneyi yakından izledi ve parlak bir dizi yazı ile tahlilini yaptı. Söz konusu yazılarında, genellikle Fransız işçi hareketinin durumu ve özellikle karma hükümetler sorunu üzerinde duruyordu (2. bölüme bakınız). İngiltere'deki MacDonalds fiyaskosundan, Almanya'daki Weimar Cumhuriyeti'nden, Fransa'da 1930'lardaki Halk Cephesi'nden ve aynı ülkede İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan koalisyon hükümetlerinden sonra, Rosa Lüksemburg'un çıkardığı dersler in, sadece tarihe ait konular olmadığı açıkça anlaşılmıştır.

1903-1904'de Rosa Lüksemburg, Lenin'le polemiğe girişti. Ulusal sorun (bölüm 6'ya bakınız), parti yapısı kavramı ve parti ile kitle eylemleri (bölüm 5'e bakınız) konusunda Lenin'le aynı görüşte değildi.

1904'de 'Kayzer'e hakaret'ten ötürü, 3 ay hapis cezasına çarptırıldı, fakat cezaevinde sadece bir ay kaldı.

1905'de ilk Rus Devrimi'nin patlak vermesi üzerine, Polonya Partisi için, sürekli devrim fikrini geliştiren broşürler ve yazı dizileri yayınladı. Sürekli devrim fikri daha önce Troçki ve Parvus tarafından geliştirilmiş, fakat zamanın pek az marksisti tarafından savunulmuştu. Aralarındaki derin ayrılığa rağmen hem bolşevikler, hem menşevikler, Rus Devrimi'nin bir burjuva demokratik devrim olacağına inanırlarken, Rosa, bu devrimin burjuva demokrasisi aşamasının ötesine geçeceğini, ya işçi iktidarı ya da tam bir yenilgiyle sonuçlanacağını belirtiyordu. Onun sloganı şuydu: "köylülüğe dayanan devrimci proletarya diktatörlüğü..."(*)

Devrim hakkında düşünmek, yazmak ve konuşmak Rosa Lüksemburg'a yetmiyordu. Onun temel fikri şuydu: "Başlangıçta eylem vardı..." Ve o sıralarda sağlık durumunun kötü olmasına rağmen, gizlice Rus Polonyası'na giriyordu (1905 Aralık ayında). O sıralarda devrimin ilk zamanlardaki canlılığı geçmişti. Kitleler henüz aktifti, fakat gericilik başını kaldırdığı için kararsızdı. Toplantılar yasaklanmıştı, ancak işçiler kendi kalelerinde, fabrikalarda yine de toplanıyorlardı. Bütün işçi gazeteleri yasaklanmıştı, sadece Rosa Lüksemburg'un *Party* gazetesi, gizlice basılıyor ve her gün çıkıyordu. 4 Mart 1906'da tutuklandı ve önce cezaevinde, sonra bir kalede dört ay hapis yattı. Sonra kötü sağlık durumu ve Alman uyruğunda bulunuşu nede-

(*) Stalin'in Rosa Lüksemburg'u ölümünden sonra 1931'de troçkist olarak ilan etmesi boşuna değildir. (Bakınız Stalin, Eserler, Cilt XIII)

niyle serbest bırakıldı ve ülkeden çıkarıldı.

Rus Devrimi, Rosa Lüksemburg'un yıllar önce ortaya koyduğu bir fikre yeniden can vermişti: Siyasal ya da ekonomik kitle grevleri, devrimci işçilerin iktidar mücadelesi içinde, başlıca unsuru meydana getirir ve sosyalist devrimi, önceki bütün devrimlerden ayırır. Rosa Lüksemburg bu fikri, yeni tarihsel denemenin ışığında daha incelikle işledi (3. bölüme bakınız).

Rosa Lüksemburg bu gerçeğe, bir toplantıda değindiği için "şiddet hareketlerini kışkırttığı" gerekçesiyle, bu defa Almanya'da suçlandı ve iki ay cezaevinde kaldı.

1907'de Stuttgart'ta toplanan Sosyalist Enternasyonal Kongresi'ne katıldı. Rus ve Polonya partileri adına yaptığı konuşmada, emperyalist savaşa ve militarizme karşı, belirli bir devrimci davranış fikrini geliştirdi. (4. bölüme bakınız).

1905 -1910 yılları arasında Rosa Lüksemburg ile, Kautski'nin kuramcısı olduğu SPD'nin merkezci liderliği arasındaki ayrılık genişledi. Rosa Lüksemburg zaten 1907'de parti önderlerinin, marksizmi yol olarak seçmiş olmalarına rağmen, kararlı bir eylem isteyen bazı durumlarda çekingenlik gösterebileceklerinden korktuğunu belirtmişti. 1910'da işçilerin iktidar yolu konusunda Rosa Lüksemburg ile Karl Kautski arasında kesin kopma gerçekleştiği zaman, anlaşmazlık zirveye ulaşmıştı. O tarihten itibaren, SPD'de 3 ayrı eğilim belirdi: Giderek emperyalist bir politikayı benimseyen reformistler; Kautski'nin önderliğindeki marksist merkezciler (Rosa Lüksemburg Kautski'ye bataklık önderi adını takmıştı); ve başlıca önderi Rosa Lüksemburg olan devrimci kanat...

1913'de Rosa Lüksemburg en önemli kuramsal çalışmasını, "*Sermaye birikimi. Emperyalizmin ekonomik açıklamasına katkı*" adlı yapıtını yayımladı. Bu kuşkusuz, *Kapital*'den beri marksist ekonomik öğretiye yapılan en önemli katkılardan biridir. Bilgi zenginliği, üslup parlaklığı, analiz gücü ve entelektüel bağımsızlığıyla bu kitap, *Marks'ın Biyografisi*'nin yazarı Mehring'in dediği gibi, herhangi bir marksist yapıta göre *Kapital*'e en yakın olanıydı. Bu kitabın üzerine eğildiği sorun, büyük kuramsal ve siyasal bir önem taşımaktadır: Kitap, özellikle kapitalizmin yeni, geri ülkelere doğru yayılmasının iç çelişmeler ve düzenin istikrarı üzerine ne tür etkileri olduğunu incelemektedir. (Bu çalışmayla ilgili tahlil için 8. bölüme bakınız).

20 Şubat 1914'de Rosa Lüksemburg, askerleri isyana kışkırttığı iddiasıyla yeniden tutuklandı. Suçlanmasına sebep olan konuşmasında şöyle demişti:

> "Bizden, Fransız ya da başka yabancı kardeşlerimizi öldürmemizi bekliyorlarsa, o zaman onlara 'Hayır, katiyen... cevabını verelim"

Rosa Lüksemburg mahkemede sanık olmaktan çıkıp savcı haline geldi. Sonradan "*Militarizm, Savaş ve Emekçi Sınıf*" adı altında yayımladığı konuşması, emperyalizmin, devrimci sosyalizm açısından çok önemli bir suçlamasıydı. Duruşması sonunda bir yıl hapis cezasına çarptırıldı, ancak mücadelesi engellenemedi. Mahkeme salonundan çıkar çıkmaz, bir toplantıya gitmiş ve devrimci, savaş aleyhtarı propagandasını tekrarlamıştı.

Birinci Dünya Savaşı patladığı zaman sosyalist partinin bütün önderleri bir yurtseverlik akıntısına ka-

pılmışlardı. 3 Ağustos 1914'de, Alman sosyal demokratlarının Meclis grubu, Kayzer hükümetinin savaş kredileri lehinde oy vermeyi kararlaştırmıştı. 111 milletvekilinden sadece 15'i karşı oy vermek gerektiğini savundu. Ancak talepleri reddedilince, onlar da parti disiplinine boyun eğdiler ve 4 Ağustos'ta bütün sosyal demokrat grup, savaş kredileri lehinde oy kullandı. Birkaç ay sonra 2 Aralık'ta Karl Liebknecht parti disipliniyle alay ederek, vicdanı nasıl emrediyorsa ona göre oy verdi. Savaş kredilerine karşı oy veren tek kişi oydu.

Parti liderlerinin bu kararı, Rosa Lüksemburg'a vurulmuş zalim bir darbeydi. Ama o yine de umutsuzluğa düşmedi. Sosyal demokrat milletvekillerinin, Kayzer'in bayrağı altında birleştikleri gün, 4 Ağustos günü, küçük bir sosyalist grup, Rosa Lüksemburg'un evinde toplanmış ve savaşa karşı harekete geçme kararı almıştı. Lüksemburg, Karl Liebknecht, Franz Mehring ve Klara Zetkin'in önderliğindeki bu grup, sonradan Spartaküs Birliği'ne dönüştü. Rosa, enternasyonal sosyalizmin bayrağını yüksekte tutarak, dört yıl boyunca ve çoğu zaman cezaevinden, devrimcileri yönetmeye, esinlendirmeye ve örgütlemeye devam etti. (Onun savaş karşıtı politikası hakkında ayrıntılı bilgi 4. bölümde verilmiştir)

Savaşın patlak vermesi Rosa Lüksemburg'u, Polonya işçi hareketinden uzak bıraktı. Fakat Polonya Partisi'nin enternasyonal sosyalizm idealine sadık kalışından derin bir tatmin duygusu duyuyordu.

Rusya'da 1917 Şubat Devrimi, Rosa Lüksemburg'un, savaşa karşı devrimci muhalefet politikasının ve emperyalist hükümetleri alaşağı etme çabasının gerçekleşmesiydi. Olayları cezaevinden sabırsızlıkla izliyor ve gelecek için onlardan dersler çıkarma-

ya çalışıyordu. Tereddüt etmeksizin, Şubat zaferinin, çatışmanın sonu değil, başlangıcı olduğunu ve yalnızca işçi iktidarının barışı güven altına alabileceğini söylüyordu. Cezaevinden, Alman işçileriyle askerlerine hitaben, çağrı üstüne çağrı yayımlıyor, onları, Rus kardeşleri gibi davranmaya, Junker'leri ve kapitalistleri devirerek, bir yandan Rus Devrimi'ne hizmet ederken, bir yandan da kendilerini, kapitalist barbarlığın yıkıntısı altında ölmekten korunmaya davet ediyordu.

Rosa Lüksemburg Ekim Devrimi'ni de sevinçle karşıladı ve bu hareketi geniş ölçüde övdü. Ancak aynı zamanda, bolşeviklerin, işçi hareketinin hizmetinde oldukları noktasında, her şeyin eleştirisiz kabul edilmemesi gerektiğine inanıyordu. Çok önceden açıkça görmüştü ki, eğer Rus Devrimi tecrit edilmiş kalırsa, bir takım yozlaşmalar gelişmesini engelleyebilirdi; ve nitekim Sovyet Rusya'nın gelişmesinin daha ilk zamanlarında, bu gibi tahriflere, özellikle demokrasi sorununa değindi (7. bölüme, bakınız).

8 Kasım 1918 Alman Devrimi, Rosa Lüksemburg'u cezaevinden kurtardı. O, bütün gücü ve isteğiyle, kendisini devrimin içine attı. Ne var ki, gerici güçler kuvvetliydi. Sağ kanat sosyal demokrat liderlerle eski Kayzer ordusunun generalleri kuvvetlerini, devrimci proletaryayı bastırmak ve ezmek için birleştirdiler. Binlerce işçi katledildi; 15 Ocak 1919'da Karl Liebknecht öldürüldü; aynı gün bir askerin tüfek dipçiği Rosa Lüksemburg'un başını ezdi.

Onun ölümüyle uluslararası işçi hareketi en asil önderlerinden birini yitirdi. Mehring'in deyişiyle "Marks ve Engels'in bilimsel halefleri arasındaki en parlak zeka" artık yoktu. O, ölümünde olduğu gibi hayatında da her şeyi insanlığın kurtuluşu uğruna harcamıştı.

2

Marksizmi savunma

Sosyal reform mu, sosyal devrim mi?

Rosa Lüksemburg'un yapıtları, bir baştan sona kadar tümüyle; kapitalizmi, devrimci yöntemlerle alaşağı etmek yerine onu kötü bir biçimde onarmaya çalışan ve emekçi hareketinin amaçlarını kısıtlayan reformizme karşı bir mücadelenin ürünüydü.

Reformizmin, ya da daha sonra yaygınlaştığı gibi revizyonizmin en ünlü sözcüsü, Rosa'nın kendisine karşı ilk defa açık cephe aldığı Eduard Bernstein'di. Bernstein'in görüşlerini, Rosa Lüksemburg, *Sosyal Reform mu, Sosyal Devrim mi?* adlı kitapçığında kesinlikle çürüttü. İki yazı dizisinden meydana gelen söz konusu kitapçık, ilkin 1898 Eylülü'nde, Bernstein'in *Die Neue Zeit* gazetesinde çıkan makalelerine cevap olarak; ikinci defa ise 1899 Nisan'ında onun *Sosyalizmin Ön Koşulları ve Sosyal Demokrasinin Görevleri* adlı kitabına karşılık olarak yayınlandı.

Bernstein, emekçi hareketinin temel niteliğini, sosyal devrim hareketi olarak değil, 'bir demokratik sosyalist reform hareketi' olarak tanımlamıştı. Marks'a karşı, kapitalizmin içindeki çelişmelerin keskinleşmediğini, fakat gittikçe hafifletildiğini, kapitalizmin düzenli

olarak ehlileştirildiğini, günden güne daha uysallaştığını öne sürüyordu. Karteller, tröstler ve kredi kurumları, sistemin anarşik tabiatını adım adım düzeltiyorlardı, bu yüzden de Marks'ın düşlediği durgunlukların tekrarlanması yerine, sürekli refaha doğru bir eğilim vardı. Bernstein'a göre, orta sınıfın yaşama yeteneği ve sermaye sahipliğinin, sermaye ortaklıkları aracılığıyla daha demokratik bir biçimde dağılımı nedeniyle, sosyal çelişkiler de zayıflıyordu. Sistemin, günün gereklerine uyarlanma yeteneği, sendikaların ve kooperatiflerin çalışmaları sonucu, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarının iyileştirilmesinde de kendini göstermişti.

Bernstein, bu çözümlemeden, sosyalist partinin, kendini, işçi sınıfının yaşama koşullarını adım adım iyileştirmeye adaması ve siyasal gücü, devrimci yoldan ele geçirmeye çalışmaması gerektiği sonucunu çıkarıyordu.

Kapitalizmde çelişkiler

Bernstein'a karşılık Rosa Lüksemburg kapitalist tekellerin (karteller ve tröstler) ve kredi kurumlarının kapitalizmdeki çelişkiyi hafifletmeye değil, derinleştirmeye yöneldiğini öne sürdü. Rosa Lüksemburg tekellerin görevini şöyle tanımlıyor:

> "Genellikle, karteller, kapitalist gelişmenin belli bir safhası olarak görünür. Son çözümlemede kapitalist gelişme, kapitalist dünyadaki anarşiyi ağırlaştırır, kapitalizmin iç çelişkilerini olgunlaştırır. Karteller, üreticiyle tüketici arasındaki çatışmayı keskinleştirerek, üretim biçimiyle değişim arasında zaten var olan çelişkiyi ağırlaştırır. Karteller

bundan başka, çalışan sınıfı, örgütlenmiş sermayenin üstün gücüyle saldırgan bir biçimde yüzyüze bırakarak, sermaye ile emek arasındaki çatışmayı arttırırlar.

"Nihayet kapitalist birleşimler, kapitalist dünya ekonomisinin uluslararası niteliği ile devletin ulusal niteliği arasındaki çelişkiyi, her zaman, kapitalist devletler arasındaki farklılıkları keskinleştiren, genel bir gümrük tarifesi savaşıyla beraber yürütüldükleri için ağırlaştırırlar. Buna kartellerin, üretimin yoğunlaştırılması, teknik gelişme vesairedeki devrimci etkisini de eklemeliyiz.

"Bir başka deyişle, kapitalist ekonomideki nihai etkileri açısından değerlendirildikleri zaman, karteller ve tröstlerin kapitalist sistemin iyileşmesi aracı olmadıkları görülür. Karteller ve tröstler, *kapitalizmin çelişkilerini azaltmayı* başaramazlar. Tam tersine, gittikçe büyüyen bir anarşinin aracı olarak görünürler. Kapitalizmin iç çelişkilerinin daha da gelişmesini teşvik ederler. Kapitalizmin gelecek genel çöküşünü çabuklaştırırlar" (Rosa Lüksemburg, *Reform mu, Devrim mi?*)

Kredi de, demiştir Rosa Lüksemburg, kapitalist bunalımı geçiştirmekten uzaktır ve aslında krizi, daha da derinleştirir. Kredinin iki en önemli görevi, üretimi genişletmek ve değişimi kolaylaştırmaktır. Fakat her iki durum da sistemin düzensizliğini ağırlaştırır. Kapitalist ekonomik krizler, üretimin sürekli olarak genişleme eğilimi ile kapitalist pazarın sınırlı tüketim kapasitesi arasındaki çelişkilerin sonucu olarak gelişir. Kredi, bir yandan üretimi destekleyerek üretim fazlası yaratmayı teşvike yönelir ve bizzat kendisi, karşı ko-

şullar içinde, vahim bir düzensizliğin yaratıcısı olarak, ekonomiyi daha çok sarsma ve buhranı daha derinleştirme eğilimi gösterir. Kredinin spekülasyonu teşvikteki rolü, ayrıca, kapitalist üretim biçimindeki düzensizliği artırıcı bir başka unsurdur.

> "Bernstein'in, kapitalizmdeki çelişkilerin azaldığı yolundaki iddiasına başlıca kozu, 1873'den beri, yirmi yıl boyunca kapitalizmin belli başlı bir durgunluk göstermediği şeklindeydi. Bernstein, 1898'de, Marks'ın kriz kuramını, ancak ve henüz reddetmişti ki, 1900'de ağır, genel bir bunalım patlak verdi. Yedi yıl sonra da Birleşik Devletler'de başlayan yeni bir kriz, dünya piyasasını allak bullak etti. Gerçekler 'uyum' kuramının yanlış olduğunu kanıtladı. Bu durum aynı zamanda, Marks'ın kriz kuramını, belli bir zaman süresi içinde hiçbir bunalım doğmadığı gerekçesiyle bir yana bırakanların, söz konusu kuramın özünü, onun ikinci dereceden bir esasıyla -on yıllık süre- karıştırdıklarını gösterdi. Modern kapitalist endüstride buhran döneminin, on yıllık periyodlar halinde belirlenmesi, Marks ve Engels'e göre, sadece 1860 ve 1870 gerçeğinin basit bir ifadesinden ibaretti. Bu, doğal bir yasaya değil, genç kapitalizmin süratle yayılan faaliyetlerine ilişkin belli tarihi koşullara dayandırılmıştı" (*Reform mu, Devrim mi?*)
>
> Gerçekte
>
> "Buhranlar her beş ya da on yılda bir veya hiç değilse sekiz ya da yirmi yılda bir tekrar eder...Kapitalist üretimin, kendisini değişime uydurabileceği inancı, iki şeyden birini önceden varsayar:

> Ya dünya piyasası sınırsız olarak yayılabilir ya da tam tersine üretici güçler kendini öylesine kayıt altına alır ki, pazar sınırlarının ötesine geçemez. İlk varsayım maddi bir imkansızlık gösterdi. İkinci varsayım ise, bütün dallarda her gün yeni üretici güçler yaratan sürekli teknik gelişme dolayısıyla mümkün değildir". *(Reform mu, Devrim mi?)*

Gerçekte Rosa Lüksemburg, kapitalizmin gittikçe şiddetlenen çelişkilerinin -artan üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkiler- marksizme temel olduğunu öne sürdü. Bu çelişkilerin, kendilerini, felaketli bir bunalımda göstermelerinin önemi ikinci derecedeydi. *(Reform mu, Devrim mi?)*

Temel çelişkinin kendisini ifade biçimi, kapsamı kadar önemli değildi. Bu noktada şunu söylemek gerek: Rosa Lüksemburg'un, temel çelişkilerin; üretici güçleri müthiş ölçüde israf eden sürekli savaş ekonomisi içinde kendilerini ifade edebilecekleri fikrini reddetmesi ihtimal dahilinde değildi.

Rosa Lüksemburg, Bernstein'in kapitalizm içinde derinleşen çelişkileri reddetmekle sosyalizm için yapılan mücadeleleri kökünden budadığını belirtiyordu. Sosyalizm böylece, iktisadi bir zorunluluk olmaktan çıkıyor, umut edilen bir ideal, bir ütopya biçimine dönüşüyordu.

Bernstein şöyle yakınıyordu:

> "Sosyalizmi bir ekonomik zorlamanın sonucu gibi sunmak niye? İnsanın anlayışını, adalet duygusunu, iradesini niçin küçültmeli?" (*Worwaters*, 26 Mart 1899)

Rosa Lüksemburg'un açıklaması:

> "Bernstein'in eşsiz adalet dağıtımına insanın özgür iradesi sayesinde, ekonomik zorunluluk sonucu olarak hareket eden insanın iradesi sayesinde değil -çünkü bu iradenin kendisi sadece bir alettir-, ama insanın adalet anlayışı sebebiyle, insanın adalet düşüncesi sebebiyle ulaşacaktır.
> "Böylece, büyük bir mutlulukla, adalet ilkesine, dünyanın bütün reformistlerinin, o tarihlerde daha uygun ulaştırma araçları bulunmadığı için, üzerinde sallanarak uyutuldukları o ünlü savaş atına yeniden dönüyoruz. Tarihin Don Kişotları'nın büyük dünya reformuna doğru dört nala sürdükleri, ama sonra da evlerine gözleri moarmış, çürük içinde döndükleri o ağlanacak halli Rosinante'ye dönüp geliyoruz" (*Reform mu, Devrim mi?*)

Sosyalizm özlemi, kapitalizmin çelişkilerinden soyutlanırsa, idealist bir kuruntu haline gelir.

Sendikaların rolü

Yukarıda belirtildiği üzere, Eduard Bernstein ve ondan sonra birçok Bernsteinler, örneğin *Çağdaş Kapitalizm* adlı eserinde John Strachey, sendikalara, kapitalizmi zayıflatan bir silah gözüyle bakmıştır. Rosa Lüksemburg ise tam tersine, sendikaların, ücret seviyesini bir ölçüde etkileyebileceklerini, ancak, kendi başlarına, ücretli emek sistemini ve ücret seviyesini tayin eden nesnel ekonomik unsurları devirememeyeceklerini öne sürmüştür.

> "Sendikalar, sermayenin saldırılarına karşı, emek

gücünün savunma örgütü olmaktan başka bir şey değildirler. Çalışan sınıfın, kapitalist ekonominin baskısına karşı direnişini ifade eder.

"Sendikalar, emek gücü pazarında, durumu etkileme fonksiyonuna sahiptirler. Fakat bu etki, toplumumuzdaki orta tabakanın sürekli olarak proleterleşmesi yüzünden, işçi pazarına sürekli olarak mal getiren bu usul yüzünden gücünü yitirmiştir. Sendikaların ikinci görevi, işçilerin içinde bulundukları yaşam koşullarını düzeltmektir. Bu, sendikaların, çalışan sınıfa giden toplumsal zenginlik payını arttırma girişimi demektir. Ne var ki bu pay, çaresiz bir doğal süreç gibi, emeğin üretkenliğindeki artış yüzünden azaltılmaktadır.

"Bir başka deyişle, kapitalist toplumun nesnel objektif koşulları, sendikanın iki önemli fonksiyonunu bir çeşit kaçınılmaz emek Sisyphus'una dönüştürür.(*) Çünkü, sendikasının faaliyeti sonucu, işçi, emek gücü pazarının durumuyla, uyuşumlu olarak tam kendisine verilmesi gereken ücret miktarını elde etmeyi başarır. Sendika faaliyetleri sonucu, kapitalist ücretler yasası işler ve ekonomik gelişmenin bastırıcı eğilimi felç haline gelir, ya da daha doğrusu zayıflar". (*Reform mu, Devrim mi?*)

Bir emek Sisyphus'u!...Bu deyim Alman sendika

(*) Sisyphus, mitolojide Korent Kralıdır. Büyük bir taşı, tepeye yuvarlamaya mahkum edilmiştir. Taş sürekli olarak geri yuvarlandığı için onun görevi de sürekli bu bitöesi mümküm olmayan işi yapmak olmuştur.

bürokratlarını çok kızdırdı. Onlar, sendika çabasının, her ne kadar kapitalizmin, işçilerin standartlarını gün geçtikçe zayıflatma tehtidine karşı korumakta yararlı ise de, işçi sınıfını özgürleştirme çabasının yerini tutamayacağını itiraf edemediler.

Parlamenterizm

Bernstein'e göre, nasıl sendikalar ve kooperatifler sosyalizme ulaşmak için temel ekonomik kaldıraçlar ise, aynı biçimde, parlamenter demokrasi de bu dönüşümün siyasal kaldıracıydı. Ona göre parlamento, toplum isteğinin timsali ve bir sınıf üstü kurumdu.

Ancak Rosa Lüksemburg "Şimdiki devlet", diyordu, "gelişen emekçi sınıfı temsil etmiyor. Bu devlet, kapitalist toplumu temsil ediyor. Şimdiki devlet bir sınıf devletidir" (*Reform mu, Devrim mi?*) "Herşeyi düşünerek söylüyorum, parlamenterizm, bütün bir kapitalist toplumu derece derece etkisi altında bırakan, doğrudan bir sosyalist unsur değildir. Tam tersine, burjuva sınıf devletinin özel bir biçimidir" (*Reform mu, Devrim mi?*)

Karma hükümetler

Almanya'da, sosyalizme parlamento yoluyla erişme tartışmalarının zirveye ulaştığı o sıralarda, bilinen şey, Fransız sosyalistlerinin, ilk defa olarak, siyasal iktidarı, parlamento yoluyla ele geçirmiş olmalarıydı. 1899 Haziranı'nda Alexandre Millerand, Waldeck - Rousseau'nun radikal hükümetine girmiş, Paris Komünü'nü boğazlayan General Galliffet'le yanyana oturmuştu. Bu hareket, Fransız sosyalist lider Jaures ve sağ kanat reformistleri tarafından, büyük bir taktik dönüm noktası olarak alkışlanmıştı: Siyasal iktidar, artık yalnızca

burjuvazi tarafından değil, burjuvaziyle proletarya tarafından birlikte kullanılacaktı: Onlara göre durum, kapitalizmden sosyalizme dönüşümün ifadesiydi.

Rosa, kapitalist ve sosyalist partiler arasındaki bu ilk karma hükümet denemesini çok yakından izledi. Bu karma hükümetin, işçi sınıfını elinden ve ayağından hükümete bağlayarak, gerçek gücünü göstermekten alıkoyduğunu belirtti. Gerçekte, fırsatçıların 'yavan muhalefet' dedikleri şey, daha yararlı ve pratik bir politikaydı.

> ...gerçek, çabuk ve makul reformları yapması imkansız olan tedrici gelişme politikasından uzak bir muhalefet yolu, genellikle azınlık partilerinin ve özellikle sosyalist azınlık partilerinin pratik başarı sağlayabilecekleri tek yoldu" (P.Frölich, *Rosa Lüksemburg Hayatı ve Eserleri*)

Sosyalist bir partinin yalnızca anti kapitalist bir çabaya fırsat veren davranışlara girmesi gerekirdi.

> "Şüphesiz, etkili olabilmek için, sosyal demokrasi, şimdiki devletten alabileceği herşeyi almak ve her yeri işgal etmek zorundadır. Ancak bunun için gerekli ön koşul, ele geçirilen mevzilerin, sınıf savaşını, burjuvaziye ve onun devletine karşı savaşı mümkün kılacak mevziler olmasıdır" (Rosa Lüksemburg, *Seçilmiş Söylevler ve Yazılar*)

Ve Rosa Lüksemburg şu sonuca varıyordu:

> "Burjuva toplumunda sosyal demokrasinin rolü muhalefettir; o, egemen bir parti olarak, ancak

burjuva devletinin yıkıntıları üzerinde yükselebilir" (Rosa Lüksemburg, *Seçilmiş Söylevler ve Yazılar*, Berlin 1955, S.61)

Rosa Lüksemburg, karma hükümet denemesinin tabiatındaki nihai tehlikeleri şöyle belirtiyordu:

> "Cumhuriyetin yorulmak bilmez savunucusu Jaures, Sezarizm'e (Roma imparatorlarının mutlak hükümeti) yol hazırlıyor. Bu kötü bir şakadır, fakat tarih böylesi şakalarla doludur" (P.Fölich, *Rosa Lüksemburg, Hayatı ve Eserleri*)

Tam bir peygamber kehaneti!... İngiltere'de Macdonald fiyaskosu, Almanya'da Weimer Cumhuriyeti'nin yerini Hitler'in alması, Fransa'da 1930'lardaki Halk Cephesi'nin ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, De Gaulle'e yol açan karma hükümetlerin iflası, karma hükümet politikasının nihai meyvelerinden birisidir.

Devrimci şiddet

Reformistlere göre, parlamenterizm ve burjuva meşruiyetçiliği, şiddetin sona ermesi demekti. Oysa Rosa tam tersini savunuyordu:

> "Burjuva meşruiyetçiliğinin tüm fonksiyonu gerçekte nedir? Eğer 'özgür bir yurttaş' bir başkası tarafından, arzusu dışında tutulur ve bir süre için hapsedilirse, herkesin derhal anlayacağı üzere, bir şiddet hareketine başvurulmuştur. Ancak, Ceza Kanunu diye bilinen kanuna uygun olarak harekete geçilir ve tutuklayanlar hapsedilirse, herşey barışçı ve meşru bir biçime girer. Eğer ada-

mın biri, başkaları tarafından arkadaşlarını öldürmeye zorlanırsa, o zaman ortada açıkça bir şiddet hareketi var demektir. Ancak, bu zorlayışın adı 'askeri hizmet' olduğu sürece, iyi yurttaş, herşeyin tam anlamıyla meşru ve düzenli olduğu fikriyle teselli edilir. Eğer bir yurttaş, isteğine rağmen, bir başkası tarafından mülkiyetinin ya da kazancının bir kısmından yoksun bırakılırsa, açıkça görülür ki, ortada bir şiddet hareketi vardır. Fakat bu usulün adı 'dolaylı vergi' olursa, o zaman herşey haklıdır.

"Bir başka deyişle, bize kendini burjuva meşruiyetçiliği maskesi arkasında sunan şey, egemen sınıf tarafından uyulması zorunlu bir ölçü olarak ortaya konmuş, bir sınıf şiddet hareketinden başka bir şey değildir. Bir zamanlar, kişisel şiddet hareketi de böyle bir zorunlu ölçü olarak ortaya çıkmıştı. Burjuva hukukçusunun ve aynı biçimde fırsatçı sosyalistin kafasında, sanki gerçek bu değilmiş gibi, tepetaklak edilerek şöyle yansıtılmıştır: Meşru usul, soyut 'adalet'in bağımsız bir eseri ve devlet zoru bir sonuç, hukukun bir yaptırımı olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekte, doğru olan, tamamen bunun tersidir. Burjuva meşruiyeti ve gelişme yolunda kanun koyucu olarak parlamenterizm, burjuvazinin siyasal zorlayışının, kendisini ekonomik temelini geliştirerek belli bir sosyal biçim içinde ifade etmesinden başka bir şey değildir" (Rosa Lüksemburg, *Seçme Eserler*)

Bundan ötürü, bizzat kapitalizmin kurduğu ve temelde burjuva zorlayışının ifadesinden başka bir şey olmayan hukuki biçimlerle, kapitalizmin yerini alma

fikri saçmadır. Son çözümlemede, kapitalizmi devirmek için, devrimci şiddet gereklidir:

> "Şiddet kullanmak, işçi sınıfı için daima son çare olarak kalacaktır, sınıf çatışmasının yüce kanunu, bazen su yüzüne çıkmamış olarak, bazen de aktif biçimde var olacaktır" (Rosa Lüksemburg, *Seçme Eserler*)

Rosa Lüksemburg'un 1902'de yazdığı şu cümleler, Weimar Cumhuriyeti'nin çöküşünden sonra, nasıl bir öngörüde bulunduğunu gösterir:

> "Eğer sosyal demokrasi oportünist görüşü kabul eder ve işçi sınıfının burjuva meşruiyetçiliğinden hiçbir zaman ayrılmayacağını taahhüt ederse, o zaman parlamento yoluyla ya da başka yollardan yürütülen bütün faaliyetler, er ya da geç sefil bir biçimde çöker ve meydanı, gerici şiddetin egemenliğine, hiçbir engel çıkarmadan bırakmış olur" (Rosa Lüksemburg, *Seçme Eserler*, Cilt III)

Fakat Rosa Lüksemburg işçilerin, sömürü ve baskıya karşı devrime başvurmak zorunda bırakıldıklarını biliyordu ve dökülen her damla kandan büyük bir acı duyuyordu. Alman devriminde şöyle yazmıştı:

> "Ulusların emperyalist emellerle katledildiği dört yıl boyunca kan nehirleri akmıştır. Şimdi, biz bu değerli sıvının her damlasının şerefle kristal bardaklar içinde korunacağından emin olmak zorundayız. Zincirlenemeyen devrimci güç ve geniş insancıl duygu... İşte sosyalizmin gerçek nefesi... Bütün dünyanın altüst edilmesi gerektiği

doğrudur, fakat dökülmesi önlenebilecek bir damla gözyaşını önlememek suçtur; bir insanın önemli bir iş yapmakta acelecilik göstermesi ve yolu üzerindeki solucanın üstüne düşüncesizce yürümesi bir suç teşebbüsüdür" (*Rote Fahne*, 18 Kasım 1918)

Açlık ve devrim

Reformistler ve devrimci olduklarını söyleyen bazıları arasında geçerli olan kuram, sadece açlığın, işçileri, devrimci bir yol izlemeye sürükleyebileceği şeklindeki kuramdır: Reformistlere göre, Merkezi ve Batı Avrupa'nın hali vakti yerinde işçileri, bu yüzden, açlıktan ve mazlum Rus işçilerinden pek az şey öğrenebilmişlerdi. Rosa Lüksemburg 1906'da, bu yanlış görüşte önemli bir düzeltme yaptı:

"Çarlık zamanında, devrimden önce, işçi sınıfının yaşama koşullarının, dilencilerinki gibi olduğu fikri, çok abartılmıştır. Oysa tam tersine ekonomik ve siyasal çabalarda büyük ölçüde etkili olan, geniş endüstrilerdeki ve büyük kentlerdeki işçi tabakasının yaşama koşulları, Alman proletaryasınınkinden hiç de aşağı değildi; gerçekten bazı alanlarda aynı, bazılarında ise Rusya'da alınan ücret Almanya'dakinden fazlaydı. Ayrıca, iş saatleri konusunda da iki ülkede geniş endüstriler arasındaki fark, nadiren dikkat çekiciydi. Bundan ötürü, Rus işçi sınıfının, Helotlar'ın (Eski Isparta'da en aşağı sınıftan köle) maddi ve kültürel şartlarına sahip olduğu varsayımı bir uydurmadan başka bir şey değildi. Bu fikir, devrimin gerçekleri ve o devrim içinde proletaryanın

önemli rolüyle çelişiktir. Bu devrim, yoksul dilenciler tarafından yapılmış değildir; Petersburg'da, Varşova'da, Moskova'da ve Odesa'daki çatışmanın öncü kolunda yer alan endüstri işçisi, kültürel ve ruhsal bakımdan Batı Avrupalı tipine, proletarya için tek ve zorunlu okulun burjuva parlamenterizmi ve doğru sendikacılık tecrübesi olduğunu düşünenlerin hayal ettiklerinden daha yakındır" (*Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Boş mideler, tesadüfen cesaret verici ayaklanmaların yanı sıra, insanı teslimiyete de götürür.

Sosyal reform mu, sosyal devrim mi?

Kendisini, gizli ya da açık olsun, kapitalist sınıftan bir takım ayrıcalıklar elde etmeyi amaç edinmiş ya da onu yıkmaya yönelmiş olsun, çalışan sınıfın mücadelesine bağlayan Rosa Lüksemburg, sosyal devrim çabaları kadar, sosyal reform çabalarını da desteklemiştir. Rosa Lüksemburg, sosyal reform mücadelesini bir okul sayıyordu ve bu ikisi arasındaki karşılıklı ilişkileri tahlil ederek, aydınlattı:

"Yasama reformu ve devrim, tarihi gelişmenin farklı metodları değildirler. Bunu, tarihin tersiyle tespit etmek mümkündür. Yasama reformu ve devrim, sınıflı toplumun gelişmesinde farklı unsurlardır. Biri ötekinin şartı ve tamamlayıcısıdır. Aynı zamanda her ikisi de birbirini karşılıklı olarak dışarda bırakır, kuzey ve güney kutupları, ya da burjuvaziyle, proletarya gibi...

"Her meşru kurum bir devrimin ürünüdür. Sınıf-

lar tarihinde, nasıl ki, yasama, zaten var olan bir toplumun hayatının siyasal ifadesiyse, devrim de siyasal yaratma hareketidir. Reformlar için mücadele, devrimden bağımsız olarak, kendi gücünü kapsamaz. Her tarihi dönem boyunca, reformlar bir önceki devrimin hızı tarafından gösterilen yönde devam ettirilmiştir ve son devrim, kendini hissettirdiği sürece de sürüp gider. Daha açık bir biçimde söylemek gerekirse, her tarihi dönemde, reform çalışmaları sadece son devrim tarafından yaratılmış sosyal biçimin çerçevesi içinde devam ettirilir. İşte sorunun özü bu noktadadır.

"Reform çalışmalarını uzun süren bir devrim ve devrimi de yoğunlaştırılmış reformlar dizisi olarak sunmak, tarihe ters düşer. Sosyal dönüşümle yasama reformunun farkı, sürelerinde değil, kapsamlarındadır. Siyasal iktidarın kullanılması suretiyle değişimin sırrı, tamamen, basit bir niceliksel değişikliğin yeni bir niteliğe dönüşümündedir. Daha açık söylemek gerekirse, siyasal iktidarın kullanılması suretiyle tarihi değişimin sırrı, belli bir toplum biçiminden bir başkasına, tarihi geçiş dönemindedir.

"Bunun içindir ki, siyasal iktidarın ele geçirilmesi ve sosyal devrimin tersine ve onun yerine yasama reformu metodundan yana olduklarını söyleyenler, gerçekte aynı amaca yönelmiş daha sakin ve daha yavaş bir yol seçmiş olamazlar, farklı bir amaç seçmiş olurlar. Yeni bir toplum kurmak yerine, eski toplumda yüzeysel değişikliklerle yetinmiş olurlar. Eğer revizyonizmin siyasi görüşünü izlersek; programımız sosyalizmi geçekleştirmek değil, kapitalizmde reform, gündelikçilik sistemi-

ne baskı değil, sömürüyü azaltma olur. Bu, kapitalizmin kendine değil, kapitalizmin yolsuzluklarına baskıdır" (Reform mu, Devrim mi?)

3

Siyasal kitle grevleri

Kitle grevleri ve devrim

1891 Mayısı'nda greve giden 125.000 Belçikalı işçi seçim sisteminde bir değişiklik yapılması isteğini öne sürdüler. 1893 Nisan'ında benzer bir istek için aşağı yukarı 250 bin işçinin katıldığı bir başka grev patlak verdi. Sonuç dünya çapındaydı, ancak eşitlik yoktu, ayrıcalık vardı, zenginlerin ve 'kültürlüler'in oyları, işçilerle köylülerinkine karşı iki ya da üç sayılıyordu. İşçiler tatmin olmamıştı, dokuz yıl sonra yeniden greve gittiler ve Anayasa'nın baştan sona gözden geçirilip düzenlenmesini istediler. Bu siyasal grevler, Rosa Lüksemburg'u büyük ölçüde etkiledi ve proletaryanın özel savaş silahı, siyasal kitle grevlerinin devrimci doğası üzerine iki yazı yazdı: 1-Belçika denemesi, *Die Neue Zeit*, 26 Nisan 1902 ve 2-Belçika denemesi üzerine üçüncü defa, *Die Neue Zeit*, 14 Mayıs 1902. Rosa Lüksemburg'a göre, kitlesel grevler, siyasal olsun ekonomik olsun, işçi iktidarı için, devrimci bir çabaya temel bir unsur teşkil eder.

Rosa Lüksemburg'un bu yönteme karşı duyduğu şevk ve bu yöntemi anlayıştaki keskinliği, 1905 Rus Devrimi'yle yeni bir büyüklük kazanır:

"Bir yandan devrimci kitlelerin siyasal eğitiminin ve liderliğinin burjuva partileri tarafından yürütüldüğü, öte yandan devrimin amacının hükümeti alaşağı etmekle sınırlandığı eski burjuva devrimlerinde, barikatlardaki kısa bir çatışma, devrimci çabanın en uygun biçimiydi. Bugün, işçi sınıfının, devrimci çaba yönünde kendi kendini eğitmek, örgütlemek ve yönetmek zorunda olduğu ve devrimin sadece kurulu devlet gücüne karşı değil, ama aynı zamanda kapitalist sömürüye karşı yöneltildiği bu zamanda, kitlesel grevler, en geniş proleter tabakaları harekete geçirmenin ve örgütlemenin doğal yöntemi olarak ortaya çıkar. Bu yol aynı zamanda kurulu devlet iktidarını devirmenin ve kapitalist sömürüyü engellemenin de kendiliğinden yürüyen yöntemidir. Bunun için de işçi sınıfı, herhangi bir doğrudan siyasal hareket içinde kitleselleşmelidir, bu kitlesel hareket önce kendini örgütlemelidir, herşeyin üstünde, fabrikalarla işyerleri arasındaki, madenlerle dökümhaneler arasındaki sınırlar kaldırılmalıdır, işyerleri arasındaki bölünme yenilmelidir. Kitlesel grev, her büyük proleter devrimci hareketin ilk doğal ve kendiliğinden oluşan biçimidir. Artık daha fazla endüstri, ekonominin genel bir biçimi haline geliyor, emekçi sınıfın rolü daha bir önem kazanıyor, emekle sermaye arasındaki çatışma daha gelişiyor ve kitlesel grevler daha kararlı, daha güçlü hale geliyor. Burjuva devriminin ilk ana biçimi olan barikatlarda savaş, silahlı devlet gücüyle açık dövüş, bugün artık proletaryanın kütlesel hareketinin bütünü içinde sadece bir andan; sadece bir dış gö-

rüntüden başka bir şey değildir" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Kısmi ekonomik reform çabalarıyla devrimci siyasal çaba arasında bir Çin Seddi bulunduğunu öne süren bütün reformistlerin tersine, Rosa Lüksemburg, devrim döneminde ekonomik çabanın siyasal çaba içinde ve siyasal çabanın da ekonomik çaba içinde büyüyüp serpildiğini belirtmişti:

> "Hareket sadece bir yönde, ekonomik mücadeleden siyasi mücadeleye değil, fakat aynı zamanda ters yönde de yürür. Her önemli siyasal kitle hareketi zirvesine ulaştıktan sonra, bir dizi ekonomik kitlesel grevle sonuçlanır. Ve bu ilke, sadece belli kitlesel grevlere değil, bütünüyle devrime de özgüdür. Siyasal mücadelenin yayılması, aydınlığa kavuşması ve yoğunlaşması ile ekonomik mücadele sadece gerilemekle kalmaz, tam tersine yaygınlaşır ve aynı zamanda daha örgütlü, daha yoğun hale gelir. Burada, iki mücadele arasında bir karşılıklı etki ilişkisi vardır. Siyasal mücadelenin her yeni atağı ve zaferi, ekonomik mücadele üzerinde güçlü bir etki yaratır. Aynı zamanda siyasal mücadele, işçilerin koşullarını düzeltme amaçlarını genişletir ve etkinliklerini artırır ve böylece savaş duygularını güçlendirir. Siyasal hareketin yükselen her dalgasından sonra, geride bereketli bir tortu kalır ve o tortudan binlerce ekonomik mücadele filizlenir. Bunun tersi de böyledir. İşçilerin sermayeye karşı sürekli ekonomik kavgası, siyasal çatışmanın durgun dönemlerinde onlara destek olur. Ekonomik mücadele, deyim

yerindeyse, bu depodan yeni güçler emer. Proletaryanın yorulmak bilmez ekonomik savaşı her an, tecrit edilmiş çatışmaları keskinleştirir ve şurada ya da burada, bu savaştan, büyük ölçüde, umulmadık siyasal çabalar patlak verir.

"Bir kelimeyle ekonomik mücadele, hareketi, bir siyasal odak noktasından ötekine ilerleten bir unsurdur. Siyasal mücadele, ortamı, ekonomik çaba için periyodik olarak verimli hale getirir. Sebep ve sonuç her an değişir. Böylece Rusya'daki kitlesel grevler döneminde birbirinden ayrılma eğilimi göstermeyen siyasal ve ekonomik iki unsura ulaşırız" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Kitlesel grevlerden çıkan şey, sınıf bilincidir:

"Devrimci gel git dalgalanışı içinde en kalıcı türden olduğu için, en değerli şey, proletaryanın manevi gelişmesidir. Proletaryanın entelektüel boyunun çok süratle büyümesi, gelecekteki kaçınılmaz ekonomik ve siyasal çabalar içinde, ileriye doğru gelişmesinin yok edilemez güvencesini ortaya çıkarır" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Ve işçileri ayaklandıran idealizm!... Onlar, çatışma sırasında ailelerini ve kendilerini geçindirecek parayı kazanıp kazanmama sorununu bir yana bırakırlar. İlk teknik hazırlıkların yapılıp yapılmadığını sormazlar:

"Bir defa gerçekten ciddi kitlesel grevler dönemi

açıldığı zaman, bu gibi 'maliyet işlemleri' okyanusun suyunu bir kova ile ölçmeye kalkışmak türünden bir şey olur. Ve o proletarya için bir okyanus, dehşetli güçlükler ve yoksunluklar denizidir - her devrimin değişmez fiyatı budur. Bir devrimci dönemin, grevcilere maddi destek sağlama konusunda kendisiyle birlikte getirdiği görünüşte çözümlenemez sorunun çözüm yolu, kitleler arasında, onları yoksunluklara karşı bağışık hale getirecek büyük bir idealizm yaratmaktır" (*Seçme Eserler*, Cilt III)

4

İşçi hareketi içinde emperyalizm yanlısı hareketin ortaya çıkışı

Emperyalizme ve savaşa karşı savaş

Rosa'nın inancını haklı çıkaran şey, muhteşem devrimci inisiyatifi hemen görüvermesi ve kendini, bir devrim sırasında işçilerin ayaklanmasına kurban etmesiydi.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlamasından önceki yirmi yıllık süre içinde, Sosyalist Enternasyonal'de emperyalizme gösterilen destek oldukça gelişmişti.

Enternasyonal'in 1907'deki Stuttgart Kongresi bunu açıkça ortaya koydu. Sömürge sorunu gündeme alınmıştı, zira, o sıralarda emperyalist güçlerin, Afrika ve Asya'daki hareketleri gittikçe şiddetleniyordu. Sosyalist partiler, kendi hükümetlerinin açgözlülüğüne karşı gerçekten açıkça konuştular. Fakat Stuttgart Kongresi'ndeki tartışmanın gösterdiği gibi, Enternasyonal'deki birçok liderin düşüncesi, düzenli bir sömür-

gecilik aleyhtarı tutumdan çok uzaktı. Kongre bir sömürge komisyonu kurdu. Komisyon üyelerinin çoğunluğu, sömürgeciliğin bazı olumlu görünüşleri olduğunu ifade eden bir rapor hazırladılar. Komisyonun tasarısı şöyle diyordu:

> "(Kongre) prensipte ve tümden her sömürge siyasetini reddetmez"

Sosyalistler sömürgeciliğin genişlemesini kınamak zorundaydılar. Fakat reddedemiyorlardı sömürgeciliği... Bunun yerine şöyle diyorlardı:

> "(Kongre üyeleri) reformları savunacaklar, yerlilerin durumunu ıslah edecekler... ve onları, mümkün olan her yoldan bağımsızlıkları için eğiteceklerdir.
> "Bu amaca ulaşmak için sosyalist partilerin temsilcileri, kendi hükümetlerine bir uluslararası anlaşmayı gerçekleştirmek, yerlilerin haklarını koruyacak ve bütün imzacı ülkeler tarafından güven altına alınacak bir Sömürge Kanunu yapılması yolunda öneride bulunacaklardır"

Bu karar tasarısı, 108'e karşı 127 oyla, yani pek ufak bir farkla reddedildi. Böylece pratik olarak Kongre'nin yarısı, açıkça emperyalizmin yanında yer aldı.

Lüksemburg'un kapitalist emperyalizme karşı savaşı

Stuttgart Kongresi'nde Rosa Lüksemburg emperyalizme karşı, açıkça ortaya çıktı ve emperyalist savaş tehdidine karşı gerekli politikanın ana hatlarını belirle-

yen bir karar tasarısı önerdi:

> "Savaş tehdidi halinde, ilgili ülkelerdeki işçilerin ve onların parlamentodaki temsilcilerinin görevi, savaşın patlak vermesini önlemek için, şüphesiz birinden ötekine değişebilecek veya sınıf mücadelesinin ve genel siyasal durumun şiddetine uygun ölçüleri kullanarak mümkün olan herşeyi yapmaktır.
>
> "Buna rağmen savaşın patlaması halinde ise, onların görevi, mümkün olan en kısa zamanda savaşı sonuçlandıracak tedbirleri almak ve savaşın halk kitlelerinin çevresinde yükselttiği ekonomik ve siyasal buhrandan yararlanmak ve kapitalist sınıf egemenliğinin devrilmesini hızlandırmaktır"

Bu karar taslağı, sosyalistlerin emperyalizme ve onun savaşına karşı olmaları gerektiğini ve hem emperyalizmi, hem onun savaşını sona erdirmenin tek yolunun, her ikisine de neden olan kapitalizmi alaşağı etmek olduğunu açıkça ortaya koyuyordu.

Bu karar taslağı kabul edildi, ancak gittikçe anlaşıldı ki, sömürgeciliği açıkça desteklemeyen liderlerin çoğu, emperyalizme karşı devrimci yollardan savaşmak gerektiğini kavramamışlardı.

Başlıca sözcüleri Kautski olan bu liderler, savaşın emperyalizmin zorunlu bir ürünü olmadığı ve bütünüyle kapitalist sınıfın, kendisinden kurtulmayı gittikçe arzu edeceği bir çıban olduğu görüşünü benimsediler. Kautski'nin kuramına göre, emperyalizm küçük fakat güçlü bir kapitalist grup (bankalar ve silah kralları) tarafından desteklenen bir genişleme meto-

duydu. Bu küçük fakat güçlü grup, bütün kapitalist sınıfın ihtiyaçlarına karşı duruyordu. Silahlanma giderleri ülkede ve ülke dışında yatırılabilir sermayeyi azaltıyordu. Bu yüzden de kapitalist sınıfın çoğunluğunu etkiliyordu. Kapitalist sınıfın çoğunluğu, bu nedenle silahlı emperyalist genişleme politikasına muhalefetini, gittikçe arttıracaktı.

Aynı görüşü yansıtan Berstein, 1911'de, barış arzusunun dünya ölçüsünde yaygınlaşmaya başladığını ve savaşın patlayacağının düşünülmeyeceğini, güvenle öne sürdü. Kautski'nin önderliğindeki 'Marksist Merkez'e göre, silahlanma yarışı anormaldi ve genel silahsızlanma anlaşmalarıyla, uluslararası hakem mahkemeleri yoluyla, barış ittifaklarıyla ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin oluşumuyla önlenebilirdi. Kısacası 'Marksist Merkez' dünyaya barışı getirmek için burjuva devletlere güveniyordu.

Rosa Lüksemburg, bu kapitalist barışseverliği parlak bir biçimde parça parça etti:

> Kapitalizmin, yayılma olmaksızın mümkün olabileceği inancı, belli, kesin bir taktik eğiliminin kuramsal formülüdür. Bu inanç, emperyalist safhaya tarihi bir gereklilik olarak, ya da kapitalizm ve sosyalizm arasındaki son savaş olarak değil, bundan daha çok, ilgili taraflar grubunun kötü bir icadı olarak bakma eğilimindedir. Bu eğilim, emperyalizmin ve militarizmin, burjuva çıkarları yönünden de zararlı bir şey olduğuna ikna etmeye çalışır ve böylece bu iddiaya göre bir avuç olan ilgili tarafları tecrit edebileceğini; emperyalizmi 'yenme', onu 'kısmi bir silahsızlanma' ile aç bırakma ve 'iğnesini' elinden

alma görüşüyle, proletarya ve burjuvazinin çoğunluğu arasında bir blok kuracağını ümit eder. 'Cahil' monarklardan 'aydın' monarklara kadar herkese hitaben, çöküş dönemindeki bir burjuva liberalizmi gibi, şimdi de 'Marksist Merkez', 'makul olmayan' burjuvaziden, 'makul' burjuvaziye kadar herkese, felaketli sonuçları olan emperyalizm politikasından uluslararası silahsızlanma anlaşmaları siyasetine, silahlı dünya egemenliği çabasından demokratik ulusal devletlerin barışçı federasyonuna çevirme görüşüyle herkese hitabetmeyi önerir. Proletarya ile kapitalizm arasındaki hesaplaşma, yani onlar arasındaki büyük çelişkilerin çözümü, kapitalist devletler arasındaki emperyalist çelişkilerin hafifletilmesi amacıyla yapılan bir sevimli uzlaşma halinde kendini gösterir" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Eserler*, Cilt III)

Bu sözler, sadece burjuva barışseverleri Kautski ve Bernstein'a değil, fakat Cemiyeti Akvam'a, kolektif güvenliğe ve zirve toplantılarına dört elle sarılanlara nasıl da uyuyor!..

Rosa Lüksemburg, emperyalizmin ve emperyalist savaşın, kapitalizmin çerçevesi içinde yenilemeyeceğini, çünkü hem emperyalizmin, hem emperyalist savaşın, kapitalist toplumun hayati çıkarlarından doğduğunu gösterdi.

Spartaküs Birliği'nin Rosa Lüksemburg tarafından yazılan *Rehber İlkeler*'i şöyle diyordu:

"Emperyalizm, kaptalizmin siyasal düzeninin en yüksek gelişme noktası ve son safhası, bütün ül-

kelerin işçilerinin amansız düşmandır... Emperyalizme karşı savaş, aynı zamanda, proletaryanın siyasi iktidarı için savaştır, kapitalizmle sosyalizm arasındaki kararlı çatışmadır. Eğer enternasyonal proletarya, emperyalizme karşı, uzlaşmaksızın bir bütün olarak dövüşürse, bütün gücünü ve kendini feda etme yeteneğini bir araya getirip, hareketine pratik rehber olarak 'savaşa karşı savaş' sloganını seçerse, sosyalizmin nihai amacına ulaşabilir" (Dokumente, Cilt I)

Böylece Rosa Lüksemburg'un anti emperyalist politikasının ana teması, savaşa karşı savaş, sosyalizm için savaştan ayrılmaz şeklindeydi.

Rosa Lüksemburg, savaş aleyhtarı en önemli kitapçığı olan *Sosyal Demokrasinin Bunalımı*'nı (Junius takma adıyla yazdığı için daha çok *Junius Broşürü* olarak bilinir) şöyle bitirir:

"Emperyalist vahşet Avrupa'yı yakıp yıkmakta serbest bırakılmıştır ve bunun yanı sıra Avrupa proletaryasının boğazlanmasına 'kültürlü dünya'nın kalbi ve vicdanı seyirci kalmıştır... Orak altındaki mısır gibi biçilen şey, bizim umudumuz, bizim insanlarımızdır. Enternasyonal sosyalizmin en mükemmel, en akıllı, en eğitilmiş güçleri, modern işçi sınıfı hareketinin kahraman geleneğinin bugünkü temsilcileri, dünya proletaryasının ileri muhafızları, İngiltere'nin, Fransa'nın, Almanya'nın ve Rusya'nın işçileri, kitleler halinde katledilmişlerdir. Bu, Louvre'ın hayvanca yağma edilmesinden ya da Rheims Katedrali'nin yıkılmasından daha büyük bir suçtur. Bu,

insanlığın bütün geleceğini elinde tutan, geçmişin değerlerini koruyabilecek ve onu daha iyi bir insan toplumuna taşıyabilecek olan kuvvete karşı lanet olası bir patlamadır. Kapitalizm gerçek yüzünü ortaya koymuştur; dünyaya ihanet içindedir, tarihi sebebini yitirmiştir, sürüp giden varlığı artık insanlığın ilerlemesiyle uzlaştırılamaz. "Deutschland Uber Alles! Demokrasi çok yaşa! Çar ve Slovaklık çok yaşa! En iyi şartlarda garanti edilmiş on bin battaniye! Yüzbin kilo domuz eti, kahve bedeli derhal teslim! Pay senetlerinin yükselmesi ve proleterlerin düşüşü! Ve her biriyle birlikte bir gelecek savaşçısı, bir devrim askeri, bir insanlığı kapitalizmin boyunduruğundan kurtarıcı batar ve isimsiz bir mezar çıkar.

"Almanya'nın, Fransa'nın, İngiltere'nin ve Rusya'nın işçileri çılgınlıklarından ayıldıkları, birbirlerine dostluk elini uzattıkları ve emperyalist sırtlanların vahşi korosunu modern işçi sınıfı hareketinin gök gürültüsünü andıran savaş narasıyla boğdukları zaman, bu delilik sona erecektir" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Geleceği gören bir güçle Rosa Lüksemburg şöyle diyor:

"Burjuva toplumu bir çıkmazla yüzyüzedir. Ya sosyalizme dönüşecek, ya da barbarlığa geri dönecektir... Biz bir seçimle yüzyüzeyiz: Ya emperyalizmin zaferi ve bütün bir kültürün yok olması, eski Roma'daki gibi çökme, yıkılma, bozulma, uçsuz bucaksız bir mezarlık; ya da sosyalizmin za-

feri - emperyalizme ve onun yöntemi olan savaşa bilinçli şekilde saldıran uluslararası işçi sınıfının zaferi. Bu dünya tarihinin karşılaştığı güçlüktür, o mu, bu mu; zarı, sınıf bilincine erişmiş proletarya atacaktır" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Ve, Hidrojen bombasının gölgesinde yaşayan bizler...

5

Tarihi insan yapar

Kendiliğinden oluş, bilinç ve örgüt

Rosa Lüksemburg, insan iradesinden bağımsız nesnel ekonomik güçleri kabul eden tarihi gelişme fikrini yani mekanik materyalizmi dile getirmekle suçlanmıştı. Bu suçlama tamamen temelsizdir. İnsan kaderini tayin edici insan faaliyetine, büyük marksistlerden pek azı, gereği kadar önem atfetmişti. Rosa Lüksemburg şöyle yazıyordu:

> "İnsan, kendi özgür isteğinin tarihini değil, kendi tarihini yapar. Proletarya, içinde yaşanan zamanın sosyal gelişmesindeki belli olgunluk derecesi üzerinde, kendi hareketiyle bağlıdır. Fakat sosyal gelişme, proletaryadan ayrı ve bağımsız olarak ortaya çıkmaz. Ve proletarya sosyal gelişmenin sebebi ve öznesi olduğu ölçüde, sosyal gelişme proletaryanın ürünüdür. Proletarya hareketi, tarihte tayin edici bir unsurdur. Biz her ne kadar, tarihi gelişme sorunlarının üzerinden, ancak bir insanın kendi gölgesi üstünden atlayabilmesi kadar atlayabilirsek de, gelişmeyi hızlandırabilir, ya da geciktirebiliriz. Sosyalist proletar-

yanın zaferi, demir gibi tarihi kanunların sonucu olacaktır ve bu zafer, geçmişteki binlerce adıma, zahmetli ve pek yavaş gelişmelere dayanacaktır. Ancak, büyük halk kitlelerinde yaratılmış bilinçli irade gücünün hayat veren kıvılcımı, tarihi süreç tarafından biraraya getirilmiş maddi koşulları canlandırmadıkça, sosyalist proletaryanın zaferi asla tamamlanmayacaktır" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Rosa Lüksemburg, Marks ve Engels tarafından ortaya konan düşünce çizgisini izleyerek, sosyalizme ulaşmak için, işçi kitleleri içinde, sosyalizmin hedefleri bilincini yaratmanın ilk gereken şey olduğuna inanıyordu. *Komünist Manifesto* şöyle der:

"Geçmiş bütün tarihi hareketler, azınlık hareketleri ya da azınlık çıkarlarına dönük hareketlerdi. Proletarya hareketi (ise) geniş çoğunluğun kendi bilincine ulaşmış bağımsız hareketi, geniş çoğunluğun çıkarına dönük bir harekettir"

Engels de şöyle yazıyordu:

"Bilinçsiz kitlelerin başına geçen bilinçli küçük azınlıkların başardığı devrimler dönemi geride kalmıştır. Toplumsal örgütlenmenin tamamen değişimi söz konusu olduğu zaman, kitleler meselenin içinde olmalıdırlar, neyin tehlikede olduğunu, manen ve maddeten neye katılmakta olduklarını önceden kavramış olmalıdırlar" (F.Engels, 1895, Marks'ın *Fransa'da Sınıf Mücadeleleri* kitabına önsöz)

Rosa Lüksemburg da aynı şeyi yazıyordu;

"Proletarya çoğunluğunun bilinçli isteği ve bilinçli hareketi olmadıkça, sosyalizm olamaz..." (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt II)

Rosa Lüksemburg tarafından yazılan Alman Komünist Partisi (Spartaküs) programı da şöyle der:

"1. Spartaküs Birliği ne işçi sınıfı üzerinde, ne de onun aracılığıyla, iktidarı almayı arzu eden bir parti değildir. Spartaküs Birliği yalnızca, işçi sınıfının, amacına en çok inanmış bir kısmıdır; geniş işçi hareketini her adımda tarihi fonksiyonuna doğru yönelten bir kısmıdır; devrimin her dönemecinde, Spartaküs Birliği, nihai sosyalist hedefi ve bütün ulusal sorunlar içinde proleter dünya devriminin çıkarlarını temsil eder.

"2. Alman işçi sınıfı büyük çoğunluğunun açık isteği olmadıkça ve Spartaküs Birliği'nin görüşleri, hedefeleri ve savaş taktikleriyle bilinçli bir uyum sağlanmadıkça, Spartaküs Birliği, iktidar sorumluluğunu hiçbir zaman yüklenmeyecektir.

"Proleter devrimi, aydınlığa ve olgunluğa, yenilgiler ve zaferler arasından, acı denemelerin ve ıstırabın güç politikaları arasında, adım adım giderek ulaşabilir.

"Spartaküs Birliği'nin zaferi, devrimin başlangıcında değil sonundadır: Bu zafer, milyonluk sosyalist proletarya kitlesinin zaferiyle özdeştir" (*Dokümente*, Cilt II)

Sınıf ve parti

Bir sınıf olarak proletarya, sosyalizm hedeflerinin ve onun bilincine ermesinin zorunluluğu yanında, ken-

disine önderlik edecek bir devrimci partiye de muhtaçtır. Her fabrikada, her işyerinde, -sınıf mücadelesinde daha çok tecrübe edinmiş, kapitalist sınıfın etkisinden daha bağımsız- daha ilerlemiş işçilerle, az ilerlemiş işçiler vardır. Bir devrimci parti kurmak ve az ilerlemiş olanı etkileyip ona önderlik etmek, daha ilerlemiş olan işçiye bağlıdır. Rosa Lüksemburg'un söylediği gibi:

> "Proletaryanın bu kitle hareketi, örgütlü, prensip sahibi bir gücün önderliğine ihtiyaç gösterir" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar, Cilt I*)

Önderlik rolünün bilincine varmış bir devrimci parti, işçi sınıfının atıl bir kitle halinde inisiyatiften yoksun olduğu sıralarda, partinin, bütün doğru düşünce ve hareketlerin kaynağı olduğu hatasına düşmekten sakınmak zorundadır.

> "Şüphesiz, mücadelenin toplumsal koşullarının kuramsal çözümü aracılığıyla, sosyal demokrasi, bilinç unsurunu, proleter sınıf mücadelesine, o zamana kadar alışılmadık ölçüde sokmuştu; sınıf mücadelesine kendi hedefinin ışığını vermişti; ilk defa olarak sürekli bir işçi kitlesi örgütü yaratmıştı ve böylece sınıf mücadelesi için sağlam bir omurga oluşturmuştu. Ne var ki, bize göre, o andan itibaren, halkın tarihi inisiyatifinin sosyal demokrat partinin eline geçtiğini ve örgütlenmiş proleter yığınlarının şekilsiz bir şey halinde, tarihin ağırlığı haline dönüştüğünü sanmak, felaket ölçüsünde bir yanlış olurdu. Tam

tersine, halk kitleleri, dünya tarihinin yaşayan maddesi olmaya, hatta sosyal demokrasi içinde, devam ederler; örgütlü çekirdekle, halk yığınları arasında kan dolaşımı varsa ve bir kalp atışı, her ikisini de canlandırabiliyorsa, sosyal demokrasi işte o zaman büyük tarihi ödevi gerçekleştirme gücüne sahip olduğunu ispatlayabilir" (*Leipziger Volkszeitung*)

Parti, sonuç olarak, dar bir çevreden taktik çıkarmayabilir, ancak bu durumda partinin ilk görevi, kitle hareketi denemesinden sonuçlar çıkarmak ve onları genelleştirmektir. İşçi sınıfı tarihinin büyük olayları, bütün şüphelerin ötesinde, bunun doğruluğunu göstermiştir. Paris işçileri 1871'de, Marks henüz, bir işçiler devletinin tabiatını ve yapısını genelleştirmeye başlamamışken, sürekli ordusu ve bürokrasisi bulunmayan ve bütün memurların ortalama işçi aylığı aldığı yeni bir devlet kurdular. Ayrıca Petrograd işçileri 1905'de, bölgedeki bolşevik liderlere karşı, düşmanlıktan değilse bile en azından şüphe üzerine, Bolşevik Partisi'nden bağımsız, Lenin yanlısı bir şura (Sovyet) kurdular. Rosa Lüksemburg 1904'de şöyle yazıyordu:

"Sosyal demokrasi mücadelesi taktiklerinin temel nitelikleri uydurulmuş şeyler değildir, fakat ilk sınıf mücadelesinin büyük yaratıcı hareketlerinin süregelen sonucudur". (*Die Neue Zeit*)

İşçiler parti liderlerinden öğrenmezler. Rosa Lüksemburg bu konuda, Kautski ve arkadaşlarına karşı şöyle direnmiştir:

"Proleter kitlelerini, sosyalist bir yolda eğitmeyi,

onlara konferanslar vermek, broşürler dağıtmak biçiminde anlıyorlar. Fakat hayır... Sosyalist proleter okulunun bunlara ihtiyacı yoktur. Kitleleri mücadelenin bizzat kendisi eğitir..." (Alman Komünist Partisi'nin kuruluş kongresindeki konuşmadan)

Nihayet Rosa Lüksemburg şu sonuca varır:

"Gerçek devrimci işçi hareketi tarafından yapılan hatalar, en iyi merkez komitesinin yanılmazlığından daha fazla yararlı ve tarihi yönden daha değerlidir" (*Die Neue Zeit*)

Rosa Lüksemburg oldukça haklı olarak, emekçi sınıfın yaratıcı gücüne böyle bir önem verişin yanı sıra, muhafazakar bir örgütün, zarar verici etkileri olabileceğini de hesaplıyordu. Kitlelerin dalgalanmasının, böylesine bir liderliği, hareketin kendisine zarar vermeksizin silip süpüreceğine inanıyordu. 1906'da şöyle yazdı:

"Eğer Almanya herhangi bir zaman, herhangi bir şart altında büyük siyasal mücadeleler görseydi, müthiş bir ekonomik mücadele devri de aynı zamanda açılırdı. Olaylar, sendika liderlerine, hareketten yana olup olmadıklarının sorulmasına fırsat vermek üzere, bir saniye bile duramazdı. Eğer sendika liderleri, hareketten uzak dursalar, ya da muhalefet etselerdi, böyle bir davranışın sonucu ancak şöyle olabilirdi: Sendika ya da parti liderleri, olaylar dalgası tarafından süpürülüp götürülürlerdi ve siyasal mücadele kadar ekonomik mücadele de onlarsız savaşılarak sonuçlandırılırdı". (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*, Cilt I)

Rosa Lüksemburg, bu temayı tekrar tekrar işledi.

Rosa Lüksemburg'un görüşlerinin tarihi kökleri

Rosa Lüksemburg'un bir örgütün etkisini olduğundan küçük ve kendiliğinden oluşumun rolünü olduğundan büyük görmesinin nedenlerini anlamak için, onun içinde bulunduğu duruma bir göz atmak gerekir. Herşeyden önce o, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin oportünist liderleriyle savaşmak zorundaydı. Bu liderler, örgüt unsuruna herşeyden çok önem verirlerken, kitlelerin kendiliğinden oluşumuna çok az önem vermişlerdi. Bir kitlesel grev ihtimalini kabul ettikleri yerde bile reformist liderler şöyle düşünüyordu: Kitlesel siyasal grevin başlatılacağı koşullar, uygun zamanın -mesela sendikanın kasası dolu iken- parti ve sendika liderleri tarafından kararlaştırılması, tarihin onlar tarafından tespiti... Grevin hedeflerini kararlaştırmak da onların göreviydi. Herşeyin üstünde, bu buyruk ihlal edilmezdi; yani işçiler tarafından, parti ve parti liderlerinin buyruğu dışında hiçbir şey yapılamazdı. Rosa Lüksemburg bu kuvvetli parti liderliği ve çelimsiz kitleler fikriyle savaşa girişti.

Rosa Lüksemburg'un mücadele etmek zorunda olduğu, işçi hareketinin bir diğer kanadı Polonya PPS'siydi. PPS, şovenist bir örgüttü ve ilan edilen hedefi, Polonya'nın ulusal bağımsızlığıydı. Fakat onun bu mücadelesinde, toplumsal kitle temeli yoktu: Toprak ağaları ve burjuvazi, ulusal mücadeleden uzak duruyordu. Polonya proletaryası da ulusal bir devlet için dövüşmeye arzulu görünmüyordu. (6. Bölümde Rosa Lüksemburg ve ulusal sorun kesimine bakınız). Bu koşullar altında PPS, terörist grupları örgütlemek ve

benzeri maceracı eylemleri benimsedi. Eylem tüm olarak işçi sınıfına değil, sadece parti örgütlerine dayandırılıyordu. Burada da liderliğin kararı herşey, sosyal süreç ise pek az şey sayılmıştı. Ve Rosa Lüksemburg bu konuda da kendiliğinden oluş unsuru üzerinde önemle durdu.

Rosa Lüksemburg'un, işçi hareket içinde savaştığı üçüncü eğilim, sendikalarla anarşizmin (bireycilikten uzak ve önemi fazla abartılan biçimiyle) karışımı bir sendikalizmdi. Bu eğilimin asıl temeli Fransa'daydı ve köklerini oradaki endüstriyel gerilik ortamına salmıştı. 1848 ve 1871'de Fransız işçi hareketinin bir dizi yenilgisinden ve bütün siyasal eylemlerle örgütler hakkında işçiler arasında şüphe yaratan Millerand-Jaures Partisi ihanetinden sonra, bu eğilim güç kazandı. Sendikalizm, genel greve, modern devrimin sadece önemli bir unsuru olarak bakmaktan çok, genel grevi sosyal devrimle bir tutuyordu. Sendikalizm genel grevin bir buyrukla patlatılabileceğine, bunu, burjuva düzeninin yıkılmasının izleyeceğine inanıyordu. Ve böylece devrimci unsuru basitleştiriyordu; liderlerin, kitle dalgalanmalarının zorlamasından bağımsız istekleri, hareketi başlatabilirdi. Alman reformistleri, buna benzer bir eğilimi geliştirdiler. Fransız sendikalistler kitlesel grevi ve devrimi bir karikatür haline getirirken, Alman oportünistler, kitlesel grevler ve devrimler fikrini bir yana atıp, gülünecek bir biçime soktular. Rosa Lüksemburg, Alman oportünistlerinin eğilimine karşı dövüşürken aynı zamanda sendikalist biçimin Fransız türü ile de boğuştu ve onun, işçilerin inisiyatifinin ve kendi kendini harekete geçirmesinin bürokratik yönde bir inkarı olduğunu gösterdi.

Lüksemburg'un parti sınıf ilişkilerine dair görüşünün eleştirisi

Rosa Lüksemburg'un, kendiliğinden oluşum unsurunu olduğundan fazla, örgütlenme unsurunu ise olduğundan az hesaba katması, muhtemelen reformizme karşı süratle mücadele etmek ve bütün devrimlerin ilk adımı olan kendiliğinden oluşuma önem vermek içindir. Rosa Lüksemburg proletarya mücadelesinin bu ilk evresinden, mücadeleyi bütünüyle kapsayan bir genelleme yaptı.

Devrimler gerçekten, parti liderliğinin dışında, kendiliğinden bir hareket olarak başlar. Fransız Devrimi Bastille baskınıyla başlamıştır. Bu baskını kimse düzenlememişti. İsyan halindeki halkın başında bir parti var mıydı? Hayır. Jakobenlerin gelecekteki liderleri, mesela Robespierre bile, henüz monarşiye cephe almamıştı ve bir parti halinde örgütlenilmemişti. 14 Temmuz 1789 devrimi kitlelerin kendiliğinden hareketiydi. Aynı şey 1905 ve Şubat 1917 Rus Devrimleri için de doğrudur. 1905 devrimi Çar ordusu ve polisi ile papaz Gapon'un (gerçekte Çar'ın bir ajan provokatörü idi) önderlik ettiği işçi kitleleri, erkekler, kadınlar ve çocuklar arasındaki kanlı bir çatışma nedeniyle başlamıştı. O işçiler, bir sosyalist siyaset ve açık, kararlı bir liderlik tarafından mı örgütlenmişlerdi? Kesinlikle hayır. Ellerinde aziz resimleri taşıyarak yeryüzündeki 'küçük peder'den (Çar), kendilerini sömürenlere karşı yardım istemeye gelmişlerdi. Bu, bir büyük devrim içindeki ilk adımdı. 12 yıl sonra, Şubat 1917'de kitleler, bu defa, daha çok deney kazanmış olarak ve aralarında bir öncekine oranla çok sayıda sosyalist bulunduğu halde, tekrar, kendiliğinden ayağa kalktılar. Hiçbir tarihçi, Şubat Devrimi'nde bir tek hazırlayıcı par-

mak gösteremez. Çünkü o devrim örgütlenmemişti.

Ancak kendiliğinden bir ayaklanmayla tüfeğin tetiği çekildikten sonra, devrimler, ileri doğru bir başka tutum içinde gider. Fransa'da, Jirondenlerin yarı Cumhuriyetçi hükümetinden, feodal mülkiyet ilişkilerini tamamen yok eden devrimci bir hükümete dönüşüm, bir parti liderliğinden yoksun örgütsüz kitleler tarafından başarılmamıştı. Bu, Jakoben Partisi'nin kararlı liderliği altında gerçekleşmiştir. Başta böyle bir parti olmasaydı, Jirondistlere karşı savaş isteyen böyle önemli bir adım atılamazdı. Paris halkı, uzun yıllar boyu süren baskıdan sonra, Krala karşı, kendiliğinden ve lidersiz olarak başkaldırabilirdi. Fakat o halkın çoğunluğu pek muhafazakardı, tarihi denemeden ve bilgiden yoksundu. Devrim başladıktan iki, üç yıl sonra, devrimi aşırılığa götürmek isteyenlerle, bir uzlaşma yolu arayanlar ayrışacaklardı. Tarihi durum, kısa bir süre önceye kadar müttefik olan uzlaşmacılara karşı, acı bir sonla bitecek bir mücadeleyi gerekli kıldı. Bu büyük yükümün bilinçli liderliğini Jakoben Partisi yaptı, Jirondenlerin 10 Ağustos 1792'de devrilmesini, en ince ayrıntısına kadar hazırladı.

Aynı şekilde Ekim Devrimi de, kendiliğinden bir hareket değildi; tarih tespitine kadar, bütün önemli noktalar bolşevikler tarafından önceden hazırlanmıştı. Şubat ve Ekim arasında devrimin zigzagları sırasında, Bolşevik Partisi'nin etkisi ve rehberliği altında, işçiler ve askerler birbirine iyice yaklaşmıştı. Ve ancak böyle bir parti, devrimi hareket noktasından alıp nihai zafere götürmekte temel olabilirdi. Rosa Lüksemburg'un, böyle bir partinin önemini, gereğinden küçük tahmin etmesi, onun gerçekten büyük olan tarihi değerini düşürmez. Reformizmin hakim yüzü kar-

şısında, muhafazakar kabuğu, ancak önemli bir güç - işçilerin kendiliğinden harekete geçişi- kırabilirdi. Onun sürüp giden gücü, işçilerin tarihi inisiyatifine duyduğu tam güven duygusundan ileri gelir.

Lenin'in düşüncesi

Rosa Lüksemburg, devrimci sosyalizmin başlıca düşmanının bürokratik merkeziyetçilik olduğu bir ortamda çalıştığı için, sürekli olarak, kitlelerin ilkel, kendiliğinden hareketleri üzerinde önemle duruyordu. Oysa Lenin Rusya'da, işçi hareketinin şekilsizliğiyle, özelliği olmayışıyla mücadele etmek zorundaydı. Rusya'da en büyük tehlike, örgütlenme unsurunun yeterince değerlendirilmeyişindeydi. Rosa Lüksemburg'un görüşlerini, onun içinde bulunduğu emekçi hareketlerinin ve yaşadığı ülkelerin şartları dışında anlamaya imkan olmadığı gibi, Rusya'daki emekçi hareketinin somut tarihi şartlarını bilmeksizin de Lenin'in durumunu anlamak güçtür.

Lenin, kendiliğinden oluş ile örgüt arasındaki ilişkiler konusunda ne düşündüğünü iki kitapta ortaya koymuştur: Biri, *Ne Yapmalı?* (1902), ikincisi *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* (1904). Bu kitapların yazıldığı tarihlerde, Rus işçi hareketi, kuvvet bakımından, Batı Avrupa'daki ve özellikle Almanya'daki işçi hareketleriyle kıyaslanamazdı. Bu hareket tecrit edilmiş, küçük ve aşağı yukarı özerk gruplardan meydana gelmiş, herhangi bir siyasette görüş birliğine varmamıştı ve yurt dışındaki önde gelen marksistlerden Plehanov, Lenin, Martov ve Troçki'nin etkisi altında bulunuyordu. Zayıflık ve tecrit edilmişlik yüzünden, bu gruplar içindeki görüşler, pek alt seviyede kalmıştı. Rus işçiler, kitlesel grevlerde ve çatışmalarda yüksek derecede bir

militanlığa erişince, sosyalist gruplar, derhal gerçekleştirilebilecek ekonomik isteklerden başka bir şey öne sürmediler; bu sözümona 'ekonomist' eğilim, sosyalist gruplara hakimdi. Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı eseri, bu 'ekonomizm'e ya da pür sendikacılığa amansız bir saldırıydı. Lenin, kitlesel mücadelenin kendiliğinden oluşunun -her yerde ve tabii o tarihte Rusya'da- bir partinin örgütü ve bilinci ile tamamlanması zorunluluğunu belirtiyordu. Bölgesel gruplaşmaları birleştirmek ve işçi hareketine siyasal bilinç kazandırmak için bir ulusal parti ve onun aracı olan bir merkezi gazete çıkarılması zorunluydu. Sosyalist kuram proletaryaya indirilmeliydi; bu, işçi hareketini sosyalizm mücadelesine yöneltebilecek tek yoldu. Tasarlanan parti, aşırı derecede merkezi bir liderliğin emrinde çalışan profesyonel devrimcilerinden kurulmalıydı geniş ölçüde... Partinin siyasi lider kadrosu, merkezi gazetenin yazı kadrosunu meydana getirecekti. Lider kadrosunun, ülke içindeki parti şubelerini örgütlemek, ya da yeniden örgütlemek, üye kabul etmek ve çıkarmak ve bölgesel komiteler atamak yetkisi olmalıydı. Menşevikleri eleştirerek, 1904'de şöyle yazıyordu Lenin:

> "Yoldaş Martov'un partiyi aşağıdan yukarıya doğru kurma fikri, sahte bir 'demokratizm'dir. Benim fikrim bunun tam tersine, partinin, yukarıdan aşağıya doğru, kongreden tek parti örgütüne doğru kurulması gerektiği bakımından 'bürokratik'tir". (Lenin, *Eserleri*, Cilt VII)

Stalinistler, birçok sözüm ona Stalin aleyhtarı ve Lenin'in bazı müritleri, hangi gelişme aşamasında olursa olsun, bütün ülkelerde ve bütün hareketlerde *Ne*

Yapmalı? ve *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*'nin tamamen uygulanabileceğini pek sık ileri sürdüler.

Lenin, bu sözde leninistlerden uzaktı. 1903'de Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin ikinci kongresinde, *Ne Yapmalı?*'daki formüllerin abartıldığını ortaya koydu:

> "Ekonomistler meseleyi sadece bir yönüyle alıyorlar. Bu hatayı giderebilmek için, meselenin öteki yönüne de eğilmek gereklidir. Ve benim yaptığım şey budur" (Lenin, *Eserleri*, Cilt VI)

İki yıl sonra, üçüncü kongre için yazdığı bir karar tasarısında Lenin, örgütlenme konusundaki görüşünün, bütün dünya için uygulanabilir olmadığı hususu üzerinde önemle durdu.

1905 Devrimi sırasında, parti üyeliğindeki müthiş artış dolayısıyla, Lenin profesyonel devrimcilerden söz etmeyi bir yana bıraktı. Parti artık daha fazla bir elitler örgütü olamazdı:

> "Üçüncü kongrede, parti komitelerinde her iki aydına karşılık sekiz işçi bulunması gerektiği arzusunu ifade etmiştim. Artık bunun da modası geçti. Şimdi, parti örgütlerinde, sosyal demokrasiye bağlı her aydına karşılık, birkaç yüz sosyal demokrat işçi bulunması arzu edilir"

Ne Yapmalı? adlı eserinde Lenin, işçilerin kendi çabalarıyla ancak sendikal bilince erişebileceklerini yazdığı halde, şimdi, şöyle diyordu:

> "İşçi sınıfı nesnel olarak, kendiliğinden sosyal de-

mokrattır" (Lenin, *Eserleri*, Cilt VIII)
"Kapitalist toplumda proletaryanın özel koşulları, işçilerin sosyalizm için mücadelesinde rehberlik eder; onların sosyalist partiyle birliği, hareketin hemen ilk safhalarında ileri atılır"

Lenin 1902'de partinin, sıkı, birbirine çok yakından bağlanmış küçük bir grup olmasını istiyordu, 1905'de ise işçilerin, 'Parti örgütleri içinde yüzbinler' halinde birleşmeleri gerektiğini yazdı.

Komünist Enternasyonal kendi statüsünü tartışırken, Lenin öne sürülen tekliflerin 'çok fazla Rusvari' ve parti içinde eleştiri özgürlüğüne yer vermesine ve parti liderliğinin aşağıdan denetimine imkan sağlamasına rağmen merkeziyetçiliğin, gereğinden fazla olduğunu söyledi. Lenin'e göre, aşırı merkeziyetçilik Batı Avrupa'nın koşullarına uygun düşmezdi. (Lenin'in kendi partisinin, kuruluş sırasında yüksek ölçüde merkezileştirildiği ve hatta yarı askeri bir örgütlenmeye gidildiği doğrudur. Fakat bunu iç savaşın çok dehşet verici koşulları zorlamıştı).

Lenin'in örgütlenme hakkındaki görüşünün, adem-i merkeziyetçilikten uzak olma eğilimi göstermesi, Rusya'daki şartlar gözönüne alınarak değerlendirilmelidir.

İşçi sınıfının küçük bir azınlık olduğu Çarlık Rusya'sında, işçi sınıfının tek başına kendini özgürlüğe kavuşturabileceği düşüncesi, kolaylıkla görmezlikten gelinebilirdi. Rusya, çoktan beri, ilkel kitle eylemlerini yürüten, uzun bir azınlık örgütleri geleneğine sahipti. Fransa'da monarşiyi ve feodaliteyi deviren halktı; Rusya'da ise bu işi decembristler (1825'de meşrutiyet kurmak isteyenler) ve narodnik teröristleri yük-

lenmişlerdi.(*)

Marks'ın sosyalist hareketin demokratik doğası hakkındaki sözleriyle, Lenin'in 'Devrimci sosyal demokrasi, proletarya örgütüyle ayrılmaz bir biçimde bağlantılı Jakobenleri temsil eder' sözü kesin olarak çelişiktir. Örgütsüz halk yığınlarının başındaki bilinçli, örgütlü bir azınlık, burjuva devrimine uygun düşer. Zira böyle bir devrim herşeyden önce o azınlığın çıkarınadır. Bilinçli azınlığın bilinçsiz çoğunluktan, kafa işçisinin kol işçisinden ayrılığı, bir yanda yönetici ve ustabaşı, öte yanda itaatli işçi yığınları fikri ancak işçilerin kendi kaderleri üzerinde kolektif denetim hakkı demek olan sosyalizmin özünü öldürerek 'sosyalizm'e aşılanabilir.

Sekterizme karşı

İşçi sınıfının kurtuluşunun ancak işçi sınıfı tarafından başarılabileceğini büyük bir güçle vurgulayan Rosa Lüksemburg, kitle örgütlerinden ve kitle hareketlerinden kopuşlarıyla kendilerini belli eden sekter eğilimlere karşı tahammülsüzdü.

Yıllar yılı Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin çoğunluk liderleriyle kavgalı olmasına rağmen, Rosa Lüksemburg, devrimci sosyalistlerin, bu örgüt içinde kalmalarının bir görev olduğu konusunda ısrara devam etti. Sosyal Demokrat Parti (SPD) emperyalist savaştan yana olduğu zaman bile, Karl Liebknecht'in SPD parlamento grubundan ihracından (12 Ocak 1916) sonra, Rosa Lüksemburg ve Liebknecht, partiye dört

(*) Rus sosyal devrimcilerinin yani, bolşevizmin gelecekteki düşmanlarının, Lenin'in parti örgütü hakkındaki fikrini istekle kabul etmeleri bir tesadüf değildir.

elle sarıldılar. Rosa Lüksemburg, bu görüşe, sadece zayıf ve dikkate değer olmaktan uzak bir devrimci grubun lideri olduğu zaman bağlı kalmadı, tam tersine, savaş sürüp giderken Spartakus Birliği etkili olmaya başladığı ve artık kabullenilmesi zorunlu bir güç haline geldiği zaman bile bu fikrine sadık kaldı.

Daha önce gördüğümüz gibi, 2 Aralık 1914'de sadece bir milletvekili, Liebknecht, savaş kredileri aleyhinde oy kullanmıştı. Mart 1915'de bir ikinci milletvekili, Otto Rühle, ona katıldı. Haziran 1915'de bin partili, sınıf işbirliği politikasına muhalefet eden bir manifesto yayınladı ve Aralık 1915'de 20 milletvekili, Reichstag'da (Meclis) savaş kredileri aleyhine oy verdi. Mart 1916'da SPD'nin Parlamento Grubu, partiden ihraç yetkisi olmamasına rağmen, kendi içinde gelişen muhalefeti arasından çıkarıp attı.

Parlamentoda olup bitenler, dışarda, fabrikalarda, yollarda, parti şubelerinde ve sosyalist gençlik örgütünde olanların yansımasından başka bir şey değildi.

Rosa Lüksemburg'la Franz Mehring'in yazı işlerini yönettiği *Die Internationale* gazetesi bir günde 5.000 basılarak dağıtıldı. (Polis derhal bu gazeteye el koydu). Sosyalist Gençlik, 1916'da gizli bir konferansta, Spartaküs Birliği'ni ezici bir çoğunlukla desteklediğini açıkladı. 1916'nın 1 Mayıs günü Berlin'deki Postdamer Platz'da toplanarak savaş aleyhtarı bir gösteri düzenlediler. Öteki kentlerde Dresden'de, Jena'da, Hanau'da savaş aleyhtarı gösteriler oldu. 28 Haziran 1916'da, Liebknecht'in iki buçuk yıl ağır iş cezasına çarptırıldığı gün, 55.000 işçi, onunla dayanışma halinde olduklarını göstermek üzere, Berlin'deki silah fabrikalarında greve gittiler. Çatışmalar ve grevler ay-

nı gün Stuttgart'da, Bremen'de, Braunschweig'de ve öteki kentlerde de görüldü. Rus devriminin etkisiyle, Nisan 1917'de silah fabrikalarındaki grev dalgası, bütün ülkeye yayıldı; sadece Berlin'de 300.000 işçi işi bırakmıştı. Silah fabrikası işçilerinin Ocak-Şubat 1918'deki bir başka grevi bir buçuk milyon kadar işçiyi içine çekmişti. Bu grevler geniş ölçüde siyasaldı. Yarım milyon kadar işçi Berlin grevinde, toprak ilhakı ve tazminat söz konusu olmaksızın ve ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesini öngören bir barışın derhal gerçekleştirilmesini istediler; her yeri 'barış, özgürlük, ekmek' sloganı sardı. Grev sırasında altı işçi öldürüldü ve birçoğu yaralandı. Binlerce grevci askere alındı.

Bu olaylara rağmen Rosa Lüksemburg Nisan 1917'ye kadar, yani Kautski, Bernstein ve Hasse tarafından yönetilen parti merkezi bölünüp yeni bir parti -Bağımsız Sosyal Demokrat Parti (USPD)- ortaya çıkıncaya kadar SPD içinde kalma fikrini öne sürmeye devam etti. USPD tam bir parlamenter partiydi, işçileri, savaşa karşı kitlesel grevlere ve çatışmalara tahrik etmeyi istemiyordu, fakat savaşçı devletlerin hükümetleri üzerinde, barış görüşmeleri için baskı yapmayı amaç edinmişti.

Ocak 1916'da SPD içinde bir hizip olarak kurulan Spartaküs Birliği, bu bölünmeden sonra, kendi örgütünü ve bağımsız hattını muhafaza ederek, gevşek bağlarla USPD'ye bağlandı. 29 Aralık 1918'de Alman Devrimi patlak verdikten sonra Birlik, USPD ile olan ilişkilerini kopardı ve bağımsız bir parti haline dönüştü: Alman Komünist Partisi (Spartaküs)

Devrimciler, SPD ve USPD'den ayrılınması konusunda sürekli baskı yapıyorlardı. Fakat Rosa Lüksem-

burg bu baskıya karşı direndi. 1891'de partiden bir kopma daha olmuştu, geniş bir devrimci grubu, SPD'yi reformist olmakla suçlamış ve ayrılarak bağımsız bir Sosyalist Parti kurmuşlardı. Bu partinin ömrü kısa sürdü.

6 Ocak 1917'de Rosa Lüksemburg, SPD'den ayrılmak isteyen devrimcilere karşı, meseleyi şöyle koydu:

> "Birçok iyi üyenin, bugün partiyi terketmesine sebep olan sabırsızlık, her ne kadar makul ve övülmeye layık ise de, bu bir firar olarak kalır. Bu Scheidemann ile Legien'in boğucu baskısı altında ezilen ve sıkılanların ihanetidir. Kişiler artık kendilerine uygun gelmeyen küçük hiziplerden yeni hizipler kurmak amacıyla ayrılabilirler. Fakat partiden ayrılmakla proletarya kitlelerini, burjuvazinin bu ağır ve korkunç boyunduruğundan kurtarmak ve böylece cesaret örneği vermek istemekten daha ham bir fantezi yoktur. Alman sosyal demokrasisinin çöküşü tarihi bir gelişimin, işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki genel mücadelenin sonucudur. Ve kişiler, bir çalılığın ardında nefes almak için, bu savaştan kaçmamalıdırlar. Bu devler savaşı, sonuca ulaştırılmalıdır. Resmi sosyal demokrasinin boğucu hakimiyetine ve yanlış yola saptırılan, ihanete uğramış işçi sınıfının boğazına, hakim sınıf tarafından bastırılan resmi Özgür Sendikalar'a karşı bütün güçle, sonuna kadar savaşılmalıdır. Biz kitlelere, sonuna kadar destek olmalıyız, hatta en korkunç mücadelelerde bile... Bugün kendisini sosyal demokrasi diye adlandıran, bu 'örgütlü kokuşmuş yı-

ğın'ın tasfiyesi, birkaç kişinin ya da grubun özel meselesi, özel işi değildir... Almanya'daki sınıf mücadelesinin kesin kaderi, sosyal demokrasi ve sendikaların otoritelerine karşı savaşmaktır ve en sonunda hepimizin söyleyeceği tek söz vardır: 'Tahammül ediyorum, başka bir şey yapamam...'" (*Dokumente*, Cilt II)

Rosa Lüksemburg'un, işçi kitlelerinin partisinden ayrılmalara muhalefet edişi, reformizme teslimiyet anlamına gelmez. Nitekim 7 Ocak 1917'de Spartakus'un bir toplantısında, Rosa Lüksemburg'un telkiniyle şöyle bir karar alınmıştır:

"Muhalefet, çoğunluğun politikasına karşı her noktada savaşmak ve muhalefet etmek, kitleleri, sosyal demokrasi örtüsüyle gizlenmiş emperyalist politikadan korumak ve partiyi anti-militarist, proleterce sınıf mücadelesi için bir savaşçı toplama alanı olarak kullanmak amacıyla parti içinde kalacaktır" (*Dokumente*, Cilt II)

Rosa Lüksemburg'un, bağımsız bir devrimci parti kurmaktaki isteksizliği, stalinistler tarafından sık sık, ciddi bir hata ve 1918 Alman devriminin yenilgisinin sebebi olarak gösterilmiştir. Bu kişiler, devrimci solun SPD'ye bağlılığına ve Kautski'yle sürekli işbirliği yapmasına, Lenin'in muhalefet ettiğini öne sürerler.

Bu hikayenin hiçbir doğru yanı yoktur.

Gerçekten Rosa Lüksemburg, Kautski ile arkadaşlarının ne olduğunu pek iyi anlamış ve onlarla, Lenin'in yaptığından çok önce ilişkisini kesmiştir. Hiç değilse yirmi yıl kadar bir süre Lenin, Kautski'ye ya-

şayan en büyük marksist gözüyle bakmıştır. Birkaç örnek: *Ne Yapmalı?* adlı kitap, temel konusunda, Kautski'nin başlıca otorite olduğunu söyler ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni, Rus hareketinin bir modeli olarak metheder. Aralık 1906'da Lenin şöyle yazmıştır: 'Rus işçi sınıfının öncü kolu, Karl Kautski'yi kendi yazarı bilmektedir'

Lenin, Kautski'yi 'Alman devrimci sosyal demokratlarının lideri' olarak tanımlamıştır. (Lenin, Eserleri, Cilt XI)

1908 Ağustos'unda Lenin, Kautski'den, savaş ve militarizm konularındaki otorite olarak söz etmiştir. (Lenin, *Eserleri*, Cilt XV)

1910'da Rosa Lüksemburg, iktidar yolu konusunda Kautski ile tartışırken Lenin, Kautski'nin yanında, Rosa Lüksemburg'un karşısında yer almıştır. Ve nihayet 1914 Şubatı'nda Lenin, Rosa Lüksemburg'la ulusal sorun konusunda tartışırken, bir marksist otorite olarak Kautski'nin himayesini istemiştir. Sadece savaşın patlak vermesi ve enternasyonalizme Kautski tarafından ihanet edilmesi, Lenin'in, onun hakkındaki hayallerini yıkmıştır. Sonra itiraf emiştir:

> "Rosa Lüksemburg haklıydı; O,Kautski'nin parti çoğunluğuna, kısacası oportünizme hizmet eden uzlaşmacı bir teorisyen olduğunu çok önceden anlamıştı" (*Shliapnikov'a Mektuplar*)

Sonuç

İktidar mücadelesinin her gelişme evresinde ve her yerde, sosyalist işçiler hareketi örgütünün biçimi, bizzat emekçi iktidarının şekillenmesi üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Bu yüzden, devrimci parti örgütü-

nün şekli üzerindeki tartışmanın, belli bir örgüt biçiminin uygulandığı bir tarzın ötesine taşan bir önemi vardır. Örgütlenme sorunu üzerindeki tartışma, hiçbir ülkede, Rusya'daki kadar keskin bir biçim göstermemiştir. Bunun nedeni, hareketin nihai amacıyla, otokratik yarı feodal gerçeklik arasındaki uzun mesafe, işçilerin serbestçe örgütlenmesini önleyen gerçekliktir.

Kendiliğinden oluş ile örgütlenme arasındaki ilişki dikkate alınırsa, Rosa Lüksemburg'un tutumu, muhafazakar bürokrasi tarafından kontrol edilen işçi hareketi içinde devrimcilerin karşı karşıya bulundukları acil ihtiyaçların sonucuydu.

Lenin'in 1902-1904'deki durumu da, devrimci hareketin yaşamsal, gelişmenin ilk aşamasında, geri, yarı feodal ve otokratik bir rejim altında şekilsizleşmesinin, bozulmasının sonucuydu.

İleri ölçüde sanayileşmiş ülkelerin marksistlerine, Lenin'in bu ilk tutumu, bir rehber olarak, Rosa Lüksemburg'un tutumundan (kendiliğinden oluş konusundaki aşırı ifadelerine rağmen) çok daha az hizmet edebilir.

6
Marks, Engels ve ulusal sorun

Üç imparatorluk -Rusya, Almanya ve Avusturya- tarafından bölünmüş bir ülkedeki, Polonya'daki işçi partisinin lideri olarak Rosa Lüksemburg, ulusal sorun konusunda, kesin bir tutum takınmak zorundaydı. Rosa Lüksemburg, bu konuda Lenin'le keskin çatışmalarına rağmen, ulusal sorun konusunda, 1896'da ilk bilimsel araştırması olan *Polonya'daki Sanayi Gelişme* adlı eseriyle, belli bir tutum aldı ve hayatının sonuna kadar o tutumunu sürdürdü.

Rosa Lüksemburg'un bu konudaki tutumu hem Marks ve Engels'in öğretilerinin bir devamı, hem de onlardan ayrıydı. Rosa Lüksemburg'un görüşünü tam olarak anlayabilmek için, Marks ve Engels'in ulusal sorun konusundaki tutumlarına -yüzeysel de olsa- bir göz atmak zorunludur.

Marks ve Engels, Avrupa'da kapitalizmin gelişme döneminde, burjuva demokratik devrimleri döneminde yaşadılar. Burjuva demokrasisinin iskeleti, ulusal devletti ve Marks'la Engels'e göre, sosyalistlerin görevi 'burjuvaziyle ittifak halinde, mutlak monarşiye, feodal toprak beyliğine ve küçük burjuvaziye karşı'

savaşmaktı. (*Komünist Manifesto*'dan)

Marks ve Engels 1848'de, demokratik devrimlerin en büyük düşmanının Çarlık Rusya'sı ve ikinci olarak da Habsburg Avusturya'sı olduğunu ilan ettiler. Polonya'nın efendisi olan Rusya, Macaristan'da 1849 Kossuth demokratik devriminin başlıca katiliydi; Rusya ve Avusturya, Almanlarla İtalyanların içişlerine dolaylı ve dolaysız müdahalelerde bulunarak bu iki ulusun tam birliğini engelliyorlardı. Bu durum karşısında Marks ve Engels, Çarlara ve Habsburglara yönelmiş bütün ulusal hareketleri desteklediler. Aynı zamanda, aynı ölçüleri kullanarak, Çarların ve Habsburgların çıkarına olan ulusal hareketlere de karşı durdular.

Marks ve Engels, Polonya'nın bağımsızlığa kavuşmasının çok büyük devrimci yankıları olacağını öne sürüyorlardı. Bir defa, Polonya bağımsızlığını elde ederse, demokratik devrimci Batı ve Merkezi Avrupa ile 'Avrupa'nın Jandarması' arasına bir duvar çekilebilirdi. İkincisi, Polonyalıların ulusal ayaklanmasıyla sarsılan bir Habsburg İmparatorluğu, öteki ulusların bunu izleyecek ulusal ayaklanmasıyla çökebilirdi; bu imparatorluğa bağlı bütün uluslar, o zaman özgürleşebilirdi ve Avusturya Almanları, Almanya'nın öteki kısmıyla birleşebilirlerdi; bu, Alman sorununa, demokratik devrimci bir çözüm sağlayabilirdi. Üçüncüsü, Polonya'nın bağımsızlığı, bütünüyle Almanya'da demokratik devrimci eğilimleri güçlendirerek, Prusya Junkerlerine kesin bir darbe indirirdi.

Marks ve Engels, Avrupa'daki bütün demokratik hareketleri, hertürlü gelişmenin başlıca düşmanı olan Çarlık Rusya'sına karşı savaşmaya çağırdılar. Özellikle devrimci Almanya'yı, Polonya'nın kurtuluşu için silaha sarılmaya çağırdılar. Çarlığa karşı yürütülen bir

demokratik savaş, Polonya'nın ve Almanya'nın ulusal bağımsızlığını güven altına alır, Rusya'daki mutlakiyet yönetiminin düşüşünü hızlandırır ve baştan sona, Avrupa'daki bütün devrimci hareketleri tahrik ederdi.

Marks ve Engels, Polonya ve Macaristan'daki ulusal hareketleri destekliediler, ötekileri değil... Mesela 1848 devrimi sırasında Güney Slavlarının, Hırvatların, Sırpların ve Çeklerin ulusal hareketlerini suçladılar. Bunu, bu hareketlerin, esas düşmana yaradığını düşünerek, böyle yaptılar. Macarların, Habsburg İmparatorluğu'ndan nefret ettiğinden çok daha fazla ölçüde Macarlardan nefret eden Hırvatlar, Macar topraklarına girerek Çar ordularına yardım ettiler; Çek birlikleri de devrimci Viyana'nın bastırılmasına yardımcı oldu.

Çarlık Rusyası'nın karıştığı bütün savaşlara karşı Marks ve Engels tarafsız bir tutum, ya da her iki tarafa da karşı bir tutum takınmadılar; tam tersine yalnızca Rusya'yı hedef tutan militan bir muhalefet yaptılar. Bu tutumları nedeniyle, İngiliz ve Fransız hükümetlerini, Kırım Savaşı sırasında Ruslara karşı sonuna kadar güçlü bir savaşa girmeyişleri nedeniyle kınadılar. 1877'de patlak veren Rus-Türk savaşında Marks 'Cesur Türkleri' tekrar tekrar destekledi.

Hayatlarının sonuna kadar, Marks ve Engels için, Rusya'ya karşı savaş, bir devrimcilik ödevi olarak kaldı.

Marks ve Engels, ulusal hareketler hakkında hüküm vermekte kullandıkları ölçüler nedeniyle, -bu hareketlerin Batı ve Merkezi Avrupa'daki burjuva demokratik devrimlerine etki derecesi- kendilerini, kapitalist gelişmenin az çok bir ilerleme sağladığı Avrupa'daki (ve Kuzey Amerika'daki) ulusal sorunlar hakkındaki

kararlarında doğal olarak sınırladılar. O zaman haklı olarak, Marks ve Engels, Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde bir devrimci burjuva milliyetçiliği düşünmüyorlardı. Bu yüzden Engels, örneğin şöyle yazmıştı:

> "Bana göre, sömürgeler ve Avrupa nüfusu tarafından doldurulan ülkeler örneğin Kanada, Kap, Avusturalya, hepsi bağımsızlıklarını elde edeceklerdir. Öte yandan yerli halkı başeğdirilmiş ülkelerde örneğin Hindistan ve Cezayir'de ve Hollanda'nın, Portekiz'in, İspanya'nın mülkiyetindeki yerlerde yönetim proletarya tarafından ele alınmak ve olanaklı olduğu kadar süratle bağımsızlığa götürülmek zorundadır"

Engels, Hindistan'ın kendi kendini, bir devrim yaparak kölelikten kurtarabileceğini, fakat böyle bir olayın Avrupa için ikinci derece önemli olacağını düşünmüştü. Ne var ki, sömürgelerin kendilerini kurtarmalarının, Avrupa'daki sosyalist devrimlere güç vereceği, hiç değilse onlara yardımcı olacağı fikri (Marks'a olduğu gibi) Engels'e yabancıydı. Hindistan, Cezayir ve Mısır kendilerini özgürlüğe kavuştursalardı "bu tabii bizim için çok iyi bir şey olurdu. Zira kendi ülkemizde yapmak zorunda olacağımız çok şey olacak. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın yeniden örgütlenmesi büyük bir güç sağlayacak ve yarı uygar ülkelerin kendi yararları için yürüdükleri yolda izleyecekleri bir örnek olacak"

Lüksemburg ve ulusal sorun

Rosa Lüksemburg da Marks ve Engels gibi, ulusal ha-

reketleri, başlıca, Avrupa'ya özgü hareketler olarak düşündü ve Asya'yla Afrika'daki ulusal hareketlere pek az önem verdi. Marks ve Engels gibi o da, ulusal bağımsızlık mücadelelerini değerlendirmekte, herhangi bir mutlak ölçüyü reddetti. Fakat Rosa Lüksemburg, bilimsel sosyalizmin kurucularının sözlerini tekrarlayan bir mürit değildi.

Siyasi hayatının henüz ilk safhasında, Rosa Lüksemburg, genel olarak Avrupa'da ve özellikle Rusya'da 19. yüzyılın sonlarına doğru durumun hayli değiştiğini ve bu nedenle Marks'la Engels'in Avrupa'daki ulusal hareketlere karşı tutumlarının artık savunulmaz hale geldiğini öne sürdü.

Batı ve Merkezi Avrupa'da, burjuva demokratik devrimleri dönemi geride kalmıştı. Prusya Junkerleri kendi egemenliklerini çok sağlam bir biçimde gerçekleştirmişlerdi ve artık Çar'ın yardımına ihtiyaçları kalmamıştı. Aynı zamanda Çarlık idaresinde bazı çatlaklar görülmeye başlamıştı: Varşova'da, Lodz'da, Petrograd'da, Moskova'da ve Rus İmparatorluğu'nun her yerinde kitlesel grevler, köylülerin asi uyanışı... Marks ve Engels zamanında, devrimin merkezi, Batı ve Merkezi Avrupa olduğu halde, artık 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında Doğu'ya, Rusya'ya kaymıştı. Marks zamanında devrimci ayaklanmaları bastıran başlıca jandarma Çarlık olduğu halde artık Çarlığın kendisi, Batılı kapitalist güçlerin yardımına (özellikle mali yardımına) muhtaç hale gelmişti. Bir zamanlar Rus kurşunları ve Rubleleri Batıya giderken, şimdi artık Alman, Fransız, İngiliz ve Belçika silahları ve Marklar, Franklar, Sterlinler, gittikçe artarak, Rusya'ya akmaya başlamıştı.

Rosa Lüksemburg, bunlardan başka, kendi anava-

tanı olan Polonya'nın ulusal arzularında temel değişiklikler olduğunu da öne sürmekteydi. Marks ve Engels zamanında ulusal hareketin lideri Polonya soylularıyken, şimdi ülkede artan kapitalist gelişme ile birlikte, bunlar sosyal yönden yerlerini yitiriyorlar ve Polonya'daki ilerici hareketleri bastırmakta bir müttefik olarak Çarlıktan yardım istiyorlardı. Yeni Polonya'nın soyluları, ulusal bağımsızlık arzusuyla çatışır duruma düşmüştü, çünkü bu burjuvazi, kendi sanayisinin ana pazarını Rusya'da kurmuştu. Rosa Lüksemburg 'Polonya Rusya'ya altın zinciriyle bağlanmıştır,' dedi, 'kapitalist gelişmeye ulusal devlet değil, soygun devleti uygun düşer" (*Przeglad Socjaldemokratyczny*, SDKPL'nin yayın organı)

Rosa Lüksemburg'a göre, Polonya işçi sınıfı da Moskova ve Petrograd'la Varşova ve Lodz'u birbirinden farklı görmediği için, Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasıyla pek ilgilenmiyordu.

Bu nedenle Polonya'da, ulusal bağımsızlık için savaşacak ağırlıkta bir sosyal güç yoktu. Sadece aydınlar bağımsızlık fikrini güdüyorlardı, ancak onlar da küçük bir sosyal gücü temsil ediyorlardı. Rosa Lüksemburg, Polonya'daki sosyal güçler ve bu güçlerin ulusal sorun konusundaki davranışlarıyla ilgili tahlilini şu cümlelerle bitirmektedir:

> "Sosyal gelişmenin yönü göstermiştir ki, Polonya'da, Polonya'nın restorasyonunu gerçekleştirecek iktidarda ve istekte bir sosyal sınıf yoktur" (*Die Neue Zeit*)

Rosa Lüksemburg bu tahlilden şu sonucu çıkarıyordu: Kapitalizm altında, ulusal bağımsızlık sloganı

hiçbir ilerletici değere sahip değildi ve Polonya ulusunun iç güçleri tarafından gerçekleştirilemezdi; sadece şu ya da bu emperyalist gücün müdahalesi, ulusal bağımsızlık isteğini var edebilirdi. Rosa Lüksemburg, sosyalizmde ulusal baskı olmayacağı için, ulusal bağımsızlık sloganına yer olmayacağını ve insanlığın enternasyonal birliğinin gerçekleştirileceğini öne sürüyordu. Böylece kapitalizm oldukça Polonya'nın gerçek bağımsızlığı gerçekleştirilemezdi ve bu yöndeki hiçbir adımın ilerletici bir değeri olamazdı. Sosyalizmde ise, böyle bir slogana ihtiyaç bulunamazdı. Bu nedenle Polonya'nın ulusal yönden kendi kaderini tayin mücadelesine işçi sınıfının ihtiyacı yoktu ve bu mücadele geçekte gerici bir mücadeleydi. İşçi sınıfının ulusal sloganı, kültürel hayatta ulusal özerklik isteğiyle sınırlandırılmalıydı.

Bu tutumu takınışı nedeniyle Rosa Lüksemburg ve partisi SDKPL, Pilsudski'nin (sonradan Polonya'nın askeri diktatörü olmuştur) başkanı bulunduğu Polonya Sosyalist Partisi'nin sağ kanat mensuplarıyla sert bir çatışmaya girdi. Bu partililer sosyalizme sadece sözde bağlı olan milliyetçilerdi. Milliyetçiliklerinde bir kitle temelinden yoksun oldukları için yabancı güçlerle fesat kurarak, ulusal bağımsızlığı doğurabilecek bir dünya savaşına güvenme ölçüsünde, serüven tertiplerine giriştiler.

PPS'nin sağ kanadının kalesi olan Galiçya'da, Avusturya'nın idaresi altında, Polonyalılar, Rus İmparatorluğu'na bağlı bölgede yaşayanlardan daha iyi muamele görüyorlardı. Çünkü çeşitli milletlerin karması olan Habsburg İmparatorluğu, kendi imparatorluğunu sağlamlaştırabilmek için Polonya egemen sınıfına dayanmak zorundaydı. Bu nedenle, PPS'nin liderleri,

Habsburg İmparatorluğu'nu, Ruslara yeğ tutma eğilimini gösterdiler ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Viyana ve Berlin'in ajanları gibi çalıştılar.

Daha önceleri, 1905 Devrimi sırasında, PPS'nin Galiçya'daki lideri Daszynski, Polonya işçilerinin kitlesel grevlerini suçlayacak kadar ileri gitmişti; çünkü, ona göre, Polonya işçilerinin mücadelesi Rus işçilerinkiyle özdeş olma eğilimindeydi ve bu yüzden Polonyalıların ulusal birliğinin temeline dinamit koymaktaydı. Ancak Rosa Lüksemburg'un Polonya işçi hareketi içindeki muhalifleri hakkında açık bir bilgi sahibi olunursa, Rosa Lüksemburg'un Polonya ulusal sorunu konusundaki tutumu tam anlamıyla anlaşılabilir.

Lüksemburg Lenin'den ayrı düşünüyor

Rosa'nın şoven PPS'ye karşı yürütmek zorunda olduğu mücadele, onun genel olarak ulusal sorun konusundaki bütün davranışına rengini vermiştir. PPS'nin milliyetçiliğine muhalefette o kadar ileri gitmiştir ki, bu partinin programındaki kendi kaderini tayin hakkına dahi cephe almıştır. Bu yüzden kendi partisi olan SDKPL 1903'de Rus Sosyal Demokrat Partisi'nden ayrılmış ve ondan sonra hiçbir zaman bolşeviklerle bir örgüt içinde birleşmemiştir.

Lenin, PPS'ye muhalefette Rosa Lüksemburg'la aynı görüşteydi ve Polonya sosyalistlerine düşen görevin, ulusal bağımsızlık ya da Rusya'dan ayrılmak için savaşmak değil, Polonya ve Rus işçilerinin enternasyonal birliği için mücadele etmek olduğunu söylüyordu. Ancak, Polonya üzerine egemen bir ulusun mensubu olarak Lenin, büyük Rus şovenizminin işine yarar düşüncesiyle, ulusal sorun konusundaki ni-

hilist bir tutumda ihtiyatlıydı. Bundan dolayı da, Polonya işçileri, ulusal bir devlet kurma isteğinden sakınırlarken, Rus sosyalistleri, eğer arzu ederlerse Polonyalıların kendi devletlerini kurma hakkını savunmak zorundaydı:

> "Polonya sosyal demokratlarının, büyük tarihi değeri, enternasyonalizm sloganını ileri götürmüş olmalarıdır. Onlar şöyle diyorlar. 'Biz, bütün ülkeler proletaryasının kardeşçe ittifakının herşeyden daha değerli olduğunu biliyoruz. Ve Polonya'nın kurtuluşu için hiçbir zaman savaşmayacağız.' Bu, onların büyük faziletidir ve bizim sadece, Polonya'daki sosyal demokrat yoldaşları sosyalist olarak görmemizin de başlıca nedenidir. Ötekiler yurtseverlerdir, Polonyalı Plehanovlardır. Fakat sosyalizmi korumak için, aşırı, hastalıklı milliyetçiliğe karşı savaşmanın gerekli görüldüğü bu eşsiz durum, ortaya bir garip olguyu çıkarmıştır: Yoldaşlarımız bize gelmişler ve Polonya'nın özgürlüğü ve Rusya'dan ayrılma hakkını savunmaktan vazgeçmemizi istemişlerdir.
> "Çok sayıda ulusu baskı altında tutan, onlara egemen olan biz Ruslar, Polonya'nın, Ukrayna'nın, Finlandiya'nın Rusya'dan ayrılma hakkını neden tanımayalım? Çünkü Polonya'nın sosyal demokratları, Rus işçileriyle birliği kesin olarak avantajlı bulmuşlar, Polonya'nın ayrılmasına karşı durmuşlardır. Böyle yapmaya da hakları vardır. Ancak bu insanlar, enternasyonalizmi güçlendirmek için aynı sözleri tekrar etmeye ihtiyaç olmadığını anlamak istemiyorlar; yaptığımız şey, Rusya'da, bağımlı ülkelerin ayrılma hakkı

üzerinde kuvvetle dururken, Polonya'da, bu tür ülkelerin birleşme hakkı üzerinde ısrarla durmaktadır. Birleşme hakkı, zımnen, ayrılma hakkına da işaret eder. Polonyalılar birleşme hakkından söz etmek durumunda iken, biz Ruslar, ayrılma hakkı üzerinde durmalıyız" (Lenin, *Seçme Eserler*, Cilt V)

Lenin'le Lüksemburg arasında, ulusal sorun konusundaki ayrılık, şöyle özetlenebilir: Rosa Lüksemburg, Polonya milliyetçiliğine karşı çıkar ve ulusal sorun konusunda nihilist bir tutuma eğilim gösterirken, Lenin, ezen ve ezilen ulusların durumlarının birbirinden farklı olduğunu gerçekçi bir biçimde gördü ve aynı sorunda, iki ayrı ülkenin davranışının ayrı olması gerektiğini anladı. Böylece Lenin ve Lüksemburg, aynı noktaya, yani uluslararası işçilerin birliği noktasına ulaşmak için, birbirinden farklı ve birbirine zıt durumlardan hareket ederek, ayrı yönde ilerlediler. İkinci olarak, Lüksemburg, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının, sınıf mücadelesiyle uzlaşmazlığını öne sürerken, Lenin, genel devrimci mücadelede, bütün demokratik çabalardan, silah olarak yararlanmayı başardığı gibi, bu hakkı da sınıf mücadelesinin emrinde kullandı. Lenin'in ulusal sorun konusunu ele alışı, diyalektikti. O, ulusal baskıda zıtların birliğini ve parçanın -ulusal bağımsızlık mücadelesinin- bütüne, enternasyonal sosyalizm mücadelesine tabiiyetini görmüştü. Bu, Rosa Lüksemburg'da eksikti. Rosa Lüksemburg'un, ulusal sorun konusundaki gücü, onun enternasyonalizme olan bağlılığından ve bağımsız düşünüşünden ileri gelir. Bu onu, Polonya'nın Rusya'ya karşı durumunun, Marks'ın ve kendisinin yaşadığı zaman ara-

sında nasıl değiştiğini görmeye sevketmiştir. Bu değişiklik, Marks'ın tersine, onun, Polonya'nın ulusal mücadelesine cephe almasına, fakat aynı zamanda ve yine Marks'la Engels'in aksine, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Güney Slavların ulusal hareketini desteklemesine sebep olmuştur. Marks ve Engels, Çarlığın ilerleyişini durdurmak için, Osmanlı İmparatorluğu birliğinin savunulması gerektiğini öne sürmüşlerdi. Marks ve Engels aynı şekilde, Panslavik ideal girdabına çekilen ve Çarlık elinde kör bir silah olan Güney Slav ulusal hareketine cephe alınması gerektiğini belirtmişlerdi. Rosa Lüksemburg, Balkanlar'da, Marks'tan bu yana gelişen yeni şartların mükemmel bir tahlilini yaptı. Onun vardığı ilk sonuç şuydu: Osmanlıların baskısı altında bulunan Balkan uluslarının kurtuluşu, Avusturya Macaristan İmparatorluğu'ndaki ulusları harekete geçirirdi. Avrupa'daki Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu, aynı zamanda Habsburg İmparatorluğu'nun da sonu demek olurdu. İkinci olarak, Rosa Lüksemburg'a göre, Marks'tan bu yana, Balkanlar'daki ulusal hareketler, burjuvazinin sultası altına girmişti ve bundan ötürü, Rus etkisinin herhangi bir biçimde devamı, ancak Osmanlı baskısından ötürü olabilirdi. Balkan ülkelerinin Osmanlı boyunduruğundan kurtulması, Çarlığın etkisini arttırmaz, aksine azaltırdı. Çünkü Balkan halkları, tutucu Çarlıkla, her geçen gün daha fazla çatışan genç ve ilerici bir burjuvazinin liderliği altındaydı. Bu düşünceyle, Rosa Lüksemburg'un, Balkan uluslarının ulusal mücadelelerine karşı tutumu, Polonya'ya karşı olan tutumundan büyük ölçüde farklılık göstermiştir.

Ancak, Rosa'nın canlı düşünsel bağımsızlığı, daha önce ele aldığımız bazı sorunlarda da görüldüğü

gibi, onun deneyimlerini, işçi hareketine doğru genelleştirme eğiliminde olma zaafiyetiyle karışmış, bir birleşim haline gelmiştir.

7

Rosa Lüksemburg'un bolşevik iktidarı eleştirisi

1918 Eylül ve Ekim'inde, daha Breslau cezaevindeyken, Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi hakkında bir kitapçık yazdı. Temel olarak, sadece Alman gazetelerini değil, fakat arkadaşları tarafından, cezaevindeki hücresine gizlice sokulan Rus gazetelerini de esas almıştı. Alman Devrimi ona cezaevinin kapılarını açtığı için, eserini bitirmedi, hatta, üzerinde yeniden durmadı.

Bu kitapçığın ilk baskısı, 1922'de, Rosa Lüksemburg'un ölümünden sonra, onun silah arkadaşı Paul Levi tarafından yayımlandı. Bu ilk basım tam değildi, ancak 1928'de, sonradan ele geçirilen orjinal metin esas alınarak yeniden basıldı.

Ekim Devrimi'ne destek

Rosa Lüksemburg, Ekim Devrimi'nin ve Bolşevik Partisi'nin en hararetli destekçisiydi. Bu desteğini, kitapçığında şöyle yazarak belirtiyordu:

"Cesaretini, devrimci uzak görüşlülüğünü ve ta-

rihi bir anda sebatını ortaya koyabilen bir parti, Lenin, Troçki ve öteki yoldaşlar, iyi bir ölçüdürler. Batılı sosyal demokratların eksikliğini hissettikleri devrimci şerefi ve gücü, bolşevikler temsil etmişlerdir. Onların Ekim ayaklanması, sadece *Rus devriminin değil, enternasyonal sosyalizmin* şerefinin de kurtuluşudur" (Rosa Lüksemburg, *Rus Devrimi* S. 16)

Ayrıca şöyle yazıyordu Rosa Lüksemburg:

"Bu, şu ya da bu, ikinci dereceden bir taktik meselesi değil, proletarya hareketinin kapasitesi, hareket gücü meselesidir. Bunda, Lenin, Troçki ve arkadaşları ilktirler, dünya proletaryasına örnek olarak ilk ortaya çıkanlardır; bugüne kadar 'ben cesaret ettim' diyebilecek olanlardır" (*Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi*)

Ekim Devrimi'ni en aşırı deyimlerle methetmesine rağmen, Rosa Lüksemburg, bolşevikler tarafından yapılan herşeyi eleştirisiz kabul etmenin, emekçi hareketine iyi bir hizmet olmayacağına inanıyordu. Ona göre, marksist analiz, ilkin devrimci eleştiriden geçmemiş hiçbir şeyi kabul edemezdi.

Devrimin tecrit edilmesinin etkisi

Rosa Lüksemburg'a göre, Batı'daki sosyal demokrasinin ihaneti, Rus devriminin tecrit edilmesi koşullarını yaratmıştı. Bu koşullar Rus devrimini, kendi gelişme yolunda bazı çarpıklıklara, tahriflere sürükleyecekti. Enternasyonal bir devrimci destek olmaksızın "bir ülkede, proletaryanın en büyük enerjisi ve en büyük

fedakarlığı dahi, kaçınılmaz biçimde çelişmeler ve falsolar labirentinde karışıklığa düşebilirdi" (Rosa Lüksemburg, *Rus Devrimi*)

Bu çelişmeler ve falsolardan bazılarına işaret ettikten sonra, Rosa Lüksemburg, onların nedenlerini de açıkça ortaya koyar:

> "Rusya'da olup bitenler, anlaşılır şeylerdir ve sebep-sonuç zincirinin kaçınılmaz biçimde kendini ortaya koymasıdır, bu zincirin ilk halkası Alman proletaryasının başarısızlığı, son halkası da Alman emperyalizminin Rusya'yı işgalidir. Lenin'den ve arkadaşlarından, bu koşullar altında en mükemmel demokrasiyi meydana getirmelerini, örnek bir proletarya diktatörlüğü kurmalarını ve görkemli bir sosyalist ekonomiyi gerçekleştirmelerini beklemek, onlardan insanüstü bir şeyler istemek olurdu. Son derece güç koşullar altında, kararlı devrimci sebatları, hareket içinde örnek alınacak güçleri ve enternasyonal sosyalizme olan kopmaz sadakatleri ile, yardım edebilecek herşeye yardım etmişlerdir" (Rosa Lüksemburg *Rus Devrimi*, S. 54-55)

Bolşevik liderlerin hataları

> "Nesnel unsurlar, devrimleri falsolara sürükleyebilir, liderliğin sübjektif unsurları da bu falsoları tehlikeli hale getirebilir. Bütün taktikler tam bir teorik sistem içinde dondurulmak ve enternasyonal proletaryaya sosyalist taktikler modeli olarak salık verilmek istenirse tehlike başgösterir".(Rosa Lüksemburg, *Rus Devrimi*, S. 55)

Bu tehlikeli fikir stalinistler ve kendisini anti-sta-

linist diye niteleyen bazıları tarafından tamamen benimsenmiştir.

Rosa Lüksemburg, bolşevik iktidarını, şu noktalarda, onların politikasını hatalı gördüğü için, eleştirmiştir:

1. Toprak sorunu
2. Milliyetler sorunu
3. Kurucu Meclis
4. İşçilerin demokratik hakları

Bu konuların hepsini ayrı ayrı ele alacağız.

Bolşevik toprak politikası

Rosa Lüksemburg'a göre, sosyalist bir toprak politikası, tarımsal üretiminin toplumsallaştırılmasını teşvik etmeyi amaç edinmelidir. ' Teknik bakımdan çok ilerlemiş, tarımsal üretim yöntemi ve araçları bakımından gelişmiş geniş toprak mülklerinin ulusallaştırılması, toprakta sosyalist üretim biçimi için ancak bir hareket noktası olabilir. Şüphesiz küçük köylüden toprağını almak gerekli değildir. Küçük köylü kendi başına bırakılabilir, bir süre sonra, o küçük köylü, toplumsal üretimin üstün yararlarını görerek kendi tarafımıza kazanılabilir ve önce kooperatif birliği içindeki üstün yararlara , daha sonra da bütünüyle toplumsallaşmış bir ekonominin yararlarına inandırılabilir. Şimdilik, topraktaki her sosyalist ekonomik reform, büyük ve orta büyüklükte toprak mülkiyetinden başlamalıdır işe... Mülkiyet hakkı, herşeyden önce, ulusun, ya da devletin olmalıdır. Zaten sosyalist bir hükümet varsa , ikisi aynı şey demektir. Tarımsal üretimi, geniş kapsamlı toplumsal üretimin gereklerine uygun olarak örgütleme olanağı ancak böylece sağlanır' (*Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi*)

Ancak bolşeviklerin siyaseti, bu düşünceye aykırı idi:

> 'Bolşeviklerin sloganı, toprağın derhal köylüler tarafından ele geçirilerek paylaşılması şeklindedir... Oysa bu, sosyalist bir tedbir değildir, hatta bu tedbire giden yolu kapatır; tarımsal ilişkilerde sosyalist dönüşüme, aşılamayacak engeller koyar" (Rosa Lüksemburg, *Rus Devrimi*)

Rosa Lüksemburg, oldukça haklı olarak ve bir kahin gibi, toprak mülkiyetinin köylüler arasında paylaşılmasının, köylü bölgelerinde özel mülkiyetin gücünü artıracağını ve böylece gelecekte tarımın toplumsallaştırılması yollarına büyük engeller yığacağını belirtiyordu:

> "Eskiden topraktaki sosyalist reforma karşı duranlar, sadece bir küçük asiller ve kapitalist mülk sahipleriyle küçük köy burjuvazisi azınlığıydı. Halkın kitlesel devrimci hareketi tarafından, bunların mülküne el konması oyuncak gibi birşeydi. Fakat şimdi, onların elinden mülkiyetin zapt edilmesinden sonra, tarımsal üretimin toplumsallaştırılması yolundaki herhangi bir girişime muhalif olarak, son derece büyük, yeni gelişmiş ve güçlü bir mülk sahibi köylüler kitlesi vardır. Bunlar yeni kazanılmış mülkiyet haklarını, her sosyalist harekete karşı dişleriyle, tırnaklarıyla koruyacaklardır" (Rosa Lüksemburg, *Rus Devrimi*)

Bu gerçeğin, yani çelişik, gerici ve küçük kapitalist köylüler denizinde ufak bir işçi sınıfının tecrit edil-

mesi gerçeğinin ne kadar önemli olduğu, Stalin'in ortaya çıkışıyla anlaşılmıştır.

Ne var ki, Lenin ve Troçki'nin yapabilecekleri başka bir şey yoktu. Bolşevik Partisi programının, bütün toprak mülklerinin ulusallaştırılmasını öngördüğü doğrudur. Ve yıllar boyu Lenin, toprak ağalarının arazilerini köylülere dağıtmaya taraftar olan narodniklere karşı koymuştu. Ancak 1917'de toprak sorununa acele bir çözüm bulunması gerektiği zaman Lenin, hayli suçlanmış olan sosyalist devrimcilerin ya da daha çok kendiliğinden köylü hareketinin sloganlarını benimsedi. Bolşevikler böyle yapmasalardı, hem kendileri, hem de önderlik ettikleri kent işçi sınıfı, köylü bölgelerinde tecrit edilebilirlerdi ve böylece devrim ölü doğmuş olurdu, ya da çok kısa ömürlü kalırdı. 1919 Macar devriminde olduğu gibi...

Hiçbir strateji ya da taktik esneklik, bolşeviklerin, Rus devrimindeki temel çelişkinin üstesinden gelmelerine yetemezdi. Rus devrimini iki çelişik sınıf, proletarya ve köylüler başarmıştı. Proletarya kolektivist, köylüler ise bireyci idi. Daha 1906'da Troçki, işçi sınıfının köylülere önderlik edeceği gelecek devrimin, köylülerin proletaryaya kesinlikle cephe almasıyla sona erebileceği ihtimalini ortaya koymuştu. Troçki'ye göre, ancak ve ancak devrimin yaygınlaşması, işçi iktidarını alaşağı edilmekten kurtarabilirdi:

"Rus proletaryası, dünyadaki tutucuların örgütlü düşmanlığıyla ve dünya proletaryasının devrime örgütlü olarak yardım etmeye hazır oluşuyla karşılaşacaktır. Kendi haline bırakıldığı zaman, Rus işçi sınıfı, köylüler sırt çevirdikleri anda, kaçınılmaz olarak, karşı devrim tarafından ezilecektir. İşçilerin, kendi siyasal iktidarlarının kaderini ve sonuç olarak bütün Rus

devriminin kaderini, Avrupa'daki sosyalist devrimin kaderine bağlamaktan başka çareleri kalmayacaktır" (L. Troçki. *İtogy i Perspektivy*)

Rosa Lüksemburg'un bolşevik toprak politikası hakkındaki tahminleri, Rus devriminin durumuna bakıldığı zaman, doğruluk payı büyük olan tahminlerdir ve bolşevik politikasında var olan tehlikeleri göstermektedir. Fakat durum, bolşeviklerin, yaptıklarından başka türlü bir devrimci toprak politikası uygulamalarına izin vermemiştir: Bolşeviklerin yaptığı şey, köylülerin, toprak ağalarından zaptedilen araziyi dağıtma yolundaki demokratik ve kendiliğinden arzularına razı olmaktan başka bir şey değildir.

Milliyetler politikası

Rosa Lüksemburg, milliyetler sorununa ilişkin bolşevik politikasını da, devrime yönelmiş ciddi tehlikeleri göstererek eleştirmekteydi:

> "Bolşevikler, askeri yenilginin, Rusya'nın yıkılış ve çöküşüne dönüşmesinden bir ölçüde sorumludurlar. Bundan başka bizzat bolşevikler, kendi politikalarına bir sloganı temel yaparak, bu durumun nesnel güçlüklerini büyük ölçüde keskinleştirmişlerdir. Bu slogan, güya halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ya da daha doğrusu Rusya'nın çözülüp dağılmasıdır." (Rosa Lüsemburg, *Rus Devrimi*)

Kendi kaderini tayin hakkı sloganı yerine Rosa Lüksemburg, 'bir devrim alanı olarak Rus İmparatorluğu'nun birliğini, dişiyle tırnağıyla savunarak ve her türlü ayrılığa cephe alarak, İmparatorluk alanı içinde-

ki devrimci güçlerin sağlam birliği, dayanışma ve Rus devrimi alemindeki bütün topraklarda yaşayan proleterlerin ayrılmazlığı için çalışma' politikasını öneriyordu. (*Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi*)

Bu sorun hakkındaki düşüncelerinde, Rosa Lüksemburg çok yanılmaktaydı.

Eğer bolşevikler onun bu konudaki tavsiyelerine uysalardı, Rus İmparatorluğu tarafından ezilen ülkelerdeki egemen sınıflar, halk kitlelerini gittikçe daha çok ölçüde toplamayı başarırlar ve böylece Sovyet iktidarı giderek tecrit edilirdi. Bolşevikler, öteki ulusları ezen bir ulus adına, kendi kaderlerini tayin hakkı sloganını öne sürerek, bütün halkların devrimci birliğini sağladılar. Böylece bolşevikler dünya savaşında yitirilen toprakların hiç değilse bir kısmını ve iç savaşın başlangıcında mesela Ukrayna'yı toparlamayı başardılar. Bütün halklar için kendi kaderini tayin hakkı politikasından sapma yüzündendir ki, Kızıl Ordu ilk defa Varşova kapılarında püskürtüldü, sonra Gürcistan'ın en bürokratik ve anti demokratik bir biçimde işgali nedeniyle de bolşevikler, Gürcülerin nefretini kazandılar.(*)

Rosa Lüksemburg, toprak sorununda olduğu kadar, milliyetler sorununda da yanılıyordu.

Kurucu Meclis

Rosa Lüksemburg'un bolşeviklere yönelttiği eleştirilerden biri de, onların Kurucu Meclisi dağıtmalarıydı.

(*)Rosa Lüksemburg'un bolşevik iktidarının ulusal soruna ilişkin politikalarını eleştirmesi, onlarla kendi arasında hemen hemen yirmi yıl boyunca süren ayrı düşünüşün bir devamıdır. (6. Bölüme bakınız)

Şöyle yazıyordu Rosa Lüksemburg:

> "Şu bir gerçektir ki, Lenin ve arkadaşları, kendi Ekim zaferleri sırasında, bir Kurucu Meclis toplanmasını şiddetle istiyorlardı. Kerenski hükümetinin bu konuda ipe un sermesi, işi sürüncemede bırakması, bolşeviklerin bu hükümeti itham gerekçelerinden biriydi ve yapılan birçok şiddetli hücumun temelini teşkil ediyordu.
> "Troçki, *Ekim Devrimi'nden Brest Litovsk'a* adlı ilgi çekici broşüründe der ki: 'Ekim Devrimi, bütün olarak devrimin kurtuluşu demek olduğu gibi, Kurucu Meclis'in de kurtuluşudur.' Ve Troçki şöyle devam eder: 'Biz Kurucu Meclis'e, Çeretelli'nin Hazırlık Parlamentosu yoluyla değil, fakat iktidarın Sovyetler tarafından ele geçirilmesiyle ulaşılabileceğini söylediğimiz zaman tamamen haklıydık'. Böyle bir Kurucu Meclis isteğine rağmen, aynı liderler 6 Ocak 1918'de Kurucu Meclis'i dağıttılar"

R. Lüksemburg'un broşüründe önerdiği şey, sovyetler + Kurucu Meclis fikri idi. Fakat olaylar açıkça gösterdi ki, bu, ikili bir iktidara yol açabilirdi. İkili bir iktidar da, işçi iktidarının organı olan sovyetleri tehdit edebilirdi. Bolşevik liderler, Kurucu Meclisi dağıtma kararını haklı göstermek için, Kurucu Meclis seçiminde uygulanan kanunun, modası geçmiş ve köylülerin zengin azınlığına hakları olmayan bir ağırlık verici nitelikte olduğunu söylediler. Bu zengin azınlık, Kurucu Meclis'in ilk ve tek oturumunda, toprak sorununa ilişkin kararları, barışı ve iktidarın Sovyetlere verilmesini onaylamayı reddetmişti. Rosa Lüksemburg, bu

duruma rağmen, bolşeviklerin, eski hataları tekrarlamayan yeni bir seçim yapabilecek durumda olduklarını söyleyerek, fikrinde direndi.

Fakat Kurucu Meclis'in dağıtılmasının gerçek nedeni, bu gerekçeden daha derinlerdedir. Bir defa sovyetler geniş ölçüde işçi sınıfı örgütüyken, Kurucu Meclis, başlıca köylülerin oyuna dayandırılmıştı. Bolşevikler, sovyetlerin 20 milyon kişi tarafından seçilen ve 8 Kasım 1917'de toplanan ikinci kongresinde ezici bir çoğunluğa sahip olmalarına rağmen, bütün Rus halkı tarafından seçilen Kurucu Meclis'in dörtte birinden fazlasının desteğini sağlayamadılar. Bu bir tesadüf değildir. Özel mülkiyetten yana olan köylü, toprak dağıtımına bolşevik desteğini kazansa dahi, kendini bolşevizmle özdeşleştiremezdi. Bu nedenle sovyetler, işçi iktidarı için, Kurucu Meclis'in olabileceğinden çok daha güvenilir bir destekti.

Fakat sovyetlerin yanında, Kurucu Meclisi, (ya da parlamentoyu) istememek için daha temel bir sebep vardı -bu sebep Rus nüfusu içinde köylü nüfusunun hakimiyetiyle ilgili bir sebep değildir- nasıl ki parlamento, burjuva egemenliğinin bir biçimi ise, sovyetler de işçi sınıfı yönetiminin özel bir biçimiydi.

Gerçekte Alman Devrimi'nde, Rosa Lüksemburg, görüşünü köklü olarak değiştirdi ve USPD'nin sloganına kuvvetle cephe aldı. USPD'nin sloganı, İşçi Konseyleri ve Ulusal Meclis'di. 20 Kasım 1918'de Rosa Lüksemburg şöyle yazıyordu:

> "Ulusal Meclis isteyen herkes, bilerek ya da bilmeyerek devrimi, bir burjuva devriminin tarihi seviyesine indiriyor; bunu isteyen, burjuvazinin, kendini gizleyen bir ajanıdır, ya da küçük burju-

vazinin bilinçsiz bir temsilcisidir...

"Bugün önümüzde duran yollar, demokrasi ya da diktatörlük değildir, burjuva demokrasisi ya da sosyalist demokrasidir. Proletarya diktatörlüğü, sosyalist anlamda demokrasidir" (*Rosa Lüksemburg, Seçme Söylevler ve Yazılar*)

İşçilerin demokratik haklarının kısıtlanması

Rosa Lüksemburg bolşevikleri, işçi demokrasisini dipten torpillemek ve sınırlamaktan sorumlu tutuyor ve eleştiriyordu. Bu konuda, Rusya'nın tüm trajik tarihi, onun bir kahin kadar ve mutlak olarak haklı olduğunu kanıtlar.

Rosa Lüksemburg'un Rus devrimi hakkındaki broşürünün özünde, bütün öteki yazıları ve söylevlerinde olduğu gibi işçilere inanç ve onların, ama sadece onların, insanlığın yüzyüze geldiği buhranları yenebileceği kanısı vardı. O, işçilerin demokrasisinin proleter devriminden ve sosyalizmden ayrılamayacağına hararetle inanıyordu. Şöyle yazmıştı:

> "... Sosyalist demokrasi, sosyalist ekonomi kurumlarının ardından gelen, sadece vaadedilmiş toprakta başlayan bir şey değildir; sosyalizm, belli bir zaman süresi içinde, bir avuç sosyalist diktatörü sadakatle desteklemiş değerli kişilere verilen bir tür noel armağanı da değildir. Sosyalist demokrasi, sınıf egemenliğinin yıkılmasıyla ve sosyalizmin kurulmasıyla aynı zamanda başlar. Sosyalist demokrasi, iktidarın sosyalist parti tarafından ele geçirildiği anda başlar. O, proletarya diktatörlüğüyle aynı şeydir.

"Evet diktatörlük!... Fakat bu diktatörlük demokrasiyi tasfiye ederek değil, burjuva toplumunun ekonomik ilişkilerine ve iyi korunmuş haklarına azimli ataklar sayesinde başarılı olabilir. Bunsuz bir sosyalist dönüşüm tamamlanamaz. Fakat bu diktatörlük, sınıf adına küçük bir önder azınlığının değil, bir sınıfın eseri olmalıdır... (*Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi*)

Rosa Lüksemburg, sosyalizm düşmanlarına karşı yöneltilmiş proleter diktatörlüğünü tereddütsüz desteklemesine rağmen, sadece tam ve geniş bir demokrasinin, işçi sınıfının büyük potansiyeline fırsat verebileceğini ileri sürüyordu. O, bolşeviklerin bu kavramdan saptıklarını iddia etmekteydi:

"Lenin-Troçki'nin diktatörlük kuramının altında yatan zımni varsayım şudur: Sosyalist dönüşüm devrimci partinin cebinde, enerjik bir biçimde uygulanmayı bekleyen hazır bir formüldür. Maalesef -ya da çok şükür- mesele bu değildir. Sadece uygulanacak hazır reçetelerden uzak olarak, sosyalizmin ekonomik, sosyal ve hukuki bir sistem şeklinde gerçekleşmesi, geleceğin sisleri arasında gizli bir şeydir. Bizim sahip olduğumuz şey, gerekli tedbirleri arayacağımız yönleri gösteren birkaç işaret direğinden ibarettir. Biz, aşağı yukarı, sosyalist ekonomiye giden yolu açmak için başlangıçta neleri tasfiye etmek zorunda olduğumuzu biliriz. Fakat ekonomiye, hukuka ve sosyal ilişkilere sokulması gerekli olan, büyük küçük, binlerce somut ve pratik tedbirin tabiatına gelince, hiçbir sosyalist partinin programında ya da el kitabında bu konuda bir anahtar yoktur. Bu bir kusur değildir, fakat daha çok bilimsel sosyalizmi, ütopik çeşitlerine üstün kılan bir-

şeydir. Toplumun sosyalist sistemi, bir tarihi ürün olmalıdır ve ancak bir tarihi ürün olabilir. Kendi deneyimlerinin okulunda, kendi gerçekleşmesi sırasında, canlı tarihin gelişmelerinin bir sonucu olarak doğan bu tarihi ürün, her zaman her hangi bir gerçek toplumsal ihtiyaçla birlikte, bu ihtiyacı tatmin etmek için gerekli araçları, sorunla birlikte ve aynı zamanda çözümü de yaratır. Ancak durum böyle olunca, açıktır ki sosyalizm, kendi doğası gereği, hükümet kararıyla getirilemez"

Rosa Lüksemburg, Rus işçileri topluluğunun ekonomik ve sosyal hayata aktif bir katılma göstermeyeceği kehanetinde bulunmuştu:

> ...Sosyalizm, ülkede siyasal hayatın zaptedilmesiyle birkaç resmi masanın ardındaki bir düzine entelektüel tarafından emredilecek. Sovyetlerdeki hayat gittikçe daha fazla ölçüde kötürümleşmek durumundadır. Genel seçim, kısıtlanmamış basın ve toplanma özgürlüğü, özgür fikir çabası olmazsa, hayat, her kamu kurumunda ölü hale gelir ve bu kamu kurumlarında, aktif unsur olarak sadece bürokrasi kalır. Toplum hayatı derece derece uykuya dalar ve birkaç düzine parti lideri, tükenmek bilmez bir enerji ve sınırsız bir tecrübeyle, ülkeyi yönetir ve ülkeye hakim olur. Gerçekte onların arasında sadece önemli bir düzine kafa, önderliği yüklenir ve zaman zaman işçi sınıfından bir kaymak tabaka, liderlerin konuşmalarını alkışlayacakları ve önerileri oybirliğiyle onaylayacakları toplantılara davet edilir. Bu bir diktatörlüktür, ama proletarya diktatörlüğü değil, bir avuç politikacının diktatörlüğü... Bu, bur-

juva anlamında, Jakoben idaresi anlamında bir diktatörlüktür..." (*Rosa Lüksemburg, Rus Devrimi*)

Rosa Lüksemburg'un, Rus devrimini eleştirisi, devrimci sosyalizmin reformist eleştiricilerine bir teselli kapısı açmaz, fakat işçi sınıfı bilimini canlı tutmak isteyenlere bir yardımcı olabilir. Rosa Lüksemburg'un Bolşevik Partisi'ni eleştirisi marksizm geleneğine ve Karl Marks'ın temel fikirlerine uygundur:

Var olan herşeyi insafsızca eleştirmek..."

8

Sermaye birikimi

1906-1913 yılları arasında Rosa Lüksemburg, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin aktivistler okulunda ekonomi politik dersleri verdi. Bu dersleri verdiği sırada marksist ekonomi hakkında, *Ekonomi Politiğe Giriş* adlı bir kitap hazırladı. Kitabın taslaklarını hazırladığı sırada beklenmedik bir güçlükle karşılaştı:

> "Kapitalist üretim sürecinin bütününü, uygulamadaki ilişkilerini dikkate alarak ve objektif tarihi sınırlılığıyla açıkça izah etmeyi başaramadım. Meseleye daha yakından bakınca inandım ki, bu, Marks'ın *Kapital*'inin ikinci cildindeki teorik meselelerle ilişkili çözülmemiş bir husustu ve aynı zamanda bugünün emperyalist politikası ve bu politikanın ekonomik kökleriyle çok yakından ilgiliydi".

Böylece Rosa Lüksemburg, başlıca teorik eserini *Sermaye Birikimi: Emperyalizmin Ekonomik Açıklamasına Katkı* adlı kitabını yazdı. Kitap, Marks'ın *Kapital*'ini yakından bilmeyenlerin kolay kolay anlayamayacağı kadar ağırdı. Aynı zamanda Rosa Lüksemburg'un bu çalışması, onunla aynı fikirde olalım olmayalım, Ka-

pital'den bu yana marksist ekonomiye, eğer en önemli değilse bile, en önemli katkılardan biriydi.

Sorun

Marks, kapitalizmin hareket yasalarını tahlil ederken, uzayda yer çekimi yasası üzerinde çalışan bir bilgin gibi, sorunu, kapitalist olmayan bütün unsurlardan soyutlamıştı.

Rosa Lüksemburg, sorunu şöylece ele almıştır: Kapitalist olmayan ülkelerin bulunmadığı ya da kapitalist ve işçi sınıfının yanı sıra başka sınıfların olmadığı, soyut, saf kapitalizmin koşulları altında, genişletilmiş yeniden üretim gerçekleşebilir mi? Marks, bunun olabileceğini farzetmiştir. Rosa Lüksemburg, genel olarak, kapitalist ekonominin analizi amacıyla, kapitalist olmayan unsurlardan bir soyutlama yapmanın haklı görülemeyeceğini öne sürmüştür.

Gerçekte saf kapitalizm hiçbir zaman var olmadığı için, sorun şüphesiz tam anlamıyla teoriktir: Zira kapitalizm, kapitalizm öncesi dönemi yaşayan toplulukları istila ederken, genişletilmiş yeniden üretim zaten gerçekleşmişti. Kapitalizmin bu istilası ya bizzat kapitalist ülkenin içinde, köylülerle zanaatkarları yıkarak feodalizmi zaptetmek ya da kapitalizm öncesi tarımsal bir ülkeyi istila etmek biçimindeydi. Ve kapitalizm bu istilayı gerçekleştirirken genişletilmiş yeniden üretim gerçekleşmişti.

Kapitalizm saf şekliyle hiçbir zaman var olmamışsa, o zaman şu soru sorulabilir: Saf kapitalizmde genişletilmiş yeniden üretimin teorik bakımdan olanaklı olup olmaması sorununun önemi nedir? Herşeyden önce ne Marks, ne Rosa Lüksemburg, bütün kapitalizm öncesi biçimler yıkılıncaya kadar kapita-

lizmin varlığını sürdüreceğini varsaymamışlardı. Bununla beraber bu soruya verilecek cevap, kapitalist olmayan dünyanın, kapitalizmin çelişkilerinin hafifletilmesi ya da şiddetlendirilmesi üzerindeki ve kapitalizmi emperyalist genişlemeye iten faktörler üzerindeki etkisine ışık tutabilir.

Marks'ın şemaları

Marks'ın, kapitalizmde yeniden üretim sürecini, tümüyle nasıl tanımladığını açıklamayla başlayalım işe.

Marks basit yeniden üretimin analiziyle yani, -kapitalizmde hiçbir zaman var olmayacak- sermaye birikiminin olmadığı ve bütün artı değerin, kapitalistlerin kişisel tüketimleri için harcandığı ve böylece üretimin genişlemediği varsayımıyla işe başlar.

Kapitalistin basit yeniden üretime devam etmesi *için belli koşullar var olmalıdır*. O, *fabrikasının* ürününü satabilmelidir ve elde ettiği parayla, işine devam etmek için ihtiyacı olan üretim araçlarını (makineler, ham maddeler, vs.) alabilmelidir; ayrıca ihtiyacı olan iş gücünü satın alabilmelidir. İşçiler tarafından, üretim araçlarının yardımıyla üretilen ürün, yeniden pazar bulmalı ve bu böylece devam etmelidir.

Kapitalist açısından, onun fabrikasının ne ürettiği önemli değildir. Yeter ki o kapitalist, ürünleri için alıcı bulabilsin ve böylece sermaye + artı değer gerçekleşsin... Tümüyle kapitalist ekonomi için önemli olan şey, toplam üretimin belli, kararlaştırılmış bir kullanım değerinin bulunmasıdır. Bir başka deyişle, toplam üretim, işçilerle kapitalistlerin ihtiyaç duyduğu tüketim araçlarını ve üretim sürecini tekrarlayacak üretim araçlarını karşılamalıdır. Ayrı ayrı ürünlerin miktarı ihtiyari olarak kararlaştırılamaz: Üretilen üretim

araçları, değer bakımından sabit sermayenin (c) büyüklüğüne eşit olmalıdır; üretilen tüketim araçları değer bakımından ücretlere -değişen sermaye (v)- ve artı değere (s) eşit olmalıdır.

Basit yeniden üretimi tahlil etmek için Marks, endüstriyi iki temel bölüme ayırmıştır: Biri üretim araçları üreten sanayi (Bölüm I), ikincisi tüketim araçları üreten sanayi (Bölüm II). Basit yeniden üretimin gerçekleşmesi için, bu iki bölüm arasında belli bir denge bulunmalıdır. Mesela, açıktır ki, birinci bölüm, kendisi ve ikinci bölüm için gerekli olandan çok makine üretirse, üretim fazlası çıkacaktır ortaya, sonuçta I. bölümdeki üretim felç hale gelecektir. Aynı şekilde, I. bölüm çok az makine çıkarırsa yeniden üretim kendini aynı seviyede tekrarlamayacak, gerileyecektir. Eğer ikinci bölüm her iki Bölümdeki (v+s)'den az ya da çok üretirse, aynı mesele, o bölüm için de geçerlidir.(*)

Üretim araçları talebi ile ekonominin tümündeki tüketim araçları talebi arasındaki oran, sermayenin makine ve ham maddeler alımına ayrılan bölümü (c) ile ücret ödemelerine ayrılan bölümü (v) + tüm ekonomide kapitalistlerin sağladığı kar arasındaki orana bağlıdır.

Bir başka deyişle Bölüm I'in üretimi (P1), Bölüm I'in sabit sermayesi (C1) ile Bölüm II'nin sabit sermayesi (C2)'nin toplamına eşit olmalıdır: P1 = C1 + C2

(*)Marks'ın *Kapital*'inin ikinci bölümündeki analizlerinin cebir formülü biçimindeki bu eşitlikleri, Buharin tarafından *Der İmperialismus und die Akkumulation Das Kapitals* (Berlin 1925) eserinde formüle edilmiştir ve bu formüller, Marks'ın birçok aritmetik örneklerini toplaması bakımından çok yararlıdır.

Aynı biçimde, Bölüm II'nin üretimi (P2)'de her iki bölümdeki ücretlerle artı değer toplamına eşit olmalıdır:

P2 = v1 + c1 + v2 + s2

Bu iki eşitlik, bir eşitlikle birleştirilebilir:

c2 = v1 + s1

Başka bir deyişle, Bölüm II'nin ihtiyaç gösterdiği makine, ham madde vs'nin değeri, Bölüm I'deki işçilerle kapitalistlerin ücretleriyle, artı değerin toplamına eşit olmalıdır.

Bu eşitlikler basit yeniden üretim içindir. Genişletilmiş yeniden üretimin formülleri daha karmaşıktır. Burada artı değerin bir kısmı kapitalistlerin kişisel tüketimleri için harcanır -Bu, bundan böyle (r) harfiyle işaret edilecektir.- Ve artı değerin bir kısmı da sermaye birikimine ayrılır. Bu kısım da bundan böyle (a) harfi ile işaret edilecektir.

(a) iki kısma ayrılır: Bir kısmı ek üretim aracı alımı için kullanılır, yani sabit sermayeye eklenmek üzere sarfedilir (ac). Bir kısmı da üretimde yeniden istihdam edilen işçilerin ücretlerinin ödenmesine ayrılır (av).

Eğer basit yeniden üretimde üretim araçları toplumsal talebi (c1 + c2) formülü ile ifade edilirse, genişletilmiş yeniden üretimin (c1 + ac1 + c2 + ac2) formülüyle ifade edilmesi gerekir.

Bunun gibi, tüketim maddeleri toplumsal talebi formülü (v1 + s1 + v2 + s2) de şu hale gelir:

(v1 + r1 + av1 + v2 + r2 + av2)

Bundan dolayı genişletilmiş yeniden üretim için gerekli şartlar şöyle formüle edilebilir:

P1 = c1 + ac1 + c2 + ac2
P2 = v1 + r1 + av1 + v2 + r2 + av2
Ya da:
c2 + ac2 = v1 + r1 + av1 (*)

Marks'ın şemalarını Rosa Lüksemburg'un eleştirisi

Rosa Lüksemburg, basit yeniden üretim formülüyle genişletilmiş yeniden üretim formülü karşılaştırıldığı zaman, ortaya bir paradoks çıktığını göstermiştir. Basit yeniden üretim durumunda (c2 = v1 + s1) olacaktır. Genişletilmiş yeniden üretim durumunda da:

(c2 + ac2 = v1 + r1 + av1) olacaktır.

Şimdi, (v1 + r1 + av1), (v1 + s1)'den küçüktür. (ac1, s1'den çıkarıldığı için)

Böylece eşitlik basit yeniden üretimin koşulları altında meydana getirilseydi, genişletilmiş yeniden üretime geçiş, Bölüm II'de, sadece birikmeme olayını

(*) Kapitalist çıkmaza, farklı 'marksist' bir cevap, Rosa Lüksemburg'un kitabını eleştirirken, Otto Bauer tarafından verilmiştir. Marks'tan ve Rosa Lüksemburg'tan daha da karmaşık yeniden üretim şemalarını kullanarak Otto Bauer, şunu ispatlamaya çalışmıştır: 'Sermaye birikimi, kendisini, nüfus artışına uydurur. Refah, bunalım, durgunluk şeklindeki döngü, kapitalist üretim makinesinin, sermaye birikimini nüfus artışına uydurarak, çok geniş ya da çok küçük birikimin üstesinden gelmesi gerçeğinin deneysel bir ifadesidir' (*Die Neue Zeit*) Ve bu görüş Malthus'un değil, Marks'ın bir öğrencisi tarafından ile getirilmiştir. Ona göre, ilk unsur nüfus artışı değil, sermaye birikimidir.

değil, birikmezlik gibi bir anlamsızlığı da çağırırdı.

Rosa Lüksemburg, Marks'ın, genişletilmiş yeniden üretimi açıklarken kullandığı diyagramlarda c2 için, basit yeniden üretim tablosunda kullandığından daha küçük bir rakam seçmesi, bir rastlantı sonucu değildir, der.

Basit yeniden üretim diyagramı:

" I 4000 c + 1000 v + 1000 s = 6000
" II 2000 c + 500 v + 500 s = 3000
Toplam = 9000

Genişletilmiş ölçü üzerine ilk birikim diyagramı:

"I 4000 c + 1000 v + 1000 s = 6000
"II 1500 c + 750 v + 750 s = 3000
Toplam = 9000"

(*Kapital*, Cilt II)

Görülüyor ki, Bölüm II'deki sabit sermaye, genişletilmiş yeniden üretimde, basit yeniden üretimde olduğundan 500 eksiktir.

Marks, genişletilmiş yeniden üretim diyagramını ayrıntılarıyla işlemeye devam eder ve Bölüm I ve Bölüm II'de sermayenin organik kompozisyonunun (yani sabit sermayenin değişken sermayeye oranının) değişmediğini, sömürü oranının sabit kaldığını ve Bölüm I'deki artı değerin yarısının sermayeye dönüştüğünü varsayarak, sermayenin yeniden üretiminin şu sonuçları vereceğini gösterir:

1. yıl I 4400 c + 1100 v + 1100 s = 6600
II 1600 c + 800 v + 800 s = 3200
Toplam = 9800

2. yıl	I	4840 c + 1210 v + 1210 s =	7260
	II	1760 c + 880 v + 880 s =	3520
		Toplam	=10780
3.yıl	I	5324 c + 1331 v + 1331 s =	7986
	II	1936 c + 968 v + 968 s =	3872
		Toplam	=11858
4.yıl	I	5856 c + 1464 v + 1464 s =	8784
	II	2129 c + 1065 v + 1065 s =	4259
		Toplam	=13043
5.yıl	I	6442 c + 1610 v + 1610 s =	9662
	II	2342 c + 1172 v + 1172 s =	4686
		Toplam	=14348

(*Kapital*, Cilt II)

Rosa Lüksemburg, bu çizelgeyi tahlil ederek, bir özelliği ortaya koydu:

"Bölüm I'de artı değerin yarısı her defasında sermayeye dönüşür ve öteki yarısı tüketilirken, böylece hem üretim, hem kapitalistlerin kişisel tüketimi düzenli bir biçimde genişlerken, Bölüm II'de iki aşamalı süreç şu hatalı seyri izler:

İlk yıl 150 Sermayeye dönüşür 600 tüketilir. İkinci yıl 240 sermayeye dönüşür 660 tüketilir. Üçüncü yıl 254 sermayeye dönüşür 626 tüketilir. Dördüncü yıl 290 sermayeye dönüşür 678 tüketilir. Beşinci yıl 320 sermayeye dönüşür 745 tüketilir.

Ve Lüksemburg şunu ekler:

> "Söylemeye hacet yok, tablonun mutlak rakamları, her eşitlikte keyfidir. Fakat bu, onların bilimsel değerini eksiltmez. Tam anlamıyla belli ilişkileri ifade ettikleri varsayıldığı için, bu rakamlar birbirleriyle ilişkili bir nicelik oranıdır. Bölüm

I'deki birikim ilişkilerini ifade eden bu kesin, mantıki kurallar, aynı ilişkileri Bölüm II için yorumlayabilme pahasına kabul edilmiş görünmektedir; bu durumda tahlilin ortaya koyduğu iç bağıntıların gözden geçirilmesi gerekmektedir" (*Rosa Lüksemburg, Sermaye Birikimi*)

"Burada birikim ve tüketim için izlenecek aşikar bir kural yoktur; bunların her ikisi de tamamen Bölüm I'deki birikimin gereklerine tabidir." (*Rosa Lüksemburg, Sermaye Birikimi*)

Eğer, genişletilmiş yeniden üretimin gelişimine bakarak, Bölüm I'de olduğu kadar, Bölüm II'de de, hem sermaye birikiminin, hem kapitalistin kişisel tüketimin düzenli bir genişleme gösterdiğini varsaysaydık, o takdirde iki bölüm arasında gittikçe artan bir dengesizlik ortaya çıkardı.

Bu nedenle Rosa Lüksemburg'a göre Bölüm I'deki birikim ilişkileri için ortaya konacak herhangi bir mantıki kural, Bölüm II'deki birikim ilişkilerine, bazı ilkeler pahasına uygulanabilirdi; aksi takdirde, yani Bölüm I'de uygulanan kurallar, Bölüm I'deki birikim ilişkilerine de uygulansaydı, Bölüm II'de üretim fazlası biçiminde bir dengesizlik ortaya çıkar ve gittikçe büyürdü.

Genişletilmiş yeniden üretim için, Bölüm II'deki sabit sermayenin, basit yeniden üretimdeki sabit sermayeden 500 daha küçük olmamasını hareket noktası olarak kabul edersek, mesele daha iyi anlaşılır; o zaman Bölüm I ve Bölüm II arasında bir dengesizlik olurdu: Bölüm I'in tüketim maddeleri talebi, sürecin başında, Bölüm II'deki tüketim maddeleri mevcudundan 500 küçük olurdu: genişletilmiş yeniden üretim

sürecinin başında, 500 değerinde tüketim maddeleri üretim fazlası ortaya çıkardı.

Rosa Lüksemburg, öteki bazı unsurları, mesela sömürü oranındaki artışı, sermayenin organik kompozisyonundaki artışı bir yana bırakmasaydı, onun kanıtı, daha da kuvvetli olurdu. Eğer sömürü oranı artarsa, bu (s:v) oranındaki artış demektir; o zaman, üretim maddelerine karşıt olarak tüketim maddeleri nisbi talebi düşecektir ve bundan ötürü ya Bölüm II'deki birikim oranı, hatta Marks'ın tablolarındakinden daha da hatalı olacaktır, ya da Bölüm II'de yükselen artı değerler görülecektir. Sermayeye dönüşen artı değer oranındaki herhangi bir artış, sermayenin organik kompozisyonundaki herhangi bir büyüme gibi, aynı sonuçları doğurur.

Yukarıda sözü edilen üç eğilimi, sömürü oranındaki artış, birikim oranındaki artış ve sermayenin organik kompozisyonundaki artış eğilimini, Marks, kapitalizmin mutlak yasaları olarak kabul etmişti.

Eğer bunlar dikkate alınsaydı, Rosa Lüksemburg'un, saf kapitalizmde ekonomik dengesizliğin mutlak, kaçınılmaz ve sürekli bir olgu olduğu yollu iddiası daha da kuvvet kazanırdı.

Eleştiriye karşı eleştiri

Ancak bütün öteki unsurlarla ilişkili, fakat onların hepsini iptal eden bir önemli unsur var: Bölüm I'in, Bölüm II'ye olan nisbi ağırlığındaki artış... Sermayenin organik kompozisyonundaki gelişme, tekniğin ilerlemesi, tarihi ve mantıki bakımdan, Bölüm II'ye kıyasla, Bölüm I'deki artışla bağlantılıdır. Nitekim sermaye malları net çıktısının, tüketim malları çıktısına oranı, İngiltere'de şöyle hesaplanmıştır:

1851'de 100: 470
1871'de 100: 390
1901'de 100: 170
1924'de 100: 150

Birleşik Amerika için de rakamlar şöyledir:
1850'de 100: 240
1890'da 100: 150
1920'de 100: 80

Japonya için ise rakamlar şöyledir:
1900'de 100: 480
1913'de 100: 270
1925'de 100: 240

(WS ve ES Woytinsky, "*World Population and Production*" *(Dünya Nüfusu ve Üretim)*).

Bölüm II'ye kıyasla Bölüm I'deki artışın, Rosa Lüksemburg tarafından sözü edilen bazı unsurlara muhalif olduğunu gösteren, iki bölüm arasındaki değişim ilişkilerinde, Bölüm I'in Bölüm II'ye göre nisbi ağırlığındaki değişimin etkisine dair bazı tablolar ortaya konacaktır.

Bölüm I'e yatırılan sermaye, Bölüm II'ye kıyasla iki yönde büyüyebilir:

1 - Bölüm I'de, Bölüm II'dekinden daha yüksek bir birikim oranına sahip olarak

2 Bölüm II'den Bölüm I'e sermaye transfer ederek

Bu iki biçime dair örnekler vereceğiz.

Bölüm I'deki birikim oranının Bölüm II'dekinden fazla olduğunu varsayalım. Mesela Bölüm I'deki artı değerin yarısının, Bölüm II'de ise üçte birinin sermayeye dönüştüğünü kabul edelim. Bundan başka unsurların (% 100 oranında sömürü oranının, sabit sermayenin değişken sermayeden beş kat fazla olduğu

bir sermaye organik kompozisyonunun) aynen kaldığını, değişmediğini de varsayalım. O zaman, Marks'ın tablolarını kullanarak, sermayenin yeniden üretimi şu sonuçları verecektir. (Rakamlar basit kalabilmek için yuvarlak alınmıştır)

Hareket Noktası

I 5000 c + 1000 v + 1000 s = 7000
II 1500 c + 300 v + 300 s = 2100

İlk yılın sonunda

I 5000 c + 1000 v + 500 r + 417 ac + 83 av = 7000
II 1500 c + 300 v + 200 r + 80 ac + 20 av = 2100

c2 + ac2 = 1580 iken, v1 + r1 + av1 = 1583 olur.

Böylece ilk yılın sonunda, Bölüm II'deki artı değer yerine, Bölüm I'de görülen artı değer 3 olur.

İkinci yıl sonunda

I 5417 c + 1083 v + 541 r + 450 ac + 90 av = 7583
II 1580 c + 320 v + 213 r + 90 ac + 18 av = 2220

c2 + ac2 = 1670 iken, v1 + r1 + av1 = 1714 olur.

Bölüm I'deki artı değer 44'dür.

Üçüncü yıl sonunda

I 5867c + 1173v + 586r + 489ac + 98av = 8213
II 1670c + 338v + 225r + 94ac + 19av = 2346

c2 + ac2 = 1764 iken, v1 + r1 + av1 = 1857 olur.

Bölüm I'deki artı değer şimdi 93 olmuştur.

Yukarıdaki tablolardan açıkça anlaşıldığı üzere, eğer sömürü oranı ile sermayenin organik kompozis-

---

(*)Bölüm I'deki birikim oranının, Bölüm II'dekinden daha yüksek olduğu şeklindeki bu görüşe R. Lüksemburg'un karşı durması ve gösterdiği kanıtlar tamamen yanlıştır. Fakat bu kitabın genişliği bu sorunla uğraşmak için yeterli değildir. Okurlar, kaynaklara başvurabilirler.

yonunun aynen kaldığını varsayarsak, Bölüm I'deki birikim oranı, Bölüm II'dekinden daha yüksek olur ve o zaman Bölüm I'de üretim fazlası ortaya çıkar.(*)

Yukarıda söylediğimiz gibi, Bölüm II'den Bölüm I'e artı değer transferi yoluyla da, Bölüm I, Bölüm I-II'ye oranla nisbi artış gösterebilir. Bu hususu, tablo ile gösterelim. Her iki bölümde de sömürü oranının, sermayenin organik kompozisyonunun ve birikim oranının aynı olduğunu ve değişmeksizin aynı kaldığını varsayacağız. Aynı zamanda, Bölüm II'de yaratılan artı değerin yarısının Bölüm I'e aktarıldığını farzedeceğiz. O zaman, genişletilmiş yeniden üretim şöyle olabilir:

Hareket Noktası

I 5000 c + 1000 v + 1000 s = 7000

II 1500 c + 300 v + 300 s = 2100

İlk Yılın Sonunda

I 5000c + 1000 v + 500 r + 417 ac + 83 av = 7000

II 1500c + 300 v + 150 r + 63 ac + 12av + (Bölüm I'e aktarılan artı değer: 63 ac+ 12 av) = 2100

Bu durumda c2 + ac2 = 1563 iken, v1 + r1 + av1 + (Bölüm II'den aktarılan av) =1595 olur.

Böylece ilk yılın sonunda Bölüm II'de Rosa Lüksemburg tarafından tahmin edilen artı değer yerine, Bölüm I'de 32'ye ulaşan bir üretim fazlasıyla yüzyüze geliriz.

İkinci Yılın Sonunda

I 5480 c + 1095 v + 547 r + 455 ac + 91 av = 7670

II 1563 c + 312 v + 65 ac + 13 av + (Bölüm I'de aktarılan artı değer: 65 ac + 13 av) = 2187

Bu durumda c2 + ac2 =1628 iken, v1 +r1 + av1 (+ Bölüm II'den aktarılan av) = 1746 olur.

Bölüm I'deki artı değer 118'dir.

Üçüncü Yılın Sonunda

I 6000 c + 1200v + 600 r + 500 ac + 100 av = 8400
II 1628 c + 325 v + 162 r + 67 ac + 14 av (Bölüm I'e aktarılan artı değer 67ac+ 14av)=2278 olur. Bu durumda c2+ac2= 1695 iken, v1+r1+av1 (+ Bölüm II'den naktarılan av)=1914 olur.

Bölüm I'deki artı değer şimdi 219 olmuştur.

Rosa Lüksemburg, bir bölümden öteki bölüme artı değer aktarmanın bölümler arasında bir değişim dengesi kurmaya yardımcı olabileceği fikrine karşı durur. Rosa Lüksemburg şöyle der:

> "Bölüm II'den Bölüm I'e aktarılmasına niyet edilen, sermayeye dönüşmüş artı değerin kullanılması olanaksızdır. Bir defa, bu artı değerin maddi biçimi, Bölüm I'e uygun düşmez, ikincisi, iki Bölüm arasındaki değişim ilişkileri, Bölüm I'in ürünlerinin Bölüm II'ye aktarılmasını zorunlu kılar" (*Rosa Lüksemburg, Sermaye Birikimi*)

Başka bir deyişle, Rosa Lüksemburg, Marks'ın planının, artı değerin gerçekleşmesinin, yalnızca bölümler arası bir değişim yoluyla olabileceği ve ikinci olarak da, Bölüm II'de tahmin edilen artı değerin doğal bir biçim alacağı, mesela tüketim aracı olarak kalacağı ve doğrudan üretim aracı olarak hizmet edemeyeceği varsayımına dayandırıldığını öne sürer.

Birinci kanıt, aynı bölüm içindeki teşebbüsler arası değişimin artı değeri gerçekleştirmeye hizmet edebilmesi nedeniyle yerinde değildir: Bir şapka fabrikasının sahibi, şapkalarını bisküvi yapan işçilere satar ve kendi işçileri tarafından yaratılan artı değeri gerçekleştirmiş olur.

İkinci olarak, oldukça geniş miktarda tüketim

maddesi, aynı zamanda üretim aracı hizmetini görebilir: Bir bina müteahhidi, apartman dairesi yerine fabrika binaları yaparsa, bu Bölüm II'den Bölüm I'e sermaye aktarılmasına karşılık düşer; elektrik, evleri aydınlatabileceği gibi makineleri de harekete getirebilir; tahıl insanları besleyebileceği kadar (tüketim) domuzları da besleyebilir (üretken tüketim) vs.

Üçüncüsü, bir bölümden ötekine sermaye aktarılması imkanı olmadıkça, marksist ekonomi içinde kar oranının eşitlik eğiliminde olduğu önermesi, dayanıksız kalır.

Yukarıdaki tablolardan açıkça anlaşıldığı üzere, eğer, bütün öteki koşullar sabit kalırsa, Bölüm II'ye kıyasla Bölüm I'deki nisbi artış, bölüm I'deki değişim ilişkilerinde kendi artı değerini hasıl eder.

Bu unsur, Rosa Lüksemburg tarafından Bölüm II'deki artı değerin sebebi olarak gösterilen şeyle çatışmaz mı? Birbirine zıt farklı unsurlar, bir paranın iki yüzü gibi değil midirler? Şüphesiz bu böyledir.

Rosa Lüksemburg bir artı değerin Bölüm II'de ortaya çıkması gerektiği sonucuna varmıştı. Çünkü o, paranın sadece bir yüzüne dikkat ediyordu. Paranın iki yüzüne bakınca, açıkça görülür ki, saf kapitalizmde birikim kararsız değil de düzenli oldukça, her iki bölümde de artı değer bir oran dahilinde mümkündür.

Ancak, birikim yatay yönde gelişirken, her iki bölüm arasındaki karşılıklı değişim sayesinde, fazla üretimi önleyecek olan bir bölümler arası orantının korunacağı yollu teorik olasılık, gündelik hayatta kapitalizmin anarşik işleyişi karşısında bu durumun sürekli ve düzenli bir biçimde korunabileceği anlamını taşımaz ve burada R. Lüksemburg'un değindiği un-

sur -içinde kapitalizmin genişleyeceği kapitalist olmayan biçimlerin varlığı- çok önemlidir. Bu unsur, Rosa Lüksemburg'un öne sürdüğü gibi, genişletilmiş yeniden üretim için önceden gerekli bir şey değilse bile, en azından genişletilmiş yeniden üretim ve birikim iç ilişkiden daha fazla birşeydir"; kapitalist ve kapitalist olmayan çevre arasındaki ilişkiler sonucu "iki büyük üretim bölümü bazen, birbirinden bağımsız olarak kendi birikim sürecini kendisi ifa eder, fakat ondan sonra her adımda hareketler birbirinin üzerinden aşar ve birbirini kateder. Bu noktadan, daha karmaşık ilişkilere, iki bölümdeki birikimin yönünde ve hızında ayrılıklara hem maddi unsurlar hem değer unsuru hususunda kapitalist olmayan üretim usulleriyle farklı ilişkilere varırız..." (*Rosa Lüksemburg, Sermaye Birikimi*)

Gerçekte, bölümler arasındaki dengeyi sağlayan ya da bozan unsurlar (sömürü oranı, farklı endüstrilerdeki birikim oranı, farklı endüstrilerde sermayenin organik kompozisyonundaki değişiklik, vs, vs...) çok fazladır. Ve ekonomi bir defa dengeden çıkınca, önceki orantı bir çığ gibi orantısızlığa dönüşür. Bundan dolayı, kapitalist endüstri ile kapitalist olmayan toplumlar arasındaki değişim (mübadele), mutlak ölçülerle oldukça küçük olsa bile, kapitalizmin istikrarı ve esnekliği üzerine müthiş ölçüde etki yapabilir.

Kapitalizmin sınırlı pazarı

Rosa Lüksemburg kitabında, iki bölüm arasındaki değişim ilişkilerini tanımlayan yeniden üretim şemalarının tahlili ve iki bölüm arasındaki başka bir dizi ilişki arasında yalpalar durur. Bu ikinci tür ilişki, üretim araçlarının tüketim araçları haline dönüşmesi değin

yönelen ilişkilerdir. Marks'ın şemalarında ifade edilen oranlar, birikimin koşullarıdır; fakat birikimin gerçekleşmesi için düzenli bir biçimde genişleyen mal talebine ihtiyaç vardır ve sorun, bu isteğin nereden geldiği noktasında toplanır.

Kapitalist gelişme, artan bir çıktıya (output) ve sermaye mallarının emilmesine bağlıdır. Fakat bu da son tahlilde, endüstrinin, artan tüketim malları çıktısını satmaya bağlıdır. Ancak, ürünlerini satmaya çalışarak kapitalist endüstri, derin bir çelişkiye, üretimle sınırlı pazar arasındaki temel çelişkiye düşer:

> "Bütün gerçek krizlerin nihai nedeni, kapitalist üretimin, üretici güçleri geliştirme eğilimine kıyasla kitlelerin sınırlı tüketimi ve yoksulluğu korunur.." (K. Marks, *Kapital*, Cilt III)

Rosa Lüksemburg'a göre, sınırlı pazarın birikime çıkardığı engelden kapitalizmi koruyan şey, kapitalist endüstrinin, kapitalist olmayan ülkelere nüfuz etmesidir.(*)

Emperyalizmin öteki ekonomik etkileri

Rosa Lüksemburg, kapitalizmde kapitalist olmayan sı-

(*) Gerçekten, düzenli bir yeniden üretim için gerekli olan şey, sadece ekonominin tümü içinde birinci ve ikinci bölümlerin üretimi arasında belli bir oran bulunması değil; fakat aynı zamanda bölümler arasındaki oranın, ekonominin her dalında da muhafaza edilmesidir. Böylece mesela, giyim eşyası üreten makine (Bölüm I) üretimi, giyim eşyası endüstrisindeki (Bölüm II) bu tür makine isteği ile uyuşma ihtiyacını gösterecektir.

nırın etkisine, marksist ya da marksist olmayan herhangi bir iktisatçıdan çok daha fazla dikkati çekmiştir. Rosa Lüksemburg, bu hususta bütün temel noktaları geliştirmediyse dahi, herhangi bir kişi, bu unsura dayanarak kapitalizmin, kapitalist olmayan topraklara doğru genişleyişinin etkilerini toparlayabilir:

1- Geri sömürge ülke pazarlarının, gelişmiş ülkelerden artan mal talebi, o ülkelerdeki üretim fazlası eğilimini hafifletir, işsizler yedek ordusunu azaltır ve sanayi ülkeleri işçilerinin ücretlerinde bir artış sağlar.

2- Bu yolla artan ücretler gittikçe artan bir etkiye sahiptir. Endüstri ülkesinde iç pazarı genişleterek, üretim fazlası eğilimini zayıflatır, işsizlik azalır, ücretler artar.

3- Sermaye ihracı, kendi malları için, hiç değilse geçici bir süre bir pazar yaratarak, endüstri ülkesinin refahına refah katar. İngiltere'den Hindistan'a pamuklu mamul ihracı, Hindistan'ın bunu derhal ödeyebileceği, mesela pamuk ihraç ederek ödeyebileceği ön varsayımına dayalıdır. Öte yandan, demiryolu yapımı için sermaye ihracı da bir satın alma gücünün ya da Hindistan'ın ihraç gücünün ötesinde, ray, lokomotif vs. gibi mallar ihracını öngörür. Başka bir deyişle, bir zaman için, sermaye ihracı, ileri ülkeler endüstrisi için pazarların genişletilmesinde de önemli bir etkendir. Ancak zamanla bu unsur tersine döner: Sermaye bir defa ihraç edildi mi, sömürge ülkeler o sermaye için kar ya da faiz ödemeye başladıktan sonra, sanayileşmiş ana ülkeden mal ihracı frenlenir. Hindistan'a yatırılan 10 milyon sterlinlik bir sermayenin karını ödemek için Hindistan ihraç ettiğinden daha az ithal etmek zorundadır, böylece 10 milyon sterlinin ihtiyaç gösterdiği parayı tasarruf eder. Başka bir deyişle, İn-

giltere'den Hindistan'a sermaye ihracı hareketi İngiliz malları için pazarı genişletir; Hindistan'daki İngiliz sermayesi için ödenen kar ve faiz, İngiliz malları pazarını daraltır. Bu nedenle, başka ülkelerde büyük İngiliz yatırımları bulunması, İngiltere'de kitlesel işsizliği ve üretim fazlasını tamamıyle önlemez. Lenin'in görüşüne karşıt olarak, başka ülkelere yatırılmış sermayeden elde edilen yüksek kazanç, emperyalist ülkedeki refaha ve istikrara yardım etmez, bir kitlesel işsizlik ve buhran unsuru olur.

4- Sömürgelere sermaye ihracı, emperyalist ülkedeki tüm sermaye piyasasını etkiler. Sermayenin boş yere yatırılmayı bekleyen artı değeri, çok küçük olsa bile, onun kümülatif etkisi korkunç olabilir. Zira sermaye piyasasında bir baskı yaratabilir, kar oranını düşürme eğilimini kuvvetlendirebilir. Bu, sırayla sermayenin aktivitesi üzerine, bütün ekonomik faaliyete, istihdama ve dolayısıyla kitlelerin satın alma gücüne etki yapabilir ve böylece piyasada bir kısır döngü ortaya çıkar. Fazla sermayenin ihracı bu güçlüklere çare olabilir ve böylece hem tüm kapitalist zenginlik, hem reformizm yönünden büyük önem taşıyabilir.

5- Sermaye piyasasındaki baskıyı böylece hafifleterek sermayenin ihraç edilmesi, farklı yatırımcılar arasındaki rekabeti azaltır ve dolayısıyla herbirinin ekipmanını modernize ve rasyonalize etme ihtiyacını hafifletir. (Bu bir ölçüde, İngiliz endüstrisinin teknik geriliğini açıklamaktadır). Bu durum, üretim fazlası eğilimini ve işsizliği zayıflatır, ücretleri düşürür, vs.

6- Sömürgelerden ucuz hammadde ve erzak satın alınması, endüstri ülkelerinde, kar oranını düşürmeksizin gerçek ücretlerde artırım yapabilinmesini sağlar. Ücretlerdeki bu artış, kar miktarında ve ora-

nında bir indirim yapmaksızın, yani kapitalist üretim hareketini zayıflamaksızın iç pazarın genişlemesi demektir.

7- Tarımsal sömürgelerin, endüstriyel ülkeler için pazarı genişletmeye hizmet ettikleri süre

a- İleri endüstri ülkelerinin üretken gücüne kıyasla sömürge dünyasının büyüklüğü ölçüsünde ve

b- Sömürgelerin sanayileşmesi ertelendiği oranda uzun olacaktır.

8- Emperyalizmin, kapitalist zenginlik üzerindeki bütün yararlı etkileri, eğer emperyalist sınayi ülkelerle onların sömürgeleri arasında hiçbir ulusal sınır olmasaydı ortadan kalkardı. İngiltere Hindistan'a mal ve sermaye ihraç etti, oradan ucuz hammaddeler ve erzak getirdi, fakat Hindistan'da, İngiliz kapitalizminin işgaliyle artan işsizlerin İngiliz işçi pazarına katılmasına izin vermedi. İngiltere'ye, kitlesel Hint göçünü önlemek amacıyla mali bir engel olmasaydı geçen yüzyıl boyunca ücretler artmazdı.... Kapitalizmin buhranı gitikçe daha derinleşmekteydi ve reformizm, devrimci çartizminin yerini dolduramıyordu.

Sonuç

Marks'ın, *Kapital*'in ikinci cildinde yer alan şemalarına, R. Lüksemburg'un yönelttiği eleştirilerle aynı görüşte olmayabiliriz. Bundan başka, kapitalist üretim biçimi hakim bir temel değil de tek temel olsaydı, kapitalizmin iç çelişmeleri yüzünden kısa zamanda çökeceği hakkındaki mantık zincirinin tümüyle veya bazı halkalarıyla da aynı fikirde olmayabiliriz. Kim ne düşünürse düşünsün Rosa Lüksemburg, kapitalizmin istikrarıyla ilgili olarak kapitalist olmayan aleme dikkati çekmekle çok büyük bir hizmet görmüştür. Buna hiç

şüphe yoktur.

Rosa Lüksemburg'un *'Sermaye Birikimi'* adlı eserinin İngilizce nüshasına yazdığı önsözde profesör Joan Robinson'un dediği gibi, pek az kişi inkar eder ki, kapitalizmin yeni ülkelere yayılışı bir akademik ekonomistin deyişiyle son iki yüzyılın yüzyılımıza özgü geniş bir hamlesidir. Ve birçok akademik iktisatçı, 20. yüzyılda dünya ölçüsünde sınırların kapatılışını, kapitalizmin içinde bulunduğu güç durumu olarak değerlendirir'

Joan Robinson, Rosa Lüksemburg'un tahliline yönelttiği övgüyü, yine ona yönelttiği bir eleştiriyle birleştirmiştir. Joan Robinson'a göre, R. Lüksemburg, kapitalist dünya içinde meydana gelen ücretlerdeki gerçek artışı -pazarı genişleten bir unsur- görmezlikten gelmiş ve böylece tam olmayan bir tablo çizmiştir. Rosa Lüksemburg tahlilinde bu unsura yer vermemişse bile -kaldı ki bu husus, onun saf kapitalizmde genişletilmiş yeniden üretimin mümkün olup olmadığı şeklindeki ana konusunun dışındadır- herhangi biri, gerçek ücretlerdeki artışı, R. Lüksemburg'un işaret ettiği temel özellikten 'kapitalizmin kapitalist olmayan aleme doğru genişlemesi' esasından bağımsız olarak açıklaması mümkün değildir.(*)

(*)Rosa Lüksemburg bu konuda bazı hatalar yapmış ve N. Buharin *Der İmperialism und Die Akkumulation des Kapitals* adlı yapıtında bu hataları ortaya koymuştur. Ne var ki, Rosa Lüksemburg'un temel tezinin yanlışlığını ispatlayabilmiş değildir.

9

Rosa Lüksemburg'un tarihteki yeri

Marks'ın biyografisinin yazarı olan Franz Mehring, Rosa Lüksemburg'u, Marks'tan sonra gelen en mükemmel beyin diye nitelediği zaman, kesinlikle abartmamıştı. O, işçi sınıfına sadece beynini değil, sahip olduğu herşeyi, kalbini, ihtirasını, hatta hayatını vermiştir.

Rosa Lüksemburg, herşeyden önce devrimci bir sosyalistti. Ve büyük devrimci sosyalist liderler ve öğretmenler arasında, onun tarihte özel bir yeri vardır.

Reformizm 'refah devleti'ni amaç edinerek sosyalizmi bozmaya ve kapitalizmi onarmaya çalışınca, kapitalizmin bu yardımcısını devrimci bir biçimde eleştirmek, birinci derece önemli hale gelmişti. Rosa Lüksemburg'un yanı sıra, öteki marksist öğretmenlerin Lenin'in, Troçki'nin, Buharin'in ve başkalarının reformizme karşı devrimci bir savaş sürdürdükleri doğrudur. Fakat onların reformizme karşı savaşta cepheleri sınırlıydı. Kendi ülkelerinde, Rusya'da, bu yabani otun kökleri çok zayıf ve inceydi, şöyle tutup kuvvetle çekivermek, kökünden söküp atmaya yeterdi. Her sosyalistin ve demokratın ya Sibirya'ya sürülmek ya da

darağacına gitmek tehdidi altında bulunduğu Rusya'da, prensip olarak kim emekçi hareketinin şiddet kullanmasına karşı durabilirdi? Çarlık Rusyası'nda, kim, sosyalizme parlamento yolundan gitmeyi hayal edebilirdi? Kim koalisyon hükümetleri siyasetini savunabilirdi? Sendikaların pek nadir olduğu bir ülkede, kim, sendikaların emekçi hareketinin her derdine çare olacağını düşünebilirdi? Lenin, Troçki ve öteki bolşevik liderler reformizmin görüşlerine özenle ve tam bir analizle karşı koyma ihtiyacını duymadılar. İhtiyaç duydukları tek şey, reformizmi, tarihin çöplüğüne sürükleyip atacak bir süpürgeden ibaretti.

Merkezi ve Batı Avrupa'da ise muhafazakar reformizmin kökleri daha derinlerdeydi, emekçilerin düşüncelerini ve davranışlarını daha sıkı bir biçimde etkiliyordu. Reformistlerin görüşü, daha üstün olanlar tarafından cevaplandırılmak zorundaydı. Ve işte bu noktada Rosa Lüksemburg üstün geldi. Bu ülkelerde, onun küçük teşhir bıçağı, Lenin'in balyozundan daha etkili bir silahtı.

Çarlık Rusyası'nda, işçi kitleleri, partilerde ya da sendikalarda örgütlenmiş değillerdi. Orada, Almanya'da iyi örgütlenmiş işçi hareketinde olduğu gibi, işçi sınıfından çıkmış bir bürokrasinin rolü hakkında, Rosa Lüksemburg'un, Lenin'den ve Troçki'den daha önce ve daha açık bir görüşe sahip olması bundan dolayıdır ve gayet doğaldır. Rosa Lüksemburg, Lenin'den ve Troçki'den çok daha önce, bürokratik zincirleri kırabilecek yegane gücün, işçi sınıfı inisiyatifi olduğunu anlamıştır. Onun bu konudaki yazıları, ileri sanayi ülkelerindeki işçiler için bir ilham kaynağı olabilir ve bu yazılar, işçileri, burjuva reformizminin tehlikeli ideolojisinden kurtarma çabasına, başka herhangi bir

marksistin yazılarından çok daha değerli bir katkıdır.

Örgütlü sosyalistlerin geniş ve önemli bir kısmını bolşeviklerin meydana getirdiği Rusya'da, adlarının da işaret ettiği gibi, bolşevikler çoğunlukta olmasalardı bile, küçük bir marksist grubun kitleye karşı davranışı, bir sorun olarak çıkmazdı ortaya. Oysa bu hayati sorun, Rosa Lüksemburg için her zaman önemli olmuştur. Onun rehber ilkesi şuydu: Bütün çalışmaları boyunca kitlelerle beraber kalmak ve onlara yardıma gayret etmek... Rosa Lüksemburg, hangi gelişme düzeyinde olursa olsun, işçi hareketinin, ana akımından uzak kalınmasına, bu düşünceyle muhalefet etmiştir. Onun dar görüşlülüğe ve sekterizme karşı açtığı savaş da Batı'daki işçi hareketi için, hele hele refah devleti fikrinin her yeri işgal ettiği bu zamanda, büyük ölçüde önemlidir. Rosa Lüksemburg, bir devrimcinin, reformizm akıntısı doğrultusunda yüzmemesi gerektiğini söylüyor, ama o akıntının dışında kalmamayı, ona karşı yüzmeyi öğütlüyordu.

Rosa Lüksemburg'un, devrimci örgütlerin yapısına dair görüşleri de ileri ülkelerdeki işçi hareketlerinin ihtiyaçlarına, Lenin'in 1902-1904'deki görüşünden daha yakındır. Rosa Lüksemburg, devrimci örgütlerin, aşağıdan yukarıya doğru, istikrarlı, demokratik temeller üzerine oturtulması görüşündeydi.

Rosa Lüksemburg, devrimci parti yapısının ve parti ile sınıf arasındaki karşılıklı ilişkilerin, sadece kapitalizme karşıt ve işçi iktidarından yana çabalar üzerinde değil, fakat işçi iktidarının kaderi üzerinde de büyük etkisi olduğunu, herkesten daha iyi kavramıştı. Geniş bir işçi demokrasisi olmaz ise, siyasal iktidarda işçi çoğunluğunun yerini, 'masalarının ardında oturan resmi görevliler'in alacağını, bir kahin gibi söyle-

mişti... Rosa Lüksemburg; 'Sosyalizm', diyordu, 'tepeden inme emirle olamaz.'

Rosa Lüksemburg'un devrimci ruhunu, Merkezi ve Batı Avrupa'daki işçi hareketinin tabiatını iyi şekilde değerlendirme yeteneğiyle uyuşturabilmesi; O'nun Çarlık Rusya'sına bağlı topraklarda doğması, Almanya'da uzun süre kalması ve hem Polonya, hem Almanya işçi hareketleri içinde aktif olmasıyla yakından ilgilidir. Daha az güçlü olan bir başkası, çevrenin şu ya da bu etkisine kaptırabilirdi kendini, ama Rosa Lüksemburg değil... O, Almanya'ya 'Rusvari' devrimci hareket anlayışını getirmiştir. Polonya'ya ve Rusya'ya ise 'Batılı' bir anlayışı, işçilerin kendilerine güvenmeleri, kendilerini özgürleştirmeleri ve demokrasi anlayışını götürmüştür.

Onun *Sermaye Birikimi* adlı eseri marksizme, paha biçilmez bir katkıdır. Sınai bakımdan ilerlemiş ülkelerle geri kalmış tarım ülkeleri arasındaki karşılıklı ilişkiler üzerinde yaptığı çalışmayla, çok önemli bir fikri ortaya koymuştur. Bu fikir, emperyalizmin kapitalizme uzun bir süre için istikrar verirken, aynı zamanda insanlığı, çöküntüsü altında bırakmakla tehdit ettiğidir.

Rosa Lüksemburg, insan eyleminin bir sonucu olduğuna inandığı tarihi, kaderci olmayan, enerjik ve canlı bir görüşle ele alır ve aynı zamanda kapitalizmin derin çelişkilerini olanca çıplaklığıyla ortaya sererken, sosyalizmin zaferinin kaçınılmaz olduğunu söylüyor değildi. Onun düşünüşüne göre kapitalizm, sosyalizmin bekleme odası ya da barbarlık uçurumunun kenarıydı. Hidrojen bombasının gölgesinde yaşayan bizler, bu uyarıyı iyi anlamlı ve hareket için bir silah olarak kullanmalıyız.

19. Yüzyıl'ın sonunda ve 20. Yüzyıl'ın başında Alman işçi hareketi, gerisinde kalan yıllar sürmüş barış dönemine bakarak, durumun hep böyle devam edip gideceğini sanmıştı. Kontrollü silahsızlanma görüşmelerinin, Birleşmiş Milletler'in, zirve konferanslarının ızdırabını duyan bizlerin yapabileceğimiz en iyi şey Rosa Lüksemburg'un savaşla kapitalizm arasındaki kopmaz bağa ilişkin analizini ve barış için savaşın, sosyalizm için savaştan ayrılmayacağı hakkındaki görüşünü öğrenmektir.

Gerçeği arama ihtirası Rosa Lüksemburg'u herhangi bir dogmatik düşünceden uzak tutmuştur. Stalinizmin, marksizmi bir dogma haline getirdiği dönemde, Rosa Lüksemburg'un yazıları, canlandırıcı ve hayat verici olmuştur. Ona göre 'yanılmaz otoriteler'e baş eğmek hiçbir şekilde hoşgörüye layık değildir. Marks'ın gerçek bir öğrencisi olarak o, ustasından ayrı düşünebiliyor ve ayrı hareket edebiliyordu. Rosa Lüksemburg'un düşünce bağımsızlığı, her zaman, her yerde sosyalistler için büyük bir esin kaynağıdır. O, fikirlerin çatışmasına, gerçeğe daha yaklaşabilme bakımından aşık olmuştur.

Kendini marksist sanan birçok kişinin marksizmin derin insancıl temellerini yıkmaya giriştiği dönemde, hiç kimse bizi, cansız mekanik metaryalizmin zincirinden kurtaramaz. Marks için komünizm (ya da sosyalizm) 'gerçek bir hümanizmdi, her bireyin tam ve özgür gelişmesinin egemen ilke olduğu bir toplumdu.' (Karl Marks, *Kapital* Cilt, S. 649) Rosa Lüksemburg bu hümanist ihtirasın bir örneğiydi. Düşkünlere ve ezilenlere sempati duymak, onun hayatının temel direğiydi. Halkın ve her canlı varlığın acılarına karşı beslediği duygular, hapishaneden yazdığı mektuplar-

da olsun, teorik araştırmalarında olsun, bütün yazılarında dile getirilmiştir.

Ancak Rosa Lüksemburg, insanlık trajedisinin destanlaştığı yerde, gözyaşlarının yeterli olmadığını biliyordu. Onun temel inancı, Spinoza'nınki gibi: 'Ağlama, gülme, fakat anla' biçiminde olabilirdi. O, insanların heyecanından çok, aklına seslendi.

Derin bir insan sevgisi, gerçek bir doğruyu bulma arzusu, sınırsız bir cesaret ve müthiş bir beyin, onu bir büyük devrimci yapmak için, Rosa Lüksemburg'da birleşmiştir. Yakın arkadaşı Klara Zetkin'in, onun ölümünde yazdığı gibi: 'Rosa Lüksemburg'ta sosyalist fikir, hem kalbin, hem beynin hiçbir zaman sönmeden yanan güçlü ve egemen bir ihtirasıydı. Bu şaşırtıcı kadının büyük amacı toplumsal devrim yolunu hazırlamak, sosyalizme giden tarih patikasını temizlemekti. Devrim denemesi, devrim için çarpışmak onun en büyük mutluluğuydu. Bütün hayatını ve bütün varlığını sosyalizme adadı. Kendisini sadece trajik ölümünde değil, fakat bütün hayatı boyunca, her gün, her saat, yıllar boyu süren bir mücadelede sosyalizme hasretti... O, keskin bir kılıç, canlı bir devrim aleviydi'

Rosa Lüksemburg herşeyden önce bir devrimci sosyalisttir. Marksist hareketin Marks'tan sonraki bu en büyük beyni sadece düşüncesi ile değil tüm enerjisini, kalbini ve yaşamını verdiği işçi sınıfı hareketine yaptığı pratik önderlikle de önemli bir yere sahiptir.

1919'da bir askerin dipçiği Rosa Lüksemburg'un kafasını parçaladığında bir büyük düşünürü, bir büyük eylem insanının yaşamına son vermiş, sadece Alman devrimine değil, uluslararası sosyalist harekete ağır bir darbe vurmuştur

Polonya partisi SDKLP'nin liderliğinin yanı sıra döneminde dünyanın en büyük ve en köklü partisi olan Alman SPD'nin de liderleri arasındadır.

Mücadele arkadaşı Clara Zetkin ölümünden sonra şunları yazdı: "Kelimelerin anlatmakta cılız kaldığı bir inanç ve kararlılıkla o tüm yaşamını sosyalizme verdi. O, devrimin keskin kılıcı, yaşayan aleviydi."

Z
Yayınları
ISBN 975-7972-11-8

